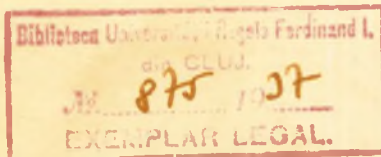

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR
M. G. SAMARINEANU

FAMILIA

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SERIA III. ANUL III.

3

MARTIE 1936.

INSTITUT DE ARTE GRAFICE A. SONNENFELD SOC. AN. — ORADEA

S U M A R U L

No. 3

NICOLAE ROȘU — <i>Scepticism și inutilitate virilă</i>	pag.	3
ȘTEFAN BACIU — <i>Poeme de dragoste (poezii)</i>	«	7
ALEXANDRU MARCU — <i>Războire și evlavie</i>	«	9
OCTAV SARGETIU — <i>Echinoc de primăvară (poezie)</i>	«	14
OVIDIU PAPADIMA — <i>Suferință</i>	«	15
TEODOR NEȘ — <i>Figuri bihorene</i>	«	19
C. MIU-LERCA — <i>Vraja</i>	«	36
IULIU GIURGEA — <i>Tablele legii</i>	«	37
NICOLAE MOTICA — <i>Primăvara (poezie)</i>	«	44
OCTAV ȘULUȚIU — <i>Prezentare</i>	«	45
EUGEN JEBELEANU — <i>Poeme (poezii)</i>	«	51
MIHAIL CHIRNOAGĂ — <i>Femeia cu copilul</i>	«	57
GEORGE ATHANAS — <i>Un vechiu funcționar</i>	«	65
VLADIMIR NICOARĂ — <i>Chujul pe raboj</i>	«	72

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

OCTAV ȘULUȚIU — N. Davidescu: »Roma«; M. Blecher: »Intâmplări în irealitatea imediată«; George Gregorian: »Săracă țară bogată«; R. Boureau: »Golful sângelui«; Boccaccio: »Decameronul«; Anton Balotă și Radu Gyr: »Eposul popular iugoslav«; Tr. Chelariu: »Aur vechiu«; Ionel Neamtzu: »Oameni«; pag. 77

NOTE:

IDEI - OAMENI - FAPTE: »George Enescu« de M. G. Samarineanu - »Garabet Ibrăileanu« de Octav Șuluțiu - »Codul Penal« de C. Constantinescu - »Revoluția lui Horia și Biharia« de Titus L. Roșu - »Turismul« de Ion Isaiu pag. 99

REVISTA REVISTELOR

SCEPTICISM ȘI INUTILITATE VIRILA

de NICOLAE ROȘU

Scepticismul este o splendidă atitudine în bibliotecă. Am admirat întotdeauna pe marii sceptici, cari, pornind dela Sextus Empiricus, s'au obișnuit să privească lucrurile cu seninătatea lor neturbată de griji. Și ni se pare cu atât mai seducătoare această teorie, deoarece, înrudindu-se îndeaproape cu epicureismul, îngăduie omului să se folosească de timp și de împrejurările favorabile ale vieții pentru a trăi cu maximum de intensitate. În Laurenzius Valla și în Gassendi, în „L'Eloge à la Folie” Erasmus de Rotterdam, în opera lui Anatol France sau chiar în „Bouvard et Pécuchet”, cartea lui Flaubert, am găsit întotdeauna zâmbetul suveran al omului care trece peste toate sforțările științei și ale progresului, oprindu-se în pragul plăcerii intelectuale. O carte, o poezie, o femeie frumoasă, o priveliște magnifică din natură, vraja călătoriilor, un vin vechiu, exercită asupra fiecărui intelectual o fascinantă seducțiune.

Scepticismul mai are și valoarea unui tonic moral, mai cu seamă că te ferește de dezamăgire, punându-te în gardă față de nimicnicia omului și de lauda interesată a prietenului, și deopotrivă chiar, de amenințarea adversarului...

De câte ori am auzit pe acești oameni recitând cu o vagă nostalgia versurile lui Ovidiu:

„Dum eris felix...”

Dar de îndată ce eșim în lume, și recunoaștem prerogativele unei societăți în care ne-am născut și în care trăim, ne încadrăm istoric corpului național și atunci, atitudinea scepticismului rece o părăsim fără nici-un fel de regret. În arena publică, alături de alți oameni cari luptă și suferă, scepticismul este o corvoadă spirituală, un bloc de gheață care ne apasă pe conștiință și ne face odioși, egoiști, insociabili. De această atitudine trebuie să ne ferim. I-am detestat întotdeauna pe semănătorii de scepticism. Pe acel

intelectual care spune că noi nu avem voie să facem nimic mai mult pentru cultura românească în afară de indicațiile spiritului francez. Acest tip de intelectual, subaltern, care și-a risipit energia citind romane bulevardiere, n'a înțeles niciodată chemarea spiritului românesc. El îți vorbește cu o umilință de iobag despre valorile culturii occidentale și crede cu tărie în maimuțarea comentariului său.

Când îl provoci cu o idee nouă, cu o apreciere ce nu are nimic comun cu influența franceză, îți răspunde umilit ca o lichea dar și cu o nuanță de ironie:

„Nous ne sommes pas de ceux qui battent leur nourrice”...

Psicologie rudimentară de sugaci cari nu văd mai departe decât mamelonul biberonului pus între gingii de guvernantă.... Această incapacitate funciară de a nu trăi pe picioare proprii, și de a nu păși mai departe, ne reamintește istoria aceluia copil care atunci când a rămas nesupravegheat a dat foc casei, provocând printr'un singur gest necugetat o nenorocire mai mare decât toată străduința constructivă a strămoșilor săi.

Un om tânăr nu poate avea o psihologie de învins. El trebuie să fie optimist și să lupte. Scepticismul lumii moderne este un derivat teoretic al spiritului democratic, care a făgăduit lucruri extraordinare și n'a realizat nimic. Omul care crede cu sinceritate și entuziasm în civilizație, în progres, în sufragiul universal, în pace și în bună stare burgheză, și la un moment dat se găsește suspendat în vid, devine sceptic. Scepticismul realizează starea de nostalgie, de melancolie, a intelectualului păcălit de miragiul fantaziei sale. Generația dinainte de război, oamenii cari ne-au precedat au fost veseli și optimiști.

Ei aveau încredere desăvârșită în pace și nimeni până în toamna anului 1914 nu le-a turburat digestia intelectuală. Zilele acestei generații au fost senine și aspirațiile ei nu se întindeau mai departe de orizontul târgului în care vegetau. Nu este vina lor dacă pacea i-a modelat perfect burghezi cu toate viciile și virtuțile acestei mici filosofii domestice. Și iarăși trebuie să recunoaștem că oamenii dinainte de război trăiau simultan cu toți ceilalți de aceeași vârstă. Oswald Spengler constată că „după războiul franco-german și epoca victoriană până în 1914, popoarele albe au cunoscut o stare neînchipuită de libertate, de siguranță, de existență domoală și de progres și că în zadar vom căuta o perioadă analoagă în toate secolele istoriei”.¹⁾

¹⁾ Oswald Spengler: „Années décadentes” Ed. Mercure de France pag. 37.

Repetăm, nu este vina lor dacă au viețuit astfel. N'au trăit nici măcar sub scutul înarmat al păcii, ci într'o perfectă neglijență a războiului, așa încât, putem spune, că acest cataclism i-a surprins complect nepregătiți.

Este o greșeală a crede că generațiile dinainte de războiu se îndrumau către intelect. Ele erau tot atât de refractare culturii ca și cele de astăzi. Să nu uităm că, după expresia lui Oswald Spengler, transformarea culturii în civilizație începe dela această dată, că ideile abstracte invadează domeniul concret al sentimentelor și instinctelor, iar rațiunea întunecă drepturile naturii.

Sub mai multe forme, generația dinainte de războiu își simțea oboseala și inutilitatea virilă. Marinetti la 20 Februarie 1909 publică în „Figaro” faimosul manifest al futurismului. „In toate drumurile pe cari le-a deschis arta franceză din jurul anului 1905—1920 noi vedem conturându-se umbra lui Guillaume Apollinaire”²⁾ Ce reprezintă acest poet pentru lumea franceză, a caracterizat Marcel Raymond, din care facem citatul de mai sus, în două cuvinte: spiritul de „aventură și revoltă”. Acțiunea demoralizatoare a lui André Gide se situează tot în această epocă. „In anul 1909 s'a deschis perioada lui „Sturm und Drang” a modernismului preparată de Verhaeren. Ca un divertisment literar, dar mai mult ca o diversiune politică și ideologică Tristan Tzara fundează în anul 1916 gruparea dadaistă. Ar trebui poate, să recunoaștem odată și pentru totdeauna, că depresiunea morală a generației dinainte de războiu nu presupune nici o afirmare stăruitoare a inteligenței și nici o erarhie a valorilor culturale, altfel, n'ar fi început atunci toată această mișcare modernistă de care suferă până la asfixie lumea contemporană.

* * *

Războiul a adâncit această degradare a spiritului, a mărit și mai mult confuzia. Intelectul a intrat în penumbra faptului brutal. Războiul este o cunoaștere a vieții pe un plan fizic, potrivit valorilor spirituale. Așa cred cei fricoși și cei debili, când în realitate ei este o încoronare a paroxismului spiritual. Un popor nu provoacă și nu face un războiu decât atunci când este bine pregătit, când prosperă viața materială și statul este bogat, când oamenii au suficient echilibru pentru a nu se îngrozi de prima salvă de mitraliere. Nu aceasta era mentalitatea generației dinainte de războiu. Lui Ionel Brătianu i-au trebuit doi ani până când a intrat în răz-

²⁾ Marcel Raymond: „De Baudelaire au surréalisme” pag. 275.

boiu, iar în August 1916, după câteva zile dela începerea ostilităților, încercam cea mai rușinoasă înfrângere: la Turtucaia. Dacă ne-am fi luat după entuziasmul romantic al lui N. Filipescu și Take Ionescu ne-ar fi cotropit într'o lună de zile armatele germane, timpul suficient pentru a ajunge în marș forțat dela un capăt la celălalt al țării. Consiliile de Coroană cari s'au ținut atunci, sunt o rușine istorică. Ele trebuiau cenzurate pentru a salva blazonul întregii generații.

Dar fenomenul acesta nu era localizat. Franța dezarmată moralicește se afla pe pragul prăbușirii sociale. Epoca „Entre deux guerres”, — numită astfel de Léon Daudet, contopește într'un marasm sufletesc defetismul organic al unui popor îndobitocit de democrație. Asasinatul împotriva lui Jean Jaurès (31 Iulie 1914), idolul socialismului francez, și fondatorul mișcării „L'Humanité”, este un fel de „coup de foudre”. Lumea începe să se trezească sub șgomotul revolverului naționalist...

Italia cu giolittismul, nittismul și toată pleava parlamentară a lui De Facta, Bonomi, Turati, Mateotti, întoarce spatele războiului și se resemnează într'o atitudine de expectativă, care era mai mult o trădare.

Am rămas întotdeauna surprins, cum acești oameni cari astăzi (1935) se află încadrați între 50—60 ani pot vorbi în numele unei „generații” dinainte de războiu. Generația dinainte de războiu, n'a prevăzut războiul, nu l'a pregătit, nu s'a pregătit nici pe ea pentru a întâmpina groaznicul masacru. S'a mărginit doar să trăiasă în pace un somn placid, greoi, care împăinjenea mintea. Deaceea s'a trezit atât de târziu și victoriile le-a cucerit după un șir de înfrângeri. I-a trebuit un efort pentru care nu era pregătită. O epocă de inhibiție a curajului pe care nu-l avea.

În numele acestei generații n'ar trebui să vorbescă nimeni. Intellectualicește ea este o generație falimentară.

Nicolae Roșu

POEME DE DRAGOSTE

de ȘTEFAN BACIU

CÂNTEC PENTRU AMINTIRE.

Sunt departe acum
De toate amintirile, atât de departe
De fiecare sărut mă desparte
Un hotar de vis și de fum.

Mă arde și mă doare
Orice zi pe care am respirat-o împreună
Cu frumusețea ta ireală, de lună
Cu tâmpla aproape de soare.

Nu-s trist și nu-s nimic
Doar poezia un fruct prea copt în aer
Cuvântul un sturz, o lacrimă, un vaer
Căzut pe fruntea ce-o ridic.

Adu-ți, te rog, aminte
De visele noastre. Eu păstrez toată frăția
Frumoasă și caldă, descânt, poezia
Cuminte, cuminte...

AM ADUNAT...

Am adunat din cele patru vânturi
Și-am răstignit pe-un petec de hârtie
Tristețea noastră 'ntreagă 'n cânturi,
Și în cuvinte, voga noastră bucurie.

Când mă înnalț cu buza spre lumină
Zăresc în ochiul tău aceleași — clare
Și calde amintiri, ce-or să ne țină
Alături, în aceeași casă și'n aceeași sărutare.

Tu nu mai sta cu fruntea lată
Lipită de fereastra rece ca de-un suflet cald,
Apropie-te de mine înc'odată
Ca în cuvântul magic să mă scald.

Dă-mi pentru cea din urmă oară, dacă vrei
Sânul fierbinte, mâna prelungă și dragă
Buza ta roșie, ca a niciunei femei,
Privirea care știe să mângăie și să înțeleagă.

PENTRU ODAIA UITATĂ.

Nu-mi rămâne decât amintirea arsă: o floare
De spaimă și febre la butonieră. Mai mult
Nu știu. Zâmbetul tău nu-mai vreau să-l ascult;
Pe tâmplă suie timpul alb și moare.

Am uitat să privim în noi, ce grele
Sunt întoarcerile; am intrat în inima ta bună
Ca într'o baie de sânge dulce și aburi. Impreună
Să stăm ascunși dușă scrin și perdele.

Cunosc pe nume toate scaunele din odaia
aceasta:
Aici am uitat ceasul, acolo priveai peste umăr
Cum scriam poezii, cum cetesc și cum număr
Umbre ce trec, odată cu seara, pe fruntea ta.

Și-acum, adio nu mai știu să-ți spun.
Eu alte versuri voiu scrie; însă deseori
Voiu gândi la timpul când blânzi, visători
Tăceam — și niciodată nu-ți voiu spune
rămas bun.

Ștefan Baciu

RAZBOIRE ȘI EVLAVIE

de ALEXANDRU MARCU

Să evoc în această nouă cronică a vieții italiene actuale recenta comemorare la Roma a celor șaptezeci de ani împliniți dela întemeierea venerabilei reviste de cultură generală Nuova Antologia, poate în amintirea aceluși remarcabil studiu închinat poeziei populare românești adunată de Vasile Alecsandri și datorit romanistului Arturo Graf, cel cu studii de început în Brăila noastră? Sau în amintirea urmelor mai vechi de cultură românească, de pe vremea când Antologia, întemeiată la Florența prin străduința elvețianului Vieusseux, în plin Romanism, se interesa de existența primilor bursieri români dela Pisa, puși sub oblăduirea lui Vodă Caragea, sau a Mitropolitului Ignatie, exilați amândoi, de bună voie, din București în Toscana?

Să relatez că Italienii de curând au, izbușit să preschimbe înfățișarea economiei lor naționale? Spre exemplu, făcând să circule automotoarele și cu gaz metan, puținul pe care-l emană sondele dinspre Parma, către cunoscuta stațiune termală Salsomaggiore?

Să trec în capitolul ciudățeniilor născocirea unui nou instrument muzical, Glicibarifonul, sau vioara electrodinamică, prezentată Institutului Lombard de Științe și Litere de un profesor, foarte serios, dela Politehnica din Milano: vioara care cântă fără arcuș, fără cutie de rezonanță, singură?

Ori poate să informez că Luigi Pirandello, cel atâta de reprezentat la noi în ultima vreme, și prin „Come prima meglio di prima”, și prin „Vestire gli ignudi”, începe să aibă un serios concurent în Italia? Cel mai pirandellian dintre emulii săi: Stefano Landi, care nu este de fapt decât însuși fiul marelui dramaturg. După ce a reperțat succese oficiale cu un roman, obținând cunoscutul premiu Viareggio, Stefano Landi Pirandello-fiul a reprezentat într'adevăr de curând, la Milano, drama „Un padre ci vuole, „Trebue un tată” pe românește, fără nici o aluzie la Pirandello senior, împotriva oricăror indiscreții la intimitatea vieții lui fami-

liare. Ca să re răzbune, Pirandello cel mare a reprezentat și el, tot acum, la Milano de sigur, o nouă dramă: „Non si sa come.” (Nu se știe cum al cărei subiect, din relatarea primelor dări de seamă pare unul din cele mai expresive și dramatice: suferințele unui gelos, care are intuiția clară a vinovăției aceleia pe care o iubește, văzând cu câtă ușurință a putut păcătui, cu el, una din cele mai eumsecade prietene ale căminului.

Ori, pentru că era vorba de teatru, că informez poate pe cei cari urmăresc la noi inițiativele acelei admirabile instituții italiene care este Il Dopolavoro, folosirea timpului liber al salariaților, în legătură cu o recentă manifestare la Roma? S'a pus într'adevăr la cale așa zisul Sabato Teatrale: în fiecare Sâmbătă după amiaza, în patru teatre mai de seamă, ale Romei, spectacole pentru funcționari, începând cu cele de mare gală dela Operă. Deci nu spectacole oricum, pentru că sunt populare. În alte săptămâni însă, înjghebate pentru lucrători, ba chiar pentru ruralii veniți anume la oraș. Ar sta rău așa ceva la noi, unde este mai simțită nevoia apropierii prin artă a lumii dela țară, ori din orașele înstrăinate?

Am omis a da de știre că s'a întors în Europa, după lungi ani de peregrinare prin America și Oceania, popularul reprezentant actual al Commediei dell'Arte? Faimosul Podrecca, directorul celei mai formidabile trupe de teatru din câte se cunosc, fiind vorba de 800 actori și actrițe? Bine înșeles, neînsuflețite. Păpuși. Fantocci. Iar cine vede îndemânarea cu care le face o artistă ca Lenci; sau cine știe cât de glorioasă este în Italia tradiția acestui gen popular al teatrului de păpuși, prin care s'a perpetuat gloria universală a teatrului Commediei dell'Arte (origina însăși a parizienei Comédie des Italiens, și, prin opoziție, mai apoi Française), cine nu uită toate acestea, știe de ce, mergând acum la Milano, ar prefera poate chiar înaintea Scalei un spectacol la Teatrul de Păpuși al lui Podrecca: „La Serva Padrona” a lui Pergolesi, Păpuși cu crinolină, perucă și portantine, dansând menuete cu cicisbei!

Acestea și atâtea altele vor fi „actualitățile” cu cari se înfățișează viața materială și sufletească a unui popor harnic, des-toinic, îndrumat pe calea vieții noi, trăind clipe de încordare precum este poporul italian. Inșă eu vreau să privesc acum o altă înfățișare: care este raportul viu între atare moment istoric și religie. La poporul care deține cinstea de a păstră între zidurile Cetății sale Tronul Sfântului Petru, la poporul italian, catolic prin excelență, creator al cultului Madonnei și a celor mai sublime expresii de artă întru adorarea lui Dumnezeu. Voiu căuta deci, în

cele următoare, să relatez câte ceva despre religiozitatea Italianilor în aceste clipe, în cari nu e casă de unde să nu fie cineva plecat peste mare, spre depărtatele Ambre africane. La Taranto. În Sud. Mare port militar. Bază de submarine. Într'o dimineață, pe puntea unuia dintre ele s'a văzut sclipind, lângă fireturile de amirali, tiara arhiepiscopală a unui prelat. Și submarinul s'a depărtat în larg, s'a scufundat până la 30 de metri în adânc, iar de acolo, din abisul puținții și neputinții omenеști, prelatul a intonat o rugăciune pentru izbânda armatelor italiene. Slujba religioasă era transmisă prin radio la suprafață, în vreme ce echipagiile, cu capul descoperit, de pe vasele de războiu din preajmă, poporul de pe cheiuri, se închinau cu smerenia acestor oameni prin excelență evlavioși. Doar suntem în părțile unde San Gennaro dela Napoli este venerat de credincioșii cari vin să vadă miracolul topirii sângelui închegat, cale de multe sate, în genunchi.

La Gran San Bernardo. Sus, în Alpi. Mai sus de Aosta, prin serpentinele de către granița franceză și elvețiană, pe sub culmea albastră de mușchi alpin al vârfului zis Gran Paradiso. Mănăstirea întemeiată de călugărul Saint Bernard din Menton, ca și ordinul consacrat îngrijirii drumeților de peste munți, mai ales într'o vreme când atare trecere era plină de primejdii. Iar călugării s'au făcut ajutați de câini voinici, anume deprinși la scoaterea celor căzuți în prăpăstii. Astăzi toți Alpii, cutreerați nu de nevoie, ci din pasiune turistică, sunt împânziți nu numai de refugii pentru adăpost, dar și de schiturile vechiului cin călugăresc. Iar pentru că în Europa rostul lor nu mai este acelaș, iată-i pornind, ca de curând cei trei călugări italieni, să întemeieze aziluri tocmai în Himalaia de Răsărit, între ghețurile și pustiurile sălbatice de acolo, drept juruință: intru victoria Patriei Italiene.

Precum tot drept juruință s'a pus de curând la cale o altă faptă creștinească: strângerea, prin colecte modeste de 20 de centime, la cari să ia parte deci toată lumea cu frica lui Dumnezeu, a sumei de care este nevoie pentru împodobirea unei capele în faimosul sanctuar de la Valle di Pompei. Italia e și țara sanctualelor, din vremea credinței medievale. Vreo cincizeci și opt, celebre în toată lumea catolică. Dar unele din ele foarte recente. Chiar din vremile acestea. Precum este tocmai Sanctuarul Madonnei del Rosario, lângă Pompei. Iei trenul cel mic din jurul Vezuviului, să cercetezi ruinele orașelului păgân desgropate de sub cenușa erupției de acum aproape nouăsprezece veacuri; mergi printre grădinele de pe pantele Vulcanului, cu marea'n față și Sorrento'n

zare; ajungi la Scavi di Pompei, gara dela Săpăturile Archeologice și vezi în dreapta ta, pe șoseaua mare, în singurătatea locului, înălțându-se o grandioasă bazilică. Intrebi dacă este vreun sat, alcătuit de curând pentru punerea în valoare a singurei atracții locale: ruinele. Și afli că este un sat apărut în umbra campaniei acelei biserici. Un sat al pelerinilor cari vin, pâlcuri-pâlcuri, să se inchine la icoana cea făcătoare de minuni. O biată icoană zugrăvită pe pânză, găsită într'o seară de toamnă, în anul 1875, de doi soți cu frica lui Dumnezeu, aruncată peste o căruță cu gunoi, murdară, spartă. Maica Domnului, cu Isus în brațe. Maica Domnului cea făcătoare de minuni. Pusă mai întâi într'o bisericuță votivă ce s'a ridicat din evlavia găsită pe acel loc și care, din imensele bogății adunate în scurtă vreme de la pelerinii din lume, s'a schimbat în somptuosul templu de acum: cu aziluri, școli, ospicii, cu satul pelerinilor din preajmă. Iar când a fost vorba a îndupleca pe Dumnezeu printr'o juruință întru izbânda italiană de peste mare, gândul pios s'a îndreptat, dintre cele 60 de sanctuare făcătoare de minuni, către cel din Valle di Pompei. Din ofranda umilă a tuturor, să se împodobească o altă capelă peste un nou altar de închinare. Cum era odinioară datina și în țara Moldovei lui Ștefan cel Mare și Sfânt.

Pentru mântuirea sufletelor celor ce cad în luptă; pentru alinarea celor ce sunt numai răniți; pentru nădejdea mântuirii celor ce au scăpat până acum cu bine, cei de acasă s'au gândit să le trimeată acolo un talisman: icoana Sfântului Taumaturg, statuia popularului și mult veneratului Sant'Antonio da Padova, tânărul franciscan portughez, născut în Lisabona lui tocmai în 1195, dar mort lângă Padova, 36 de ani mai târziu. Mare și fanatic propovăduitor al Creștinismului în păgâna Africă, întocmai ca Invățătorul său Francisc din Assisi, Fratele Antonio și-a asigurat o timpurie celebritate prin minunile săvârșite în viață și după moarte. De aci adevăratul cult pe care-l au Catolicii pentru moaștele Sfântului Vindecător, păstrate în racla de porfir de sub altarul din catedrala padovană. Marei biserici, cu turlle bizantine ca în Orientul Veneției din apropiere, cu campanile ca ascuțișuri de minaret, bisericii îi spune astăzi Il Santo. „Sfântul”: până'ntr'atâta este de identifică, toată, cu Sant'Antonio, al cărui altar, din capela întunecoasă, în stânga, îl văd și astăzi înșesat de cărje ale ologilor vindecați, de scrisori de mulțumire scrise de orbi cari și-au recăpătat vederea, de mame cărora Sfântul le-a întors copilul dela moarte. Intrezăresc în preajmă scenele din viața Făcătorului de

Minuni, cioplite în piatra altoreliefurilor lui Sansovino. Revâd toate bisericile în cari am intrat către seară și le-am găsit pustii. Cu statuina acestui Sfânt înflorită și împresurată, pe altar, în nimb de lumină. Italienii de pe front vor avea cu ei, aproape, nu numai în suflet, icoana Sfântului Anton Padovanul. Spada își schimbă iar mânerul, ca în Cruciate, cu simbolul religiei lui Cristos. Părăsind, cu gândul, piatra altarului din Domul acesta, ieșind în piața largă din față, ochii mi se întâlnesc cu privirea falnicului condottier Gattamelata, de pe soclul ecvestru pe care l-a înălțat acum cinci veacuri măestria lui Donatello. Pe fondul podoabelor pioase din fațada Domului, i se profilează gestul de comandant al luptei care începe. Crucea și spada. Intru mărirea Patriei și păstrarea credinței neamului, din străbuni.

16 Martie 1936.

Mihail Stancu

ECHINOX DE PRIMĂVARĂ

de OCTAV SARGETIU

Sufletul mi l-am gătit pentru-așteptări.
Treci și pune-î și tu un sărut de stea:
Toată amintirea mea
E plină cu pierzări...

Am avut doar cântece de dor,
Calde cum sunt mugurii 'n zefir.
Dragostea mi-a uns-o însă — mir —
Dania, suverană de fior —

Poate, lâng' ai nopții înelați cercei
Mi te lași cu echinoxul, brațului povară
Cea mai albă Primăvară —
Paste gândurile mele: miei...

Vadul meu de cântec și de stele
Susținut de plopi cu dalbe frunzi
Mi te cere'n freamăte — din punți —
Să svârlim azurului inele...

Din volumul-manuscris:
„Vad de cântece și stele”.

Octav Sargetiu

SUFERINȚA

de OVIDIU PAPADIMA

Zi informă de noroi... asemeni unui început sau unui sfârșit de lume...

În nestăvilită revărsare a ploii de toamnă, cerul și pământul se amestecă putrezind. Un vânt oarecum vesel în salturile lui, chinuie copacii; sub noroiul ce amortăște agitația crengilor, prin păcla ce le profilează doar ca mângăleli de tină pe un geam murdar, deabia se poate desluși disperarea unui vag început de desfrunzire...

Drumul, (altădată îi zicea șosea), se pierde și el, încremenind nedeslușit în nesfârșitul haos de noroi. Zările umflate de apă ca niște burdufe primitive apasă grele și murdare, din ce în ce mai mult, din ce în ce mai jos... Are impresia că doar stâlpul ce îl reazimă și ține, împiedecă prin amenințarea vârfului, prăbușirea inevitabilă a bolșii, mai grea și mai descompusă ca oricând.

Oare cât va dura asta? Răzimat de stâlp, se ghemuește înfricoșat la picioarele lui... Par'că ar strânge pivotul unui compas uriaș ce descrie mereu, înebunit, pe cer și pământ, cercuri din ce în ce mai strâmte, din ce în ce mai joase, din ce în ce mai apăsaătoare...

Și el nu poate face nimic, neputincios... Nu vine nimeni. Pe câmp, pe zare, niciun punct viu.

Acum i-e parcă mai bine; totuși din ce în ce mai slăbit... Dar cel puțin nu se mai simte sugrumat. Nu mai simte în el năvala aceia de spaimă, mâna aceia care-i smulgea inima din loc, zdrobind-o parcă în pumn de fier...

Să închidă ochii e mai bine așa, odihnind în întuneric. Se va vedea oare curând acasă? Să doarmă, chiar și aici... Cel puțin nu va mai suferi lucid. Așa...

Și totuși nu trebuie să se lase în voia somnului. Se va trezi cine știe când. Poate noaptea, în noroi, jos... Aude un clipocit înfundat. Cineva frământă noroiul departe...

Nu, se apropie, zgomotul ireal se umanizează; s'ar părea pași... De undeva din zare, a apărut brusc, ca svârlit de un resort, un om. Căciula brumărie și roind de apă, sumanul cenușiu, cioarecii întinați, opincile transformate în bulgări diformi de pământ cleios, totul îl arată ca un duh al țărânei ce vrea să se diferențieze. Calcă încet și cu trudă, ca și cum i-ar fi nespuse de greu să se deslipească de solul năclăit. Măinile pieziș în buzunare, ochii în jos, îl arată deplin împăcat cu pâcla și tina. Trece prudent, pe departe. Prefăcând nepăsarea, se uită nedibaciu cu coada ochiului. Vlad observă că mustața omului tremură în zâmbet ferit. Are un gest de revoltă. Inșă repede înăbușit: e firesc, văzându-l agățat strâns de stâlp, cu ochiul rătăcit, să-l creadă beat, beat de tot... Nu, mai bine să-l lămurească, să-l roage să-i ceară ajutor. E doar singurul om între cer și pământ. Il va ajuta, il va salva... E doar în primejdie și ar fi stupid să se împiedice de prejudecata demnității.

Inșă începutul timid de gest rugător e încremenit și frânt de privirea ironică a omului, deși mâinile lui au pornit semn de înțelegere și ajutor. N'a putut să-și stingă în ochi o sclipire de furie și ură; și omul s'a depărtat sperios și cu zâmbetul pierit, pierzându-se din nou în tină... Acum totul e de prisos. Să aștepte, poate va veni și altul, mai înțelegător... Va trece timpul. Clipele picură doar mereu, cenușii și mici ca ploaia... Oare sora lui și prietenul, cu cari a împărțit drumul pe jos până aici, unde vor fi? Il așteaptă în drum? Vor fi ajuns acasă? Ce prostie că le-a tăiat scurt întrebările îngrijorate, cerându-le să meargă mai departe! S'a forțat să fie simplu și liniștit, spunându-le că n'are nimic și-i va ajunge îndată, deși simțea că minte. Acum se frământă în gând și se întrebă: de ce? Exces de eroism al suferinții? Rușine de a se arăta slab? Frică de mila lor? Oricât, nu poate desprinde din păienjenis, mobilul gestului său. Ar putea să-i fie fatal... da, în adevăr, acum i-e mai rău ca oricând. Să fie aceasta începutul sfârșitului?

Sora lui... Se gândește oare acum la el? I-e teamă? Soră? O simte atât de depărtată încât nu poate să și-o apropie decât printr'un cuvânt din carte; acelaș sânge. Dar toată copilăria el a fost pentru ea un sfrijit cu nasu'n cărți, ce se răzbuna complimentând-o „butoi fără fund”; lacomă de toate, de fericire și de viață, a alergat ori unde o chemau cu amăgiri, lăsându-l pe el timid în urmă, pironit cu un zâmbet ironic.

Desigur că acum se bucură că sânt singuri amândoi. Priete-

null... Ca declanșat de cuvânt, îi rulează vertiginos în creier șir de nenumărate amintiri și toate îi lasă același gust amar. Scui-pă... Nu, e mai bine să nu se gândească la nimic. Fierea asta îi face rău. Da, îi face mult rău... O nouă sgârcire interioară.... Sfârșitul... Încă odată și va cădea sugrumat... Simte nevoia de a se elibera de sub apăsarea aceleiași mâini nevăzute. Schițează un gest vag... De ce? E inutil: răul e doar înăuntru, adânc... inima, inima care nu vrea să mai bată... șovăie... grea... slăbită ca de lanțuri... Inima, care pentru atăția era doar motiv literar, el a simțit-o totdeauna ca sub pipăit: o masă dură de carne, mare, monstruos de mare, ciocănind cu amenințare surdă, paralizându-i orice efort spre înălțimi, spre senin și soare...

Privește rătăcit în jur: noroi, pretutindeni noroi... cerul se amestecă cu pământul în tremurări de spaimă, în învârteliri de noroi. Ar vrea să se cufunde în tină devenind și el deodată pământ... La ce atâta spucium?

Dar nu! Ar fi prea stupid!... Se cutremură privind tina ce bolborosește sub apă.

Simte totuși că va trăi doar atât cât va simți stâlpul susținându-l; câtă vreme îi va simți lemnul aproape, încălzit uman... Devenise axa vieții, axa lumii sale...

Și nu mai vine nimeni... nimeni! Dece a fost atât de nebun adineaori?

De ce nu mai vine cineva?... Se va ruga, se va umili... Nu, va spune el întâi că e beat. Da... la urma urmei ce e? E mult mai bine decât sfârșitul... Nu va mai vedea altfel păsări, flori... Curios! nu scapă nici acum de clișeele livrești! Acum, e la hotar și în loc să pipăie cu degete nefirești ceea ce lasă în urmă, se gândește naiv și banal la flori și păsărele...

Da, la urma urmei îi trebuie viață, doar viață, oricum ar fi ea!... A început să-i fie foame: la început o senzație vagă, neverosimilă... Cât timp va fi trecut de când stă așa, singur? Trei, zece minute, ceasuri? O fi târziu? În linia gri a cerului nu se poate lămuri cumpăna între zi și seară... Să nu-l apuce noaptea aici! Ar fi sfârșitul, sigur... Gândul îi aduce spaimă și chin. Un vâl de fum gros îl înăbușă... mâna, aceeași mână neverosimilă... Nu, trebuie să plece, să ajungă cu orice preț; dar stâlpul îl mai ține abia... Singur? Pe propriile picioare, departe? Nu, nu se poate... Ba da! Trebuie să lupte. Acolo, departe, e viața... Nu, la urma urmei e stupid... să moară pe întuneric, îmbrățișând un stâlp de telegraf! Să plece... Dar va cădea imediat... Nu, e un

gând idiot, fără niciun înțeles... Va merge, nu se poate! Trebuie să meargă!

Are impresia că stă evasiv pe o trambulină înaintea unui salt în mare... De ce? De cât timp ezită? De ce? Mereu așa, țintuit de lemn?...

Nu, trebuie să se elibereze... Pare că e înlănțuit stupid de o imensă lene... Un efort! Așa. Nu e greu...

Poate merge... Doamne!... Va să zică e adevărat? Nu, ... e neverosimil!... Ar fi prea mult noroc! De ce? Ba da! S'a plâns el vreodată de prea multă fericire? Soarta l-a aglomerat cu suferințe ca pe un personaj de melodramă...

Iarăși! Mai are vreme să facă acum proces vieții! În loc să-i sărute mâinile cu recunoștință de câine bătut adineaori...

Uite... merge... a făcut cinci pași... Nu mai are mult. Orașul e doar în zare și el, el poate pași!... Tremură? Nu, nu se poate! Ar însemna să cadă în noroiu! Nu!... Nu!...

Și totuși s'a întâmpat... S'a prăbușit înainte ca lovit. Abia a avut timp să-și ocrotească fața cu dosul palmelor... crucificat în noroi... Nu, e prea stupid! Parc'ar fi un erou de povestire înduioșătoare. O, e îngrozitor... nici acum, nici acum nu poate sugruma mormolocul literar din el?... E la hotarul între viață și moarte... Iși închipuise clipa aceasta ca nespus de pură și solemnă, poate ca singura autentică a vieții.

Și iată-l tot așa de meschin ca la masă, când număra îmbucăturile rezezi ale soră-sii...

Noroiul cleios îl cuprinde... îl înăbușă... apăsător. I-a pătruns în nări, în piept...

De ce e atât de pușin aer?... Să strige...

Instinctiv înalță în sus o mână crispată... Acum e deplin în noroi...

Ovidiu Papadima

FIGURI BIHORENE

PARTENIE COSMA

1837—1925

de TEODOR NEȘ

Figura maioreșciană a lui Partenie Cosma încapsula o dinamică energie, cu patru ipostaze — ca patru flăcări împletite într'un sâmbure de lumină — care a îndrumat 50 de ani năzuințele Românilor din Ardeal, obidit de vremuri și oameni.

Patru însușiri cardinale — patru pietre unghiulare — stăteau la temelia minunatei sale arhitecturi sufletești. O logică consistentă, o dialectică de jurist de o clasică factură, cu sclipiri de oțel, se îmbina cu intuiția limpede a realităților economice și amândouă erau însuflețite, dinamizate și colorate de o viață afectivă, bipolară: naționalistă și religioasă.

Luptător naționalist, polemist cu un variat panopliu intelectual și retoric, sfetnic luminat în chestiunea de organizare a bisericii ortodoxe, economist constructiv și iscusit întemeietor de instituții financiare, un permanent protector al Asociațiunii „Astra”, P. Cosma și-a imprimat personalitatea în toate manifestările vieții noastre: naționaliste, culturale, bisericesti și economice din Ardeal. Cele mai multe instituțiuni întemeiate în acele vremi: Statutul organic, partidul național român, Banca „Albina”, Asociația „Astra”, ș. a. i-au conservat încrustată efigia.

Și iarăși viața acestei figuri a lăsat după ea o linie, o dărădeosebită de a celorlalți luptători răsăriți din solul Bihariei. Em. Gojdu, Al. Wlad, Alex. Roman — să vorbim de cei mari — au însemnat prin viața lor un drum care, isvorit din satele românești, după câteva bucle evolute prin școlile și orașele din Bihor, s'au pierdut în zările Pustei ori a Budapestei. Traectoria vieții lui P. Cosma, însă, după luptele încăpățanate din parlamentul maghiar a șerpuit peste Munții Apuseni — despărțitori de ape și curente politice — la Sibiul congreselor naționale și al lui Andrei Șaguna,

iar în perioada apocalipticei involburări ea s'a arcuit îndrăsneată și măreață peste prăpastia anilor 1914—1918, coborându-se în București, în inima României întregite, unde îl trimisese în Senat cercul electoral Beiuș în anul 1920.

Viața lui P. Cosma s'a întins între două lumi — deosebite cu desăvârșire și despărțite de anul 1918 — ca un filon de aur care a rezistat cataclismelor și surpărilor sociale și politice din 1914—1918.

S'a născut la Beiuș, la 31 Ianuarie st. v. 1837, din părinții George și Ecaterina. A fost botezat și miruit la 7 Februarie st. v. 1837, de către preotul Pavel Pap. Nașa i-a fost Ecaterina Vaș, din Beiuș.¹⁾

După examenul de maturitate trecut în Iunie 1855, la liceul român unit din Beiuș, s'a înscris la Teologia din Arad. După câteva semestre, neputându-se acomoda cu mediul seminarial, părăsește Aradul și se înscrie la Facultatea de Drept din Budapesta (1857). Ca student P. Cosma este angajat în cancelaria lui Em. Gojdu, unde i-se oferă prilejul să cunoască toate personalitățile marcante ale luptelor noastre politice. Dealtăparte cucernicia și profundul sentiment religios ce sălășluia în casa lui Em. Gojdu, unde mimeni nu se așeza la masă fără să-și fi făcut semnul crucii, l-au întărit în credința strămoșească, dovedindu-se a fi mai târziu un zelos sfetnic al mitropoliei din Sibiu, al congreselor naționale bisericești și al sinoadelor eparhiale. Mediul național și creștinesc din casa lui Em. Gojdu au înrâurit fără îndoială zestrea afectivă a lui P. Cosma.

Ca student P. Cosma făcea și pe cântărețul în strană, în biserica greacă dela Budapesta.

Era firesc ca în casa lui Em. Gojdu unde se urzeau atâtea planuri politice, P. Cosma să prindă un viu interes pentru frământările Românilor și să fie în curent cu stratagemele luptătorilor.

¹⁾ În matricola botezaților dela Parochia ort. română din Beiuș. găsim însemnată:

„1837 în luna Februarie ziua 7. No. 190. Sau născutu prunculu parte bărbătesc în luna Ianuarie ziua 31 anului mai susu pusu. Tatălu pruncului Cosma Georgie și Muma Ecaterina locuitori în Beiușiu, sau botezatu și sau unsu cu sfântul miru prin mine preotulu Pavel Pap Parochialnicu al Bisericei sfânt Arh. Michail și Gavrilu care se află în Beiuș luna și ziua cea ce sau pusu suptu Anulu și sau datu în sfântul Botescú Prunului Numele Partenie. Nașu lui au fost Vas Ecaterina Lăcuit în Beiușiu.”

(Copiat de protopopul Petru E. Papp din Beiuș.)

Vezi: „Enciclopedia română”. val. II. p. 21.

Pentru informațiile sale precise în curând fu invitat să colaboreze la mai multe ziare românești.

În anul 1861, „Telegraful Român” din Sibiu publică regulat notele și informațiile lui P. Cosma trimise din „galeria dietei”.

În același an împreună cu Alex. Roman, bihorean, intră în redacția „Concordiei” întemeiată de Sig. Papp. În curând însă părăsește redacția pentru atitudinea șovăitoare a lui Sig. Papp care oscila între intransigența luptătorilor români și politica guvernelor maghiare.

În 1861 absolvă Facultatea de Drept.

În 1862 trece examenul de avocat și-și deschide biroul în comuna sa natală, în Beiuș.

În 1863 episcopul unit Papp-Szilagyi, îl numește avocatul domeniilor episcopoești.

În anul 1872 Beiușul îl alege deputat în parlamentul maghiar.

Cu acest an începe admirabila luptă a lui P. Cosma, pentru drepturile Românilor. Discursurile sale parlamentare, fulminante, logic închiegate, energice, se îmbie insistent să fie adunate într-o broșură ca documente a felului cum a înțeles această figură bihoreană să-și slujească neamul.

P. Cosma împreună cu bihoreni: Alex. Roman și Arh. Miron Romanul participă la adunarea națională dela Arad din 9 Mai 1872 însușindu-și rezoluțiile ei ca îndreptare în luptele parlamentare.. Adunarea prezidată de I. Popovici Desseanu hotărăște: 1). Partida națională română constituită pentru părțile ungurene în Timișoara la 7 Febr. 1869 s. n. se va menține mai departe ca „partida politică națională de sine stătătoare”. 2). „Chestia națională să se deslege între marginile integrității politice teritoriale ale țării” și pe baza proiectului de lege al clubului național din 1868 (Mocioni, Miletici, Branovatzky). 3). Se accentuează identitatea de interese cu Românii din Transilvania. Dacă acestia ar renunța la pasivitate, în cercurile electorale cu masă compactă românească, să aleagă numai deputați români.)

În adunările din Timișoara și Arad, Românii ungureni s'au declarat activi și independenți, fixându-și programul de luptă în cadrele integrității Ungariei, recunoscând Uniunea Ardealului cu aceasta. Astfel Românii din Ungaria și Transilvania s'au împărțit în două tabere: Partidul național român din Transilvania constituit la 7 Martie 1869 st. v. în Miercurea după propunerea lui Visarion

¹⁾ T. V. Păcățianu: Cartea de Aur. vol. VI. p. 6.

Roman și sub președinția lui Ilie Măcelaru, a stăruit pe poziția pasivității și a autonomiei Ardealului, reprezentând dreapta autonomistă, iar „Partidul național Român de sine stătător” din Ungaria și Banat constituit la 7 Febr. 1869 st. v. în Timișoara sub președinția lui Anton Mocioni, a acceptat activitatea și recunoașterea integrității Ungariei.

Lui P. Cosma îi revine mai târziu, în 1881, meritul organizării unui singur partid național care să comande luptele de dincolo și dincoace de Munții Apuseni.

În luptele parlamentare din 1872—1881 P. Cosma s'a orientat după directivele trasate de Adunarea dela Timișoara.

Spicuiem câteva idei și afirmațiuni caracteristice pentru temeritatea și dialectica lui P. Cosma:

La 11 Oct. 1872 în discuția la adresă, P. Cosma pretinde ca în adresă să se treacă și chestiunea naționalităților, deoarece popoarele țării nu sunt mulțumite cu soluțiile și aplicarea legii din 1868. „Să se asigure prin lege, pe baza perfecte egalități, drepturile inalienabile ale tuturor naționalităților pe lângă susținerea integrității politice a statului precum și a guvernării și administrațiunii practice”. Să se corecteze prin legi speciale situația din Ardeal.

Legea naționalităților nu satisface dorințele Românilor, deoarece ceace-i dă un paragraf din lege, paragraful următor îi ia. Legea e permisivă și acordă judecătorului și organelor administrative drepturi discreționare în ce privește folosirea limbii române. Așa se face că judecătorii resping fără temeii petițiile românești. Chestiunea națională trebuie tratată serios, altfel s'ar provoca mari prejudeții. Politica șovinistă și presa maghiară duc o sistematică campanie contra naționalităților; deputații români amenințați și terorizați sunt nevoiți să se izoleze. Românii din Ardeal sunt nemulțumiți că n'au deputații lor, cu toată declarația bihoreanului I. Gozman: „Dacă Românii din Transilvania nu sunt aici, nu-i mici un rău; suntem noi (ungurenii) destui”.

Chestiunea Transilvaniei trebuie rezolvită încă în sesiunea 1872, pentru a apropia cele două „elemente avizate unul la altul” și așezate în „brațele de fer” a două națiuni puternice: Rusia și Germania.¹⁾

Intr'un lung lanț de discursuri alocuțiuni și amendamente, P. Cosma se străduiește să apere cât mai bine interesele neamului.

¹⁾ T. V. Păcățianu: o. c. pag. 121—128.

În ședința dela 3 Martie 1873 interpelează în chestia subvenției de 4000 coroane pe seama liceului ort. român din Brașov.

În ziua următoare (4 Martie 1873), arată ilegalitățile tablei regești din Mureș Odorhei care „doi ani de-arândul procedează contrar legii”.²⁾

La 5 Martie 1873, luând cuvântul la bugetul Min. de Justiție, critică procedura civilă și penală.³⁾

La 19 Martie 1873, într'un discurs analizează și respinge proiectul de lege asupra timbrelor, deoarece apasă poporul sărac și sporirea timbrelor e „nedreaptă”. Printr'o elementară aritmetică arată ce cheltuieli enorme are justițiabilul într'un proces cât de mic. La discuțiile pe articole are un amendament judicios aproape la fiecare articol.⁴⁾

În ședința dela 11 Iunie 1873 intervenind în discuția asupra „provincializării confiniului militar”. P. Cosma combate proiectul „fiindcă onoratul guvern nu l-a compus cu destulă grijă și sânguință”. Propune ca în confiniul militar din Banat să se aleagă numărul de deputați prevăzut de lege⁵⁾ ceea ce ar fi sporit numărul deputaților români.

La 6 Decembrie 1873, în legătură cu petiția Zarandului, propune, susținut și de George Pop de Băsești deputat Kossuthist pe acele vremuri, ca ministerul de Interne să mențină folosirea legală a limbilor naționalităților nemaghiare.

În ședința dela 18 Decembrie 1893, interpelează Ministerul de Justiție „de ce nu s'au promulgat și în românește legile din 1872-3? S'au luat măsuri ca ele să fie traduse în românește? Cum își scuză neglijența Min. de Justiție”⁶⁾

La 26 Ianuarie 1874, îl apără pe V. Babeș, a cărui extrădare s'a cerut pentru articolul: „Către Români din granița militară” apărut în ziarul „Albina” No. 64 din 1873, redactat de V. Babeș.⁷⁾

În ședința dela 12 Iulie 1874, criticând proiectul de lege electorală, constată că censul în Transilvania este de 4 ori mai mare decât în Ungaria. Pentruca cineva să fie alegător în Transilvania i-se cer 36 de jugăre de pământ, iar în Ungaria numai 8 jugăre. E absurd, e anormal să menții în Transilvania o lege electorală spe-

²⁾ Idem. p. 191.

³⁾ Idem. p. 195.

⁴⁾ Idem. p. 201.

⁵⁾ Ibidem. p. 228.

⁶⁾ Ibidem. p. 260.

⁷⁾ Ibidem. p. 267.

cială, care face cu neputință ca foștii iobagi din Ardeal să devină alegători. Legea e îndreptată contra cetățenilor cu „buze streine” și reprezintă interesele naționalității maghiare, deși aceasta este numai un fragment din națiunea publică a Ungariei, compusă din toate naționalitățile. Protestează contra atributului de „strein” ce se dă Românilor. „Neg că dl. ministru ori altul în patria aceasta, și-ar putea duce mai departe arborele genealogic decât și-l poate duce și cel din urmă opincar român”. Cere ca legea electorală din Ungaria să se extindă și în Transilvania.¹⁾

În discursul său dela 3 Decembrie 1875, la bugetul Min. Instr. P. Cosma cere pentru liceul ortodox român din Brașov subvenția de 5.000 cor. cum se dăduse înainte. Mai târziu guvernul încalcând autonomia bisericii ortodoxe, în schimbul acestei subvenții, pretindea să numească el însuși un număr de profesori la liceu în proporție cu subvenția. Această condițiune n'a acceptat-o Mitropolia iar guvernul a interpretat gestul drept refuz al ajutorului. Biserica nu putea să consimtă la „zdruncinarea” drepturilor de autonomie. În urma atitudinii guvernului maghiar, liceul din Brașov, a făcut apel către toți Românii ca să ajute susținerea școlii. Guvernul din România în aceste clipe grele a acordat liceului o subvenția de Lei 15.000.— fapt ce i se impută acum școlii de către guvernul maghiar, deși România dăduse ajutorul prin Ministerul de externe al Monarhiei.²⁾

La 10 Decembrie 1875 P. Cosma ia din nou cuvântul în această chestiune. Camera însă îi respinge propunerea.

În 1876 se mută la Sibiu, unde fu numit avocatul băncii „Albina”, înființată în 1871 din inițiativa luptătorului român intransigent, Visarion Roman, și cu sprijinul material și moral al familiei Mocioni.

La 30 Iunie 1877, discutându-se chestia orientală P. Cosma polemizează cu un deputat maghiar, care susținea ca România și Serbia și-au dobândit autonomia și independența cu ajutorul Monarhei Austro-ungare, iar recunoștința li este iredentismul româno-sârb, care vrea anexarea Transilvaniei și Banatului.

Cel mai frumos discurs al lui P. Cosma ni se pare a fi expunerea asupra politicii externe a Monarhiei. O viziune de profet, un curaj civic de înaltă calitate, o logică impecabilă, o caldă și intensă însuflețire pentru România, se desprind din cuvintele lui,

¹⁾ Ibidem. p. 352.

²⁾ Ibidem. p. 538.

cari prevestiră cu 40 de ani înainte (1878) prăbușirea Monarhiei din cauza Bosniei și întemeierea de state noi pe baza „ideii de naționalitate”.

Ideile principale, în jurul cărora se grupează frazele, sunt acestea:

1. Cerând într'o scrisoare părerea alegătorilor săi în chestiunea anexării Bosniei și Herțegovinei, scrie: „Provinciile ce sunt de ocupat vor fi apte, după ce cu enorme sacrificii le-am adus la majorat, să devină în corpul Patriei noastre dinamitul care o va sparge”.

2. E contra ocupării Bosniei și Herțegovinei, fiindcă prin aceasta se inaugurează o politică slavă.

3. În trecut Bosnia și Herțegovina au fost focarul care a aprins, nu odată, Orientul; așa și în viitor ele vor provoca evenimente cari nu vor fi spre folosul Monarhiei.

4. Să le lase Turciei, deși aceasta e condamnată la moarte, oricum ar apăra-o Ungurii în baza înrudirii de sânge. Turcia trebuie să dispară și în locul ei să se înființeze state noi după „individualități naționale” cari să fie garantate de statele mari, europene.

5. Era bine, dacă Monarhia ar fi contribuit la eliberarea și întemeierea acestor state, și nu Rusia. Monarhia însă procedează invers. Ea ocupă provincii cu populație eterogenă. „Nu ține seamă de spiritul timpului, nu vrea să priceapă că a trecut vremea întemeierii statelor mozaice, că astăzi numai principiul de naționalitate are puterea de a construi și a desființa state”.¹⁾

6. Contra acestui agent istoric, Monarhia ar fi trebuit să caute prietenia României și să-i susțină pretențiunile juste în chestia Basarabiei contra perfidiei rusești.

7. Ce înțelepte au fost Marile Puteri când au încuviințat Unirea Principatelor! Iată, s'a creat o Românie democratică cu regim parlamentar. A desființat pedeapsa cu moartea, a introdus căsătoria civilă, a secularizat averile mănăstirești, în justiție a introdus codul cel mai perfect. A împânzit țara cu căi ferate, a înființat o mulțime de spitale, aziluri și alte instituțiuni de binefaceri. Cu un cuvânt „a făcut un progres atât de admirabil încât nici o altă națiune nu e în stare să producă asemenea”. A creat o armată modernă, și-a consolidat finanțele, a purtat un războiu victorios, dovedind lumii „că colo jos la Dunăre există un popor brav și

¹⁾ În 1878!!! Parcă a rostit-o în 1919!

tinăr care-și cunoaște chemarea sa europeană și este în stare a o și împlini, a căruia alină poate fi prețioasă pentru oricine”.

8. Pentru Monarhie este un mare câștig, când știe că în drumul Rusiei spre Dardanele se găsește o țară tare. Alianța României, însă, trebuie să și-o asigure Monarhia prin inaugurarea unei noi politici interne. Naționalitățile trebuiesc tratate deopotrivă; să li se satisfacă cererile. Nu numai presa și șovinistii sunt răspunzători pentru actualele stări, ci și guvernul. Sub acest guvern „tot ce-au făcut celelalte guverne în favoarea naționalităților, s'a redus la zero”. Indesebi, Românii sunt persecutați: s'a suspendat inamovibilitatea judecătorilor pentru a-i transfera pe Români departe de conaționalii lor; unii funcționari Români au fost destituiți, fără nici o vină; de 10 ani nici un funcționar Român n'a fost avansat; apoi s'a ales un parlament pe baza o două legi electorale diferite, numai ca să se împiedece intrarea Românilor ardeleni în parlament. În baza acestor realități constată că politica externă și internă a guvernului e greșită și primejdioasă.¹⁾

Discursul acesta arată autonomia gândirii lui P. Cosma. Deși ales cu un program liberal în parlament aria discursului său e în opoziție și în disonanță cu părerile oficial uniformizate ale partidului din care făcea parte. Concepția politică alui P. Cosma în realitate era intransigentă, mascată doar de programul unui partid maghiar, cum se întâmpla și celorlalți politicieni ungureni: Alex. Roman și Al. Wlad.

La 5 Mai 1879, P. Cosma, vorbind la legea învățământului ține un discurs tot atât de categoric și important pe care îl rezumăm în câteva fraze.

1. Scopul proiectului de lege — afirmă P. Cosma — este maghiarizarea naționalităților, deși „nici un om serios nu crede că toate popoarele Ungariei să devină de aceeaș limbă”. Cu toate că legea e permisivă, în ceeace privește înființarea școalelor comunale maghiare, ea devine imperativă când indică executarea; dispozițiile de aplicare ale legii pretind categoric predarea limbii maghiare, nu numai în școlile statului, dar și în cele confesionale, susținute de particulari și biserici. Raportorul legii crede că prin limba maghiară se poate infiltra în suflete patriotism, ca și când în trecut — fără a fi obligați să învețe limba maghiară — n'ar fi fost patrioți. Invețe ungurește cine vrea. Asimileze-se cine vrea, pe cale naturală, nu prin silă. „Volenti non fit injuria”. Ziarele maghiare

¹⁾ T. V. Păcățianu: „Cartea de Aur.” vol. VI. p. 672.

scrieau fără perdea că, în urma acestei legi, naționalitățile vor deveni maghiare.

2. Deputații mai diplomați se provoacă la garantarea limbii naționalităților prin legea din 1868. În realitate această lege s'a aplicat astfel:

a) Legile nu se promulgă în limba naționalităților cum prevede legea din 1868.

b) La judecătorii nu se admite întrebuințarea limbii române cum permite § 7 din Lege.

c) Judecătorii Români sunt transferați în regiuni ungurești, iar Românilor li-se dau judecători cari nu știu românește. În Seghedin ai putea înființa un „Senat” de judecători Români.

d) Când un Român își reclamă dreptul la limbă, Tabla regească îl respinge „deoarece Deciziunea atacată nu se află între Deciziunile aplicabile”. Casația deasemenea îl respinge pe motivul că „nu ea, ci judecătoriile din instanța I. stabilesc uzul legal al limbii”.

Ministerul de Justiție afirmă că judecătoriile sunt independente; el nu se amestecă în atribuțiunile lor, iar judecătoriile au decis că numai petițiile scrise în ungurește se înregistrează.

3. În privința aplicării, legea în discuție întimpină deficiențe mari:

a) Cunoștințele de limba maghiară a învățătorilor le verifică organele ministerului în mod discreționar.

b) Inspectorii școlari nu cunosc limba școalelor confesionale. Atunci cum pot verifica cunoștințele elevilor și metoda profesorului?

c) Nu sunt precizate atribuțiile inspectorului și comisiunilor examinatoare.

d) Se atacă autonomia bisericilor.

e) În ce privește biserica ortodoxă, statutul organic prevede că numai acele comune pot avea parohie cari au școală confesională, transformându-se aceasta în școală comunală, parohia se degradează la filială fără preot. Iar populația, din lipsă de preoți, se demoralizează.

f) „Acel Român din popor care a fost servitor ori soldat sau în alt chip a ajuns să știe ungurește, este cel mai stricat, cel mai imoralizat din comună, considerându-se superior conaționalilor săi. E neascultător, nu se supune ordinei”.

g) A fost un mare păcat din partea guvernului că n'a cerut părerea bisericilor interesate, cum s'a procedat altădată. Această

lipsă de atenție justifică petiția directă către Tron a naționalităților.

h) În ciuda afirmațiilor lui Orban Balázs, în România nu se cere învățătorilor confesionali nici un examen de limbă ori alte condițiuni speciale.

În încheire inviță la realitate pe deputații cari nu vor să vadă că statul maghiar e poliglot. „Ideea de stat maghiar este un vestmânt atât de strâmt în care numai naționalitatea maghiară incape”. Sunt promisiuni solemne făcute în dieta din 1861 și de către Rege, că vor fi satisfăcute dorințele naționalităților. Să se rezolve odată chestiunea naționalităților.⁴⁾

Ultimul discurs al lui P. Cosma în parlamentul maghiar a fost rostit la 5 Iunie 1880, în chestiunea reformei agrare și a precizării raporturilor urbariale, adică a raporturilor dintre foștii iobagi și proprietari.

În această problemă P. Cosma s'a făcut apărătorul „Memorandului” advocaților români, la a cărui redactare a luat parte în calitate de secretar al conferinței convocate anume în acest scop la 28 Martie și la 21 Aprilie 1880.

În 1881 se încheie activitatea parlamentară a lui P. Cosma.

În perioada 1881—1884 P. Cosma continuă să ia parte activă în organizarea partidului național român, trecând dela politica de oportunitate a Ungurenilor la cea ultraistă, intransigentă a Ardeleților.

E prezent la consfătuirea dela 9—10 August 1880 care s'a ținut în casa lui Dr. I. Rațiu la Turda din inițiativa lui George Pop de Băsești. S'a hotărât să se convoace o conferință intimă la Sibiu, care să se pronunțe asupra celor discutate la Turda și să se întocmească un program de acțiune politică. Cu executarea acestei hotărâri au fost însărcinați Gh. Barițiu și P. Cosma. Aceștia au convocat la Sibiu, 29 fruntași din diferite părți, pe ziua de 17—18 Octombrie. Conferința s'a ținut în casa lui P. Cosma și cei 22 prezenți au hotărât:

1). Recunosc „necesitatea, utilitatea și posibilitatea unei acțiuni comune politice naționale, pe baza solidarității în general”. Se vor întrebuița mijloace legale de luptă pe „baza legilor existente”.

2). Se va elabora un program comun pentru Ardeal și Ungaria.

3). Comitetul de 7 va elabora un program „pentru ținuta față

⁴⁾ Idem. p. 786.

de alegeri". Programul îl va supune votului adunării electorilor și intelectualilor cari vor fi convocați la timpul său.

4). In comitetul de 7 sunt aleși: V. Babeș, Gh. Barițiu, P. Cosma, N. Popea, George Pop de Băsești, Dr. I. Rațiu și V. Roman.¹⁾

Conferința a fost prezidată de N. Popea, având ca secretari pe P. Cosma și Dr. A. Mureșanu.

In baza acestei hotăriri comitetul central electoral din Sibiu (7 membri), ales la conferința din anul 1878, convoacă adunarea alegătorilor români din Transilvania pe ziua de 12 Mai 1881. Iar comitetul de 7, ales de conferința din 1880 convoacă pentru aceeași dată și pe Romanii din Ungaria. La conferința prezidată de N. Popea, președintele comitetului central electoral, s'au prezentat din Bihor între alții: Iosif Vulcan, Nicolae Zigre, Alexandru Roman, Iosif Roman, cari sunt aleși în comisia de 30 a conferinței însărcinată cu redactarea și prezentarea moțiunilor. In această conferință s'a redactat faimosul program al partidului național român, care a dat directivele de luptă, sau mai bine zis, de pasivitate până la 1905.

Conferința alege un comitet electoral permanent sub președinția lui P. Cosma.

Programul partidului a fost calificat de guvern ca „antipatriotic” și guvernul, prin Mitropolitul Miron Romanul din Bihor, unchiul prin alianță a lui P. Cosma, a forțat înființarea unui partid moderat „partida constituțională română”. Acest fapt a fost sever comentat de I. Slavici și Tribuniști, încercând să arate complicitatea dintre P. Cosma și Mitropolitul Miron Romanul.²⁾

Comitetul electoral central prezidat de P. Cosma acceptă memorandumul din 1882 scris în 4 limbi: română, maghiară, germană, franceză, redactat de Gh. Barițiu. Il răspândește în lumea întreagă, arătând rolul și drepturile Românilor în trecut și care este starea actuală.

Prin acest memorandum, opinia publică mondială a fost transformată radical, în favorul Românilor din Ardeal. Presa germană (Viena), franceză și italiană, au arătat accente de caldă simpatie pentru cauza Românilor, declarând că în luptele lor „Românii nu vor fi singuri”.

Guvernul maghiar, în fața valurilor răscolite de memorandum în

¹⁾ T. V. Păcățianu: „Cartea de Aur.” vol. VII. p. 5.

²⁾ I. Slavici „Tribuna și Tribuniști” Orăștie. 1896. p. 18.

străinătate și văzând curajul tot mai pronunțat al Românilor susținuți și dinafară, prin prezidentul său Coloman Tisza, dă faimoasa circulară dela 24 Februarie 1884 prin care pune în vedere Românilor o pedeapsă cu toată severitatea legii.

Ultima cuvântare politică a lui P. Cosma a fost discursul rostit în calitate de președinte al Comitetului central electoral, la conferința națională dela Sibiu, în ziua de 1 Iunie 1884.

În acel discurs, „pe cât de plastic pe atât de veridic” — cum spunea Gh. Barițiu — P. Cosma a enumerat 11 cazuri de asupriri și călcări de legi cari trebuiau să impună conferinței votarea unei programe intransigente de luptă.

Abuzurile și ilegalitățile subliniate de P. Cosma cu mult curaj sunt acestea:

1). Ungurii nu vor să audă de autonomia Ardealului, dar votează legi separate pentru Transilvania când e vorba de interesul lor.

2). Limba română a fost ostracizată chiar și din comune.

3). Funcționarii români sunt înlocuiți în slujbe, chiar dacă ei sunt aderenți ai guvernului.

4). Legea naționalităților este o reclamă în afară, dar literă moartă și batjucură în lăuntru.

5). Autonomia bisericească e încălcată pretutindeni.

6). Învățământul românesc zădărnicit.

7). Statul nu dă nici o subvenție pentru cultura românească, dar nici din averea noastră proprie nu ne îngăduie să înființăm școli românești.

8). Legea electorală a rămas cea veche.

9). Șovinismul maghiar strică caracterele române; le cumpără și le demoralizează.

10). Libertățile publice nu se respectă.

11). Un singur „progres” s'a făcut — spunea ironic P. Cosma — „o performanță într'un grad fără exemplu la alte state civilizate”, în ceea ce privește urcarea sarcinilor publice și executarea lor.

După acest aspru rechizitoriu, P. Cosma se retrage din viața politică. Il mai găsim doar în comisia de 30, alături de bihoreanul Vasile Ignat avocat în Beiuș. Locul de președinte îl predă lui Gheorghe Barițiu, iar în conferințele naționale după 1884, nu-l întâlnim în nicio comisie ori comitet național.

Au fost oare atacurile lui I. Slavici, interesele Băncii „Albina”, ori îndemnul Mitropolitului Miron Romanul, cari l-au determinat să renunțe la luptele politice pe cari le-a dus cu atâta tem-

perament? Sau frământările convulsive din sânul comitetului și lipsa de disciplină internă l-au făcut să-și depună mandatul încă din 1882?)

Sau poate convingerile lui politice — era un minoritar activist și nu majoritar pasivist — și măsurile drastice ale guvernului maghiar față de deputații naționaliști, a căror victimă fusese și P. Cosma la alegerile din Beiuș din 1881, l-a scos pentru totdeauna din politica activă.

Fact e că P. Cosma s'a retras din rândurile luptătorilor și și-a consacrat formidabila energie și lucida pricepere intereselor Băncii „Albina”, bisericii ortodoxe și a asociațiunii „Astra”.

Activitatea lui P. Cosma la „Albina” o putem rezuma — după vorbirea de felicitare alui Iosif Sterca Șuluțiu, rostită cu prilejul a 25 ani de muncă depusă de P. Cosma în slujba „Aibinei”²⁾ — în următoarele linii generale:

„Albina” înființează îndată după fondarea sa mai multe filiale la: Lugoj, Timișoara, Oravița, Sănnicolaul Mare și Orșova. Acestea însă nu prosperează, încât la 4 Ianuarie 1873 se desființează sucursala din Timișoara, iar la 18 Aprilie 1874 încetează să funcționeze și celelalte. Cu procesele ivite în urma acestor desființări, este însărcinat un avocat din direcțiune. Procesele și execuțiile însă s'au făcut fără niciun control, săvârșindu-se abuzuri, ceea ce a discreditat „Albina”.

La 7 Mai 1877 P. Cosma este ales în direcțiune și însărcinat cu revizuirea proceselor. El întocmește un regulament sever pentru avocatul institutului, fixând un tarif de cheltueli. Avocatul institutului refuză regulamentul, pleacă, și în locul lui, e numit P. Cosma. Rezultatul acestei schimbări a fost: Destituirea unui executor, sinuciderea altuia, care a săvârșit fraude. Valoarea acțiunilor, care scăzuse dela 100 fl. la 50 fl., se urcă din nou. Scrisurile funciare s'au declarat lombardabile la Banca Austroungară și s'au cotate la bursa din Budapesta. După moartea lui Visarion Roman, la 10 Mai 1885, după provizoratul lui Ioan George Ioan, conducătorul filialei Brașov, la 18 Decembrie 1885, P. Cosma e ales director al Băncii. Funcțiunea de jurisconsult al „Aibinei”, deținută de advocați particulari, se înlocuește prin avocat-funcționar, ceea ce s'a dovedit o reformă excelentă, imitată și de băncile săsești și ungurești. După instalarea sa ca director executiv la 1 Ianuarie

¹⁾ I. Georgescu: „George Pop de Băsești.” p. 58.

²⁾ Revista Economică No. 1 dela 1 Ian. 1911.

1886, P. Cosma a continuat să munciască fără odihnă pentru propășirea Albinei.

În 1907, capitalul social al „Albinei” se urcă la 2 milioane 400.000 fl.

În 1909, se înființează o filială la Lugoj și se deschid agenții la Diciosânmartin, Mediaș și Ibașfalău.

În 1910, se înființează o filială la Târgu-Mureș, agenții la Sânnicolaul Mare și Zorlenț. Agentura dela Mediaș se transformă în filială.

„Albina” a realizat în 1910 un venit neto de 231.007.41 cor.

Apreciind activitatea directorului său, conducerea „Albinei” hotărăște în ședința dela 24 Decembrie 1910, să se creeze un fond cultural „Partenie Cosma”, de 40.000 coroane; să se procure portretul în ulei al directorului; să se redacteze un album jubilant cu fotografiile tuturor funcționarilor. Partenie Cosma să fie sărbătorit în cadrul unei ședințe festive.

Așa a înțeles „Albina” să-și cinstească directorul care, cu o mână de fier, cu un limpede simț practic, cu o energie ce nu cunoștea stăvilă, a redresat importanța instituție gata să se nărue.

Sumele dăruite de „Albina” pentru scopuri culturale au înviorat o serie de instituții ce lăncezeau și au creat altele noi. Activitatea lui P. Cosma este în această direcțiune astfel apreciată de dl. I. Lapedatu în Revista Economică:¹

„În 25 de ani „Albina” a distribuit sub titlul cotei de binefacere, nu mai puțin de 325.000 coroane, o sumă care capitalizată cu 4% ar reprezenta astăzi 500.000 coroane. Școala civilă de fete a „Asociațiunii” e martora spiritului de sinceră jertfă din partea „Albinei”. Masa studenților și viitorul internat de băieți sunt și vor rămâne expresia fidelă a gradului înalt cu care, directorul „Albinei” cu mintea sa profundă și cu inima sa caldă a îmbrățișat și priceput trebuințele culturale ale neamului nostru. Fondul gimnaziului din Brad, muzeul Asociațiunii, catedrala din Sibiu, școalele noastre secundare și alte asemenea instituțiuni vor rămâne pe secole mărturie a jertfelor aduse pe altarul culturii române de cea dintâi și mai mare bancă ce-avem... Învățământul comercial încă a câștigat în „Albina” la inițiativa personală a directorului ei, un sincer sprijinitor. Dovadă sunt, în această privință mulțimea manualelor de învățământ întrebuițate la școala noastră comercială din Brașov, tipărite pe cheltuiala și cu ajutorul „Albinei”. Și,

¹) No. 52, din 25 Dec. 1910.

în fine, martori sunt și acei tineri de odinioară cari, cu sprijinul „Albinei”, au fost puși în situația să-și continue studiile la Academile comerciale din străinătate precum și multe alte ajutoare cari vor rămâne învăluite în taina trecutului”.

După exemplul „Albinei” răsăriră în toate orașele bănci românești cari au dat un avânt nou creditului și gospodăriilor române. În 1885 se înființează „Timișana” la Timișoara, în 1887 se deschide „Victoria” la Arad, în 1888 „Librăria” S. A. la Șimleu. În noua situație creată de înmulțirea băncilor și, gelos de prestigiul creditului românesc, P. Cosma convoacă toate băncile române la o conferință care s'a ținut la 25 Iunie 1898 la Sibiu. În conferință, între altele, s'a hotărât ca din contribuțiile de $\frac{1}{4}\%$ din venitul net al băncilor să se editeze un organ oficial periodic al tuturor instituțiilor financiare. Așa s'a fondat „Revista Economică” care apare în același an. Se decide ca pentru uniformizarea administrației băncilor, delegația permanentă de 5 membri aleasă de conferință să trimită din când în când câte un expert la fiecare bancă. Să se reducă la minimum procentul după împrumuturi, să se satisfacă întâi necesitățile satelor din împrejurimile băncilor, să se trimită reciproc informațiuni despre debitori din raza fiecărei bănci. Ca președinte al delegației permanente a fost ales P. Cosma.

După câteva conferințe (20 Septembrie 1901, 19 Octombrie 1903, 23 Aug. 1905) în cea de a cincea (20 Sept. 1906) se acceptă statutele „Solidarității” „asociațiune de institute financiare ca însoțire” în care se înscriu 121 bănci românești din cele 147 existente.¹⁾

Prin „Solidaritatea” P. Cosma își infiltrează influența în toate băncile românești din Ardeal și Ungaria, creindu-și o necontestată autoritate în această materie.

Am schițat în linii sumare trei ipostaze ale sufletului lui P. Cosma: dialectician abil, cu o solidă concepție naționalistă, și cu simț clar al realităților economice.

A patra ipostază, cea religioasă, se întrezărește în fiecare pagină a protocoalelor congreselor național-bisericești și ale sinoadelor eparhiale din Sibiu, unde P. Cosma, prin moțiunile sale și

¹⁾ În privința acestor conferințe și a statutelor „Albinei” și „Solidarității” se poate consulta Veritas: „A magyarorsági románok egyházi, iskolai, közművelődési, közgazdasági intézményeinek és mozgalmainak ismertetése.” Budapešť, Urania 1909.

amendamentele, contribuîră luminos la făurirea unor salutare hotărîri pentru propășirea bisericii.

Ca ajutor de preț al mitropolitului Miron Romanul a colaborat la statornicirea regimului statutului organic; ca membru în reprezentanța „Fundațiunei Gojdu” (dela 1889) a avut din nou prilejul să fie un luminat sfetnic în chivernisirea averii „Fundațiunii” și ajutarea studenților români ortodoxi. „El care era concrescut cu epoca mare din jumătatea a doua a secolului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea, era mărturie vie a zbuciumului și împreună lucrător la toate faptele mari ale marelui ierarh Șaguna, ale luminătorului mecenat Gojdu. Personalitatea spurerioară i-a creat o poziție dominantă în corporațiile noastre bisericești. Toate câte s'au făcut în viața noastră bisericească, constituțională printr'ânsul s'au făcut și fără de dânsul nu s'a făcut nimic din câte s'au făcut.”¹⁾

S'ar aduna maldăre de file, spicuînd în protocoalele sinoadelor contribuția lui P. Cosma la lucrările eparhiilor pentru propășirea bisericilor. Ne-am țăr murit să cităm numai o, părere a aceluia care l-a cunoscut de aproape pe acest atlet al Bihorului.

Prieten intim cu mecenatul basarabean V. Stroescu acceptă să se trimită prin „Albina” subvențiile acestuia pentru instituțiile românești de cultură din Ardeal. Așa, Blajul, Aradul și școalele primare ortodoxe de fete din Beiuș, primesc frumoase cote din daniile lui V. Stroescu. Sfătuit lui P. Cosma, V. Stroescu depune suma de 500.000 coroane pentru mișcările naționale din Ardeal. Guvernul maghiar, informat de un renegat, cere „Albinei” pensionarea lui P. Cosma care se refugiase la Călimănești.²⁾

În 1916, fugind de armatele germane, a apucat drumul bejeniei la o vârstă înaintată — avea 76 de ani. Și-a pierdut toate calitățile: de director, deputat sinodal, membru în cogresul național bisericesc, membru în reprezentanța „Fundațiunii Gojdu”, membru în consistoriul arhidiecezan. În pribegie, trece prin Moldova, Petrograd, Stokholm, Geneva și Milano, întorcându-se în 1919 cu 82 de ani pe umeri, în Ardealul iubit.

Beiușul pe care l-a reprezentat 9 ani în parlamentul maghiar (1872—1881) îl alege senator în parlamentul român.

Pornită din Beiuș viața ce s'a arcuit peste prăpastia anilor 1914—18 se coboară din nou pe pământul Bihariei desrobite și

¹⁾ Roman Ciorogariu: „Zile trăite.” pag. 499.

²⁾ Ziarul „Beiușul”. No. 37—38 din 30 Sept. 1923.

ultimele destinderi ale acestui resort de oțel se desfac încet în România întregită și liberă, cum o visase în vâltoarea luptelor din dieta maghiară.

Moare la 22 Septembrie 1923. E înmormântat la Sibiu. Congresul național bisericesc din Sibiu, în ședința dela 15 Oct. 1924, aduce postume omagii aceluia care „dela restatornicirea mitropoliei noastre pe temeliiile statutului organic a fost unul dintre cei mai de frunte colaboratori la desvoltarea și cimentarea vieții noastre bisericești și unul dintre cei mai bine meritați fii ai bisericei noastre”.¹⁾

Guvernul român i-a făcut funeralii naționale.

Așa s'a încheiat minunata viață a lui P. Cosma, una din cele mai mari figuri pe cari le-a dat românimei, Bihorul.

Viața și faptele lui văzute ca la o străfulgerare i-au inspirat episcopului Roman Ciorogariu exclamația biblică: „Și tu, Biharie, întru nimic nu ești mai mică între ținuturile Ardealului”.

Pescot les

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Protocolul congr. național-bisericesc ordinar, Sibiu 1925 pag. 122.

V R A J A

de C. MIU-LERCA

Lună, lună — virgolună ...

Fete'n plete — 'și încunună
foiofiu și lemn domnesc,
c'ășa-i vreadul — și pornesc,
d'albe ciute neștiute,
prin livezi nestrăbătute,
cu Sânpetru pe cărare,
față lângă față-mare —
și'ngenunchie și adună,
rouă nouă 'n coji de-alună.

Lunii roua o menesc;
junii'n vrăji îi pomenesc:

Lună, lună — virgolună,
fie-mi fața fermecată,
buza, ruja'nsângerată,
draga lui să fiu, lui, lui,
gând în ruga Domnului,
vis în taina somnului,
lui, lui, lună-virgolună.

TABLELE LEGII

de IULIU GIURGEA

*Eu sunt Domnul Dumnezeuul tău care te-am scos
pre tine din pământul Egiptului și casa robiei. Să nu
ai alți dumnezei afară de mine!*

A doua Carte a lui Moise despre Exodiu, XX-1.

In vremea domniei pline de urgie și blestem a lui Ahav, fiul lui Omri domn în Samaria, desfrâul și ispitele trupului făcutu-s'au stăpâne pe inima omului și-i abătură gândul din calea dreptei credințe. Căci păcătuiše Ahav în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, ca nimenia înaintea lui în pământul lui Israel, și închinătorii lui Baal ridicaseră altare de jertfă în livezile de măslini, la răscrucce de drumuri și în taberele războinicilor, după ce prădaseră templul lui David. Dar nici au fost tâlharii biciuiți în piețe, nici au fost bătuți cu pietre, căci așa era voia regelui moleșit de desfrâu și fără delege.

Și era în zilele acelea cea mai frumoasă femeie în pământul semințiilor fata lui Ieteval din Sidon, ale cărei farmece cântate de păstorii cămiloror din Efraim, trecuseră demult hotarul Samariei la Ahav.

Stăpânul Sidonului cu toată casa și toți slujitorii lui erau închinători de ai lui Baal; ci trupul neispitit de păcat al frumoasei Iezavel era plăpând ca de floare și glasul mai dulce ca fagurul mierei din Nabor. Și a trimis Ahav crainici în Sidon, ca să ispitească sufletul lui Ieteval, și după ce s'au întors și i-au dat în știre tot ce văzuseră și auziseră la curtea sidonitului, a încărcat regele Samariei zece cămile cu daruri. Trimis-a atunci lui Ieteval cincizeci de sicli de aur și o sută de sicli de argint, astrucați în bisactele croite cu meșteșug în lemn de sitim, giulgiuri din spuma misiirului și covoare din păr de capră.

Iar pentru frumoasa Iezavel adunase roua crinilor din Valea Kedronului, în patru bășici aduse de pescarii din Nazaret, podoa-be de ahat și oglindă cumpărată din depărtatele târguri ale Tyrului. Și a plecat sftenicul domnesc cu mlădițe înflorite spre curtea sidoni-

tului, împreună cu alaiul nuntașilor, și a venit frumoasa Iezavel cu toate roabele ei în Samaria. Adus-a atunci cu ea și pe profeții lui Baal ca să ridice altare sub poalele munților pentru jertfă păgână și a fost femeie cu pat legiuit la curtea samariteanului. În ziua aceea a fost ospăț în toată țara; ci pe când se veseleau cu-rtenii la nunta domnească un orb din sarepta Sidonului trecu pe sub porțile lui Ahav, lăudând pe domnul puterilor și blestemând nelegiuirea regească. Atunci a ieșit doamna în pridvorul casei și a poruncit ca netrebnicul să fie dezbrăcat și biciuit de slujitorii curții.

Dar când osânditul se zbătea sub arsura nemiloasă a bicelor, s'a ridicat freamăt de vânt dintre tufele de sicomori ale grădinii, și a lovit în cedrii cari făceau strajă la poartă, iar ramurile din legănarea lor au trimis o undă de răcoare peste rănilile lui. După ce slugile l-au pilduit, orbul a ridicat mâinile amândouă în lumina limpede a zilei și a strigat cu durere: „Ilie, Ilie!... Viu este Iehova și grele sunt păcatele acestor oameni, de nu le mai poate duce pământul. Intoarce fața ta dela ei și pribegeste în pustiu, căci hărăziți sunt să trăiască așisderea în uitarea Domnului Dumnezeuului lui Israel, ca și cârțițele în întunericul pământului”.

Și s'a auzit în clipa aceea glasul lui Ilie, profetul din Galaad, zguduind tihna palatului, ca tunetul rătăcit pe sub bolți, și s'a arătat profetul lui Ahav și i-a zis lui, pironindu-l cu mustrea privirilor pe scara de piatră a palatului:

— Intoarce-te mlădiță ruptă din pomul credinței lui David, căci rătăcitor ești în drumurile părinților tăi și fără delegea ta nu are iertare... Nedreaptă ți-a fost judecata asupra acestui trimis al durerii și suferința lui se va întoarce asupra casei tale, căci hotărât-a Domnul să pedepsească neamul tău și să certe fărădelegea ta. Deaceea zic ție: Viu este Domnul Dumnezeuul puterilor, de va fi anii aceștia între hotarele tale rouă și ploaie, fără numai prin cuvântul gurii mele”.

Și iară s'au plecat cedrii dela intrare cu creștetul la pământ și s'a coborât nour greu, de a învăluit pe Ilie și orbul pilduit; și s'au dus ei rătăcind desculți prin pulberea drumului, iar după ce au ajuns la apa Iordanului, orbul a apucat spre Saret și profetul coborî în matca secătuită de ape a râului Horat.

Aci a stat Ilie ascuns din calea urgiei domnești care trimisese crainici în căutarea lui, și a fost rânduit ca el să ducă osânda și blestemul aruncat în Samaria până la capăt, căci rânduit-a Dom-

nul puterilor ca doi corbi să-l cerceteze în fiecare seară și să-i aducă hrană din grădinile de dincolo de apa Eufratului. Ilie a priceput că zburătoarele erau semnul ceresc și ghiarele lormenite să sfâșie hoit în deșerturi, îi cărau hrana din voința celui care îi călăuzise pașii șubrezi pe drumurile prăfuite ale Samariei.

Dar a fost că regele călăuzit de ispita muierii, rămase cu inima închisă în fața cuvântului profetic și puse gând de moarte lui Ilie. Ci pe urma neascultării lui au secat fântânile și izvoarele s'au întors în matca lor și au fugit în adâncul pământului deschis sub pojarul de sus, ca gurile negre ale peșterilor din Uhri. S'au uscat ogoarele și a încremenit rodul smochinilor în livezi, dar inima lui Ahav nu s'a întors din drumul fărădelegii, și aprins de ispita frumoasei Iezavel a tăiat pe toți profeții dreptei credințe.

Atunci s'a lăsat foamete grea peste țară, de a murit tot al zecelea om și dobitoc în Samaria; pe urmă s'au coborât curtenii spre pământul cel rodnic al Egiptului, cu convoi de cămile și daruri, dar nici aci n'au găsit prisosuri de hrană.

Era în al treilea an al certării trimise de Domnul asupra Samariei, când Iehova Stăpânul puterilor s'a arătat lui Ilie în Sarepta și i-a poruncit să se întoarcă la Ahav.

Și în drum, când profetul cobora coasta pleșuvă a Karmilului, i-a ieșit regele în cale cu oaste, dar mâhnit în inima lui, căci rupându-și haina, s'a văzut sacul încins pe trupul său:

— Au tu ești Ilie? a întrebat regele cu muștrare. — Cel care te-ai ascuns în umbra pădurilor și ai trăit cu zburătoarele pământului, ca să sameni vrajbă în Israel!

(Alături de domn s'a arătat frumoasa Iezavel, în pat de profir aurit, purtat pe umerii goi de robii din Idumeea. Convoiul curtenilor s'a oprit și doamna a coborât în picioarele goale, pe piele de tigru așternută în mijlocul câmpului, încunjurată de roabe. Pe frunte purta podoabă regească, și trupul învăluit de văluri subțiri fremăta ca lujere de floare bătute molcom de vânturi. Dar când a văzut pe profet, i-au tremurat luminile ochilor ca de pară și vălurile negre i-au scăpat la picioare, apoi s'a oprit biciuindu-l cu muștrarea tăcerii. Brazdă de argint în jurul coapselor ei ca fagurul proaspăt, tăia brâul de scoici, și gura rod otrăvit de rodie însângerată s'a îndreptat cu ponos spre Ilie, dar buzele ei n'au grăit cuvânt, căci a înțeles că acesta era alesul Domnului, față de care trupul ei ispititor ca ademenirea păcatului morții e fără putere.)

La vorbele regelui din seninul privirii de șoim a profetului s'au desprins două lacrimi, de au udat pământul, căci n'a văzut Ilie

nici ura doamnei nici ispita trupului ei, și pe locul udat de prisosul durerii lui au răsărit două flori, drept mărturie a puterii cerești. Atunci și-a curmat Ilie mijlocul și rupând florile, le-a aruncat regelui la picioare, apoi a cuvântat lui Ahav:

— Nu eu învrăjbesc Israelul, căci am plecat dintre voi, ca să mă rog în pustiu pentru fărădelegile voastre. Ci plângerea mea a fost ascultată și astăzi sunt trimis să mă arăt ție și să abat urgia căzută asupra ta din pricina frumoasei Iezavel, cu care au venit în Samaria fărădelegile toate ale Sidonului. Adevăr grăesc ție Ahav, întoarce-te dela ea, căci trupul ei ademenitor este ca șarpele blestemat să se hrănească din pulberea pământului, și mângâierile ei sunt omorătoare ca otrăvurile din Hegra. Șterp este sufletul tău legănat de îmbrățișerile ei, cum șterp este câmpul prăjit de arșița secetei și păcatul tău e fără iertare în moarte!

Ahav s'a cutremurat, când a auzit cuvântul profetului, și a căzut cu fața la pământ, și s'a umilit și a plâns înaintea lui Ilie care a adus jertfă lui Iehova pe altarele noi, după ce a tăiat pe profeții aduși din Sidon. Și a plouat în ziua aceea rodire mănoasă de-asupra pământului în semn de iertare.

Regina și-a ridicat vălurile căzute și a coborât coasta Karmilului umilită. În auz i se îngânau vorbele profetului cu zvonul ca de clopoței a belciugelor pe cari roabele le purtau la picioare. Iezavel își simțea trupul biciuit de privirea dușmană a lui Ilie și-i tremurau mâinile înfiorate ca de răceala morții.

În taina palatului domnesc stăpânea tăcerea, și noaptea învăluisă demult cu zăbrance negre pământul; prin ganguri tăcute se furișa tiptil blestemul și frica, ăulind pe sub bolți ca iazme de groază în sobor; și în mijlocul acestor fiori Syngara, roaba din Syria, își legăna păunii la capul stăpânei, așteptând să se liniștească.

— Syngara!... Să-mi aduci pe profet! porunci stăpâna și începu să alerge prin argul chiliei, ca pantera în cușcă. — Ori nu; mai bine așteaptă... Mă arde muștrarea privirii de foc ce-mi aruncă în ura lui fără de cumpăt... Ce-ar fi să-l omor? Poruncește lui Kavar din Hegra, să-și ție năpârcile gata; și trimite un crainic să aducă pe Ilie la mine. Il găsește sub Karmil unde își păzește altarele... Să-i spună că-l așteaptă regina... s'alerge! La-haia se leagăna în patu-i de nourî, cruțându-și lumina de aur, și drumul spre mine e fără străjeri... Să plece de sârg, că-l aștept! Syngara... nu-l cheamă nici gândul de jertfă, nici pocăința ci sbuciumul trupului prihănit de dorinți.

— Stăpână, regele Ahav... îngână roaba cu frică.

— Da; și lui i-am fost, și țării până ieri, stăpână... În largul Samariei nimeni nu m'a înfruntat până acum afară de el. Vreau să mi-l fac umbra pe care o calc în picioare... Aleargă și vino degrabă înapoi, căci dornic mi-e trupul și odihna pribeagă!

Sicomorii grădinilor fremătau ca zăporuri de ape pornite spre vad. Curtea dormea liniștită cu torțile stinse, numai ștearturile din iatacul reginei jucau fiorii luminei de purpur peste ninsoarea florilor albe. Roabele plecaseră, și Iezavel, fiica Sidonului, era acum singură cu profetul.

Cu brațele încrucișate pe piept, desprins din îngânarea luminii iatacului, dârz ca un cedru înfipt pe muche de stâncă, profetul aștepta ca doamna să cuvânteze.

— Te-am chemat la mine Ilie, incepu Iezavel. Tu-mi ești dușmanul cel mai hain de când am intrat în Samaria... Ascultă ce-ți spun: mă arde focul privirilor tale ca biciul de pară, în patul stăpânului tău și mă ține în veghiere. Mi-e gândul la tine mereu... Ne suntem dușmani, ci trupul mi-e dornic de mângâierile tale. Kavvar cu năpârcile lui te-așteaptă ascuns în tainița umbrelor nopții... Te aștept și eu! Sunt cea mai frumoasă femeie în Sidon și cea mai mândră regină în Iudeea... Mi-ai tăiat profeții și te-am chemat cu gânduri ucigașe la mine, iar acuma aș vrea să fiu așternut picioarelor tale... Regina te-așteaptă cu brațele întinse... Alături vom trece în neștire prin viața ce-mi pare pustie când tu pribegești în deșerturi...

„În casa stăpânului tău viața e chin, și vizonul m'apasă mai greu ca povara de stânci prăvălie de-asupra-mi... Deșertul te cheamă cu pribegiuile fără odihnă; regina îți imbie odihna în fărădelege... Poruncile părinților tăi făgăduesc un rai pe care nici ei nu-l cunosc; eu îți dau raiul aci pe pământ și dragostea mea te va legăna până dincolo de stele... Hotărește între noi, dacă poți fără de ură, căci m'ai înfruntat de două ori și m'ai lăsat cu pumnii strânși, jurându-ți răzbunare. În seara asta te-am dorit... și te-am chemat la mine...

— Deajuns este sufletului meu, tu iazmă a păcatului morții! Mai curând mă va arde focul cel veșnic, decât mă vor opri în drumul meu farmecele tale. Eu sunt vestitor al dreptei credințe și am un singur stăpân: pe Domnul părinților mei adormiți în pământul binecuvântat al Galaadului. Ci trupul tău de șarpe se va țări în țărână și va fi frământat de copitele cailor gonți peste tine, tu cea

mai frumoasă și cea mai neagră femeie în pământul semințiilor. Sângele tău blestemat va uda pământul zbuciumat de greul păcatelor tale și te vor mânca haitele cânilor, ca să nu-și găsească odină țărâna ta îmbuibată de desfrâul trupului prihănit de păcat.

„Am priceput regină; dar tu ești numai umbră și fum, căci știut este că nimic nu vei putea în potriva mea; deaceea să-ți fie gândul în cumpăt, căci deasupra-mi veghiază altul, mai tare decât toate domniile pământului.

„Nu trupul tău de șarpe l-a vrut trimisul Domnului în ceasul cumpenei ce-ai abătut asupra țării, ci sufletul înlănțuit de humă. Intoarce-te spre dreapta credință și slujește Domnului Dumnezeu-lui lui Israel, ca să fii tu mai mare decât mama lui Amon și numele tău să trăească în veac.

„Nu căuta deșertăciuni trecătoare în viața ta stearpă, ci lasă sufletul să-ți rodească în dogoarea credinței, ca lanul binecuvântat în blânda lumină a dimineții. Nu ispiti durerea bătrânețelor mele și nu certa voința lui Iehova ci teme-te de mânia lui mai rău ca de pârjolul focului și de potopul apelor.

— Mă înfrunți ca alte dăți Ilie, căci te simți ocrotit de îndrăzneala reginei care te-a chemat la ea.... Ahav e prea aproape ca să te pot lovi, dar nu vei trece poarta palatului, și sabia oștenilor mei va cădea asupra ta.

„Ilie!... Te du; de-acuma drumurile noastre se despart de veci, căci te urăsc și ura mea rămâne vie, atâta vreme cât trăești... Pleacă! țipă regina cu pumnii strânși și gura încleștată de ură. — Țărână va să fiu în drumul de lumină al lui Baal, de nu vei zace mâine alături de profeții mei, tăiați sub Karmil!

În noaptea aceea profetul coborâ spre Beer-Șeba și pribegi patruzeci de zile în pustiu și se rugă Domnului cu lacrimi fierbinți să-l primească la sine; dar când urca muntele Horeb, se ridică vânt năpraznic, de rupse copacii și despică pleșuvele creste, apoi se cutremurară încheieturile stâncilor și se auzi glasul Domnului tunând pe sub bolta cerească: „Intoarce-te Ilie spre pustiu Damascului și unge pe Ioao, fiul lui Nimși, rege în Israel și pe Elyseiu, fiul lui Safat, profet în locul tău, căci puțin mai este și stăpânul puterilor te va chema la sine, și se va plini osânda dată de tine asupra casei lui Ahav care se va stinge de sabie în pământul Ezreelului”.

Și fost-a că înainte de coborârea profetului la Iordan, Ahav adormi alături de părinții lui în Ramot și împărăți asupra lui Israel,

Ioram care purtă război fericit în Siria. Ci cuvântul lui Ilie a fost ca toți cei din casa lui Ahav care vor scăpa de lancea lui Hazael syrianul, să fie răpuși de sabia lui Ioao, iar cei ce vor scăpa de mâna lui, să moară loviți de Elyseiu. Deaceea când trecu Ioram spre câmpul Ezreelului, ca să-și odihnească rănila războiului cu Siria, oastea lui Ioao se ridică din Abel — Mehola, îl ajunse din urmă și îl lovi de moarte.

Soarele trăgea lințoliu însângerat de biruință de-asupra pământului, încând în risipă de raze lăncile călărilor care treceau înaintea regelui în clocot de larmă și vuet de arme, spre Ezreel unde domnii din Iuda își aveau sălaşuri de vară. Atunci a ieșit frumoasa Iezavel în poarta casei domnești și a strigat cu glas mare:

— Cine ești tu acela care vii să lovești domnia țării?

Ci poganii cari înfrâneau carăle, au repezit armăsarii și au trecut peste trupul ei, zdrobind-o sub roate și fărâmandu-i carnea de spumă în copitele cailor.

Regina își auzi oasele plezind ca mlădițele rupte, și simți o arsură în piept; pe urmă i se păru că visează cum se apropie haiticul de câini, și simțindu-le răsufflarea fierbinte clocotind în jurul gâtului alb, vru să se scoale, dar nu se sculă ci rămase de veci adormită.

Seara, când umbra umedă a nopții obloji pământul, curtenii lui Ioao veniți să o îngroape cu cinste, nu mai găsiră dintr'ânsa decât palmele mânilor, căci se plinise cuvântul lui Ilie și țărâna regească nu putu hodini în pământ ci fu ruptă de gura lacomă a cânilor, ca să-i fie osânda deplină.

PRIMAVARA

de NICOLAE MOȚICA

Mi-a pus o floare la butonieră
Zîmbind, ca orice fată ce se'mbie,
A vrut să-mi pună și la pălărie,
Dar când s'a 'ntins și-a rupt o jaretieră.

În păru-i de culoare efemeră,
Purta un puf enorm de păpădie
Și în mișcări un pic de fudulie,
Ca o actriță 'n seara de premieră.

Purta în rochia-i lungă, incomodă,
Cu care a venit și-acum un an, —
Căci a ținut să fie tot la modă —

Parfumul țărilor de peste-ocean
Și în privirea caldă ca o odă,
Sentimentale titluri de roman.

Nicolae Moțica

PREZENTARE

— NOUA POEZIE A LUI EUGEN JEBELEANU —

de OCTAV ȘULUȚIU

M'am aflat totdeauna prea aproape de poezia lui Eugen Jebeleanu pentru că mă putea crede îndreptățit să emit asupra ei o judecată categorică. Pot spune chiar că „Inimi sub săbii” a crescut odată cu mine. Fiecare poezie mi-era comunicată de poet și o cunoșteam pe de rost înainte ca să fie dată tiparului. Așa încât la apariția volumului am avut un moment de ezitare. Convingerea intimă a mea era că poezia lui Eugen Jebeleanu era o poezie originală și realizată estetic. Acest lucru l-am și scris atunci, imediat. Inșă, nemărturisită, întrebarea dacă nu cumva mă înșel, fie din cauza prieteniei pentru om, fie din cauza prea îndelungatei și frecvenței familiarității cu poezia sa, întrebarea aceasta perfidă se insinua conștiinței mele. Iată pentru ce n'am avut atunci curajul să spun ritos: poezia lui Eugen Jebeleanu este mare.

E o poezie cu totul originală în ciuda integrării sale în categoria hermetismului, e o poezie unică și cu toate șansele de durată. „Inimi sub săbii” e un volum care va rămâne, de o valoare poetică desăvârșită. Astăzi îndrăznesc să afirm acest lucru. Pentru că am regăsit poezia aceasta după o absență de doi ani. Am ascuns înadins în bibliotecă volumul și l-am reluat acum abia, cu prilejul noilor poezii pe cari le prezint cititorilor acestei reviste. După o depărtare în timp, la lumina maturizării simțului estetic și a unei calmări a entuziasmului inițial, poezia lui Eugen Jebeleanu păstrează — ce spun: își amplifică — calitatea ei de realizare desăvârșită.

Regret că autoritatea cuvântului meu nu e suficientă pentru a impune aceasta fără să întâmpin scepticismul celorlalți. Dar critica întreagă, deși unanim laudativă față de poezia lui Jebeleanu, nici nu le-a înțeles cum trebuia — pentru că l-a citit pe

repezeală și l-a judecat superficial —, nici nu și-a spus cuvântul răspicat. O revenire se impune. Cuvintele mele doresc să fie o invitație pentru criticii cari să reia „Inimi sub săbii” și să arate ceea ce trebuie: că acel volum e o dată a poeziei românești.

Când Eugen Jebeleanu mi-a arătat — sunt șase luni de atunci — noile sale poezii, am avut convingerea că poetul s'a depășit. Acum, după o confruntare văd că nu poate fi vorba de o depășire, în sensul valorii, ci doar de o înnoire. Ca valoare Eugen Jebeleanu se prezenta încheșat dela volumul „Inimi sub săbii”. Gradul de acoli-zare tehnică al poeziilor de acolo se menține și în cele noi. Pentru că în poeziile precedente poetul tindea și izbutea să ajungă la o perfecțiune tehnică, pe care nu cred că ar putea-o depăși. E, în perfecțiunea formală, deci, o păstrare la acelaș nivel. Dar în poeziile pe cari le prezint astăzi cititorilor, poetul se înnoiește, aduce ceva în plus, în ceea ce privește substanța lirică. Și acest ceva se numește: afectivitatea.

Obiecția capitală adusă de critici volumului „Inimi sub săbii” a fost: lipsa de afectivitate a poeziilor. Intr'adevăr poezia de acolo era lipsită de căldură. Era o poezie pornită din reflecție, nu din sentiment. Era o poezie de esență intelectuală. Totuși cred că obiecția nu-i micșorează întru nimic valoarea poeziei. De oarece de esență intelectuală, poezia lui Eugen Jebeleanu era însă o poezie de simboluri sensibile. Ideile nu erau înfățișate în nuditatea lor discursivă, ci sub crusta unui material concret. Caracterul ideografic al poeziei era astfel atenuat prin formula de reprezentare a ideii prin semne concrete, plastice. O inferioritate ar fi fost dacă poetul ar fi înșirat ideile goale, în mod logic, adică prozaic. Dar ele erau încorporate unui material sensibil, care juca rolul de vehicul simbolic. Acestei poezii îi aplic formula de „simbolism intelectual”. Poetul exprimă idei, dar în forme concrete. El simbolizează nu stări afective, ci stări intelectuale. Cerebralismul rece al acestei poezii era salvat liric prin sensibilitatea și imaginația poetului. Iar simbolismul era în vederea unor concluzii metafizice. Am arătat la timp că poezia lui Eugen Jebeleanu este realizarea sistematică, unitară și organică a unei viziuni metafizice personale. Astfel obiecția adusă poeziei sale nu trebuia transformată în cap de acuzare, ci trebuia să rămână doar o constatare a caracterului acelei poezii, care era lirică prin cel mai important element: sensibilitatea.

Preocuparea metafizică în poezie nu l-a părăsit pe poet nici în noua lui formă, pe care am bucuria să o introduc aici. În „Elegie

pentru dispariție" sau în „Ars poetica” poetul tinde tot spre concluzia metafizică. Și aici e întrupată ideea aparenței, a instabilității lucrurilor, a devenirii, a curgerii. Discreția poetului e astfel traducerea în fapt a ideii că adevărul nu poate fi cunoscut decât indirect, prin manifestarea lui deghizată, deci printr'o simplă aparență:

Fața 'necată 'n ceara zilei
 Își pierde 'n toamne-adânci tiparul.
 Pe-obrajii clătinați în file,
 Umbroi
 Caută-ți tăcut masca și varul.

Adevărul nu poate fi cunoscut. El scapă. De aceea:

Zeii de apă, bărboșii,
 Imi cată chipul zadarnic.

Ideia dispariției timpului, a transformării neîncetate până la totala dispariție, până și din memorie revine în „Trecut”. Instabilitatea vremii care curge e exprimată prin nestatornicia iubitelor:

O, și durerea de-a crede
 Că iubitele se mai gândesc
 La vremea ce nu se mai vede.

Poetul aspiră la o stabilitate, la o fixare, la o permanență care nu aparține acestei lumi, de aceea își îndreaptă gândul spre o lume ideală:

Poate 'ntr'o țară de foc,
 Călătorind întotdeauna,
 Statuile-ar păstra fața
 Iubitelor nestinsă ca luna.

Mai departe poetul exprimă durerea față de banalitatea vieții cotidiene. Poetul suferă din cauza degradării materiale a vieții. Pe aceasta o exprimă în plictiseala cotidiană:

Nori de cămăși, par și hârtie.
 Nimic mai mult când suntem goi
 Și plictiseala întârzie.
 Ceasul aluneacă 'napoi.

Poetul ar vrea o viață nobilă, pură, stelară, care nu e posibilă aici, deoarece idealul se degradează prin detaliul banal cotidian:

Steaua de zori se face sură
Și pierе 'n vesta mea, deșartă.

Însă idealul, eroicul, se mai păstrează în imaginația poetului, în voința lui, manifestată prin puritatea privirii care vede dincolo de realitatea materială și, imediată, își vede viziunea sa preferată:

Dar ochii, încă —
Ochii 'mpletesc câte-o armură
Pe fiecare haină moartă.

Așa dar se păstrează esența metafizică a poeziei, mai clasificată însă, mai accentuată.

Poet ambiționat de sine însuși Eugen Jebeleanu tinde însă — și reușește — spre o învoire. Noul element pe care-l adaugă poeziei sale este afectivitatea. Noile sale poezii s'au scuturat de haina de ghiață a reflexiei pure. Ele pornesc dintr'o stare de emoție și se adresează emoției. Fiecare poezie a devenit astfel o stare de suflet. Numai „Elegie pentru dispariție” și „Ars poetica” mai mărturisesc vechea manieră și încă și în ele se simte un val de ușoară melancolie. Celelalte sunt pure stări de emoție. Poetul a atenuat reflexivitatea printr'o infiltrare sentimentală. De la început trebuie să remarcăm însă clasică atitudine de discreție a poetului. Sentimentul se manifestă cu o rară fineță, indirect, fără nici-o insistență. Nu e o afirmare afectivă categorică; e doar o ușure colaborare. Poeziile nu sunt desvoltări de sentimente, ci au doar o delicată tonalitate și cu atât mai emoționantă. Astfel, fiecare, pe lângă idee, conține în embrion și un sentiment.

Așa spre exemplu „Ospiciu” unde lipsește cu totul reflexivitatea și starea afectivă se înfățișează pură. Cititorul nu știe la ce evenimente face aluzie poetul. Se presimte numai o tragedie petrecută în viața lui. E vorba de o nenorocire întâmplată și doar sugerată în titlu. Discreția temperamentală a poetului îl împiedică să spună anume ce s'a întâmplat. Dar din atmosfera poeziei se desprinde o neliniște și o durere conținută, cari spun totul fără să mai fie nevoie să se știe un fapt precis. E suficient că se 'nțelege atât: o mare suferință a mamei provoacă durerea poetului. Și

această durere e degajată ca un fluid de toată poezia, cu repet — o discreție care face numai ea, toată marea valoare a poemului. E o elegie cu accente susurate. E numai suspin, fără plâns. Poezia „Ospiciu” e o capodoperă:

Și mama sta pe-o bancă neagră
Eu o chemam cu mâna mea.
Și mama sta pe-o bancă neagră,
Privea tăcut și n'auzea.

Ce s'a întâmplat? Unde e motivarea jalei poetului? Nu e nevoie de o motivare brutală. S'a întâmplat ceva iremediabil. E suficient să știi atât. Și asta ne-o face bine înțeles strofa finală:

Să nu-i șoptești niciun cuvânt.
E obosită — și așteaptă.
I-a 'ntunecat fruntea un vânt,
A lunecat o treaptă.

Când s'a mai spus atât de delicat, atât de fin, un asemenea fapt, în poezia românească: „I-a 'ntunecat fruntea un vânt...” A lunecat o treaptă...” Și ce frumos e concentrată toată iubirea filială într'un singur vers: „Să nu-i șoptești nici-un cuvânt”, iubire exprimată mai bine de această grijă delicată decât de orice afirmație directă a sentimentului.

Aceiași stare de afectivitate se manifestă în „Trecut”, în melancolia poetului după primăverile trecute, după iubitele cari uită repede, după vremea care nu vrea să stea în loc și după o lume ideală. Mai accentuată e melancolia și întovărășită de nostalgie și de duioșie în „Atlas” care e un nou „Je fais souvent ce rêve...” al lui Verlaine, dar cu alte posibilități și sub alt mod poetic. Durerea provocată de femeile din „cabaretele roșii de țipete”, amestecată cu o subtilă doză de ironie

Sânii voștri surpați
Imploră, palizi, un scripete.

formează miezul din „Reîntoarcere”. Iar în „Altfel” suferința provocată de banalitatea vieții se destinde ca un nimb peste toată poezia.

Temperament poetic neastâmpărat, Eugen Jebeleanu face un

pas nou. Fără a părăsi esența metafizică a poeziei sale cu aceeași puternică sensibilitate și într'o formă de aceeași perfecție, poetul adaogă creației sale o tonalitate afectivă, potențată de discreție și de fineță. Mai trebuie să accentuăm și e un progres în clasicizarea formei. Păstrându-și perfecția, versul a devenit mai simplu, s'a deshermetizat, a devenit mai flexibil, mai limpede, lăsând sensul în plină lumină.

Pe Eugen Jebeleanu n'ași fi avut nevoie să-l prezint. Nu e un debutant. Dar noua formă în care se arată azi poetul trebuia revelată și celebrată cum se cuvine. Și mai trebuia atrasă puțin atenția criticei noastre, aglomerată de producția actuală, că de cele mai multeori trece prea ușor peste valorile durabile. Am vrut ca această prezentare să fie prilejul unei noi versificări. Pentru asta am scris-o. In orice caz mi-am făcut datoria spunând că: Eugen Jebeleanu e azi, dintre poeții tineri, cel mai realizat și cel mai original. O adevărată valoare de durată.

24 Martie 1936.

Palustru

POEME

de EUGEN JEBELEANU

I.

ARS POETICA

Nu se mai vede sub hârtie
Din inimă mai mult, decât
O gură, ca o rană vie,
În goana unui tren de fumuri.

Rămână zâmbetul așa:
Pasăre afundată'n aer,
Cu cântecu'ntors fără ea,
Mișcând păduri în dezolare.

Fața'necată'n ceara zilei
Își pierde'n toamne-adânci tiparul.
Pe-obrajii clătinați în file,
Umbroși,
Caută-ți tăcut masca și varul.

Aprilie 1935.

TRECUT

Cascade-agonii ale apelor,
Batiste — hohot al primei despărțiri.
Primăverile duse pe bulevarde,
Fâlfăie lângă voi, subțiri.

Nu m'am uitat decât pe mine.
Niciodată pe voi, niciodată.
Risipiți oglinzile, cari mi-arată
Arborii stinși.

O, și durerea de-a crede
Că iubitele se mai gândesc
La vremea ce nu se mai vede.

Orele'ngălbenesc.

Poate 'ntr'o țară de foc,
Călătorind întotdeauna,
Statuile-ar păstra fața
Iubitelor nestinsă ca luna.

Cântăreții-ar muri mult mai simplu
În brațele lirelor, decât între paranteze,
Oprind pe umerii-amantelor timpul,
Intors din trecut, să oțeze.

Decembrie 1934.

ATLAS

Spre fluviile cu fluier lichide
Îmi curge mâna, să-ți mângăiu fața de brume,
Fată de o mie de ori pierdută,
Sau întâlnită'ntr'o amară neștire.

Renaști pe-o insulă, stăpânită
De-o mână mai vie decât amintirea.
Eu te înconjur ca lacrima
Cearcănul stins al copilăriei.

Negressă ești sau melancolizezi soarele,
Vărsându-ți-l în valuri pe umărul oval?
Lasă-mi urechile ca niște scoici să le-ascund
Lângă picioarele mai lungi decât așteptarea.

Totdeauna, poate ar fi trebuit să fim
Mai aproape de noi cu un pas.
Noapte bună, dragoste de atlas.
Să dormim.

Aprilie 1935.

ALTFEL

Nori de cămăși, pat și hârtie.
 Nimic mai mult, când suntem goi
 Și plictiseala întârzie.
 Ceasul alunecă'napoi.

Cărțile'n pomi își desfrunzesc
 Mătăsurile obosite.
 Ai plânge — și rămâne plânsul
 Un plic închis peste orbite.

De-ar trece-acuma cineva
 Încet, ca timpul, pe sub casă,
 De lângă tine-aș luneca
 Să-mi caut talpa'n umbra joasă.

Steaua de zori se face sură
 Și piere'n vesta mea, deșartă.
 Dar ochii, încă. —
 Ochii'mpletesc câte-o armură
 Pe fiecare haină moartă.

August 1935.

REÎNTOARCERE

N'ați mai murit, frumoaselor,
 Din cabaretele roșii de țipete.
 Sâniii voștri surpați
 Imploră, palizi, un scripete.

Să vă ridice nu poate
 Nici cel mai plecat gentilom.
 Toamnele,
 Toamnele voastre prădate
 Cad în oceanul de rom.

Razele moi din jaretieră
 Suie doi sori în hoteluri,

Când pulpele se deschid ca o tabacheră,
Cu plânsul incendiind pernele.

Primiți-mă, blânde fecioare,
Ca'n anii în cari-mi dictați
Salbe de rânduri supuse
Pentru părinții uitați.

Noi nu așteptăm nici un răspuns;
Pentru
 iertarea
 păcatelor
 noastre.
Decembrie 1934.

II.

OSPICIU

Și mama sta pe-o bancă neagră,
Eu o chemam cu mâna mea.
Și mama sta pe-o bancă neagră,
Privea tăcut și n'auzea.

Grădina lin rotea zâmbind
Statui de oameni și de fauni,
La pândă stând calmi după pomi,
C'un scaun marmora să-și spargă.

Cuminte, mama aștepta
Să vină ora — și să plece.
Apusul încerca s'o'nece —
Și nu puteam s'o fac să vadă.

Mâna pe inimă țineam;
Clipea ca pleoapa mamei mele.
O lacrimă cădea pe geam,
Eu nemișcat după perdele.

Și mama sta pe-o bancă neagră,
Eu o chemam cu mâna mea.
Si mama sta pe-o bancă neagră,
Privea tăcut și n'auzea.

Ea nu știa — și aștepta.
Noaptea'ncepuse'ncet s'o ude.
Poarta de fier îmi închidea
Mama topită'n întuneric.

— Să nu-i șoptești nici un cuvânt.
E obosită — și așteaptă.
I-a 'ntunecat fruntea un vânt.
A lunecat o treaptă.

Decembrie 1935.

ELEGIE PENTRU DISPARIȚIE

Zeii de apă, bărboșii,
Imi caută chipul zadarnic.
Mi-aș spune că nu m'au uitat —
Dar nimfele dorm.

N'am scris niciodată sufletul pe nume,
Șoptindu-mi: singur va ști să răzbească,
Vânt legănând strune,
Abur clătinând plete pe ceașcă.

Caii s'au poticnit în păduri,
Fald lângă fald sburând mantalele.
O, Doamne, cresc ciupercile pe guri...

Tăcând, vor veni să mă afle.

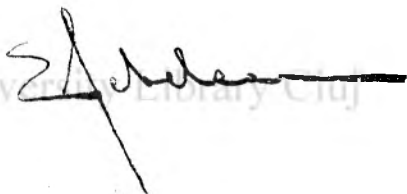
Lacul suie'n seară
Palmele albe de fumuri.
Măcar în secară
Mă vor regăsi.

Vocile noastre nici cât
Mătăniile vechi, de smaralde,
Intre sânii în cari șopteam
Nu și-au păstrat inelele,
Inelele — atâta de calde.

Perdelele nu mai aruncă
Păianjeni de-arginturi pe scânduri.
De mult,
Când rămâneam pe gânduri,
Altfel credeam că va fi.

Lacrîma nu a păstrat
Pe hârtie, decât niște pete.
Regretele s'au îngropat.
Îngroapă-mă-adânc sub regrete.

Decembrie 1935.

FEMEIA CU COPILUL

de MIHAIL CHIRNOAGĂ

S'ar părea că orașul întreg suferă în taină influența misterioasă a pădurii întinsă dela marginea sa până în coasta aspră a muntelui. Ea poartă prin zile și nopți, prin anotimpuri și ani o viață stranie, deplin încheată, cu o mândrie îndreptățită. Nimeni nu știe rosturile tainice ale cărărilor furișate printre copaci până în adâncuri deseori necercetate, nimeni nu știe a înțelege ironia încremenită în trunchiurile groase și crăpate de bătrânețe, râsul tăcut al copacilor. Numai din prundișul alb al aleilor se înalță, ca un abur misterios, pașii iubirilor trecute și voluptoase ale orașului. Mai cu seamă noaptea, când întunericul închee pe deasupra copacilor o haină de nepătruns, în nasturi întăriți, în întreaga pădure răsună ecourile pierdute, voluptățile zăvorâte.

Poate pentru viața aceasta tainică Adrian iubește pădurea în care, intrând, o află răsunătoare de cântece, ca bolțile bisericilor umplute de muzica îngerilor trimisă din trâmbițe lungi. Cu pasul domolit, cu capul întins, cu urechile atente, ascultă trecerea vântului, pe undeva, pe la o margină a pădurii. Nu se înșeală deosebind ultimul geamăt al unei iubiri ucise, dintre sunetele slabe și prelungi ale vântului.

E un lucru minunat să poți distinge din atâtea șgomote pe cel propriu încărcat de vedenii și vise tulburătoare al pădurii.

Aici nimic nu amintește orașul. Nici chiar becurile atârinate deasupra aleilor din loc în loc. Prin lumina lor stingeră Adrian obișnuiește să treacă repede, încetenind mersul unde întunericul ușurează deșteptarea spiritului adormit. Copacii s'au învățat cu mersul dezordonat și'n tăcerea lor încremenită Adrian recunoaște omagiul lor discret pentru adevărata viață a sufletului.

În curând, undeva, se va deschide o porțiță, liberând untdelemnul gustului domolit, blând, de femei. Când ridicola plăcere se desfășura, încetenea pasul și un râs cuminte, puțin orgolios, îi gădila gâtlejul. Adulmeca aerul cu nasul întins, închidea ochii și din

adânc se ridicau brațe subțiri de fum în timp ce cu urechea aplecată peste inimă asculta susurul dulce al izvorului. Miresmele ușoare ce veneau din interior se împleteau cu cele ale voluptății ce plutea peste întreaga pădure țesând o plasă în care el le era supus prizonier. Iubea această plăcere cu un orgoliu lipsit de explicații. Ființa lui vie răsbătea de sub platoșe, bărbăția sa crudă era aceia ce începuse să-și sune existența, din clopote nichelate.

Simțea deseori nevoia de a se opri să urle din răspuțeri, dar teama de a nu se face auzit îl împiedeca. „Sunt bărbat” își șoptea atunci căutând să întretină orgoliul în felul acesta. Sau repeta înfiorându-se de adevărul fără sfârșit pe care-l conținea: „și-acum îmi trebuie o femeie!

Orice cuvânt, orice expresie cu voluptăți noi, nemai-încercate. Uneori, eșind din întuneric sau apărând dintr'o alee laterală unde a rătăcit fericită, o pereche își încrucișa calea cu a lui Adrian. Alteori câte o femeie singură cu mersul iute, învăluită în mister.

El se ferea întotdeauna, trăgându-se în umbră sau rezemându-se de copaci.

Azi își simțea forțele reintinerite. Ce bine ar fi să întâlnească acum o femeie! Cu un alt glas decât cel de totdeauna s'ar apropia și, schișând un salut elegant, i-ar șopti îndrăsnit, aproape obrasnic: „doamnă, în seara aceasta am nevoie de Dvs!”

Atotputernic ca un sultan în haremul său!

Se trezi răsând cu amărăciune: „dobitocule, ce femeie nu ți-ar lipi două palme pentru o nerozie de calibrul acesta? Cu totul altfel, da, cu totul altfel!” „Doamnă, iertați-mi îndrăsniala, cred că toamna e de vină, toamna și pădurea. Poate nu veți înțelege tocmai bine de ce și pădurea dar asta n'are nici o importanță. Sunt pe cale de a săvârși o prostie, acesta e esențialul, dar ce sunt de vină, dacă simt o inexplicabilă foame, o foame fără nume? Dați-mi voie să vă întovărășesc până la marginea pădurii și-acolo vă promit să vă părăsesc și să nu mai caut a vă întâlni. În seara aceasta îmi ajunge sgomotul pașilor Dvs., fâșâitul rochei, peste urechile mele tăbăcite de viață bărbătească. Voi fi fericit o săptămână întreagă, vă asigur, în urma acestei favori.

Sunteți surprinsă? Aveți tot dreptul, căci foamea e rară și dulce, râvna mea după voluptate! Zădarnic îmi întindeți mâna. Imi garantați că sărutând-o nu se va sparge? Oricum, îmi lipsește curajul de a o atinge.

Dar mi se pare c'am ajuns la marginea pădurii. Iată orașul, vă părăsesc, s'ar putea să vă vadă cineva. Vă repet: sunt fericit! Cu capul băgat adânc între umeri plin de o fericire fierbinte, începu să alerge.

După câțiva pași se opri brusc: „semne de nebunie” gândi cu tristețe. Gustul domol se ivi din nou ca o pânză ce-și tremura existența palidă din când în când.

„O femeie, o femeie!” oftau atunci adâncimile.

De odată, îmbrăcată în lumina albă a unui bec, înaintând pe acelaș drum, o femeie, o adevărată femeie. Rochia bătea ritmic și lateral pulpele, cari, rotunde și vii în mișcarea lor ațâțată, se apropiu cu o viteză uluitoare. Oprit în marginea aleiei, cu gâtul întins de uimire și satisfacție prinse în priviri silueta tânără și când mersul îl emoționă, hainele căzură dela sine depe trup și spre dânsul înainta o femeie cu adevărat goală, cu pielea strălucitor de albă cu o umbră tăiată adânc și ispititor în mijlocul șoldurilor. Ea dispărea decâte ori dreptul călca în pământ pentru a isbucni răsunătoare, în plină și bătătoare lumină, cu fiecă stâng, arcuit pentru un dans pe care tânărul ingenușiat va depune sărutul buzelor caste. Strânse dureros pleoapele, imagina plesni în țândări și când îi redeschise, femeia era la o depărtare numai de câțiva pași.

Adrian vâri brusc mâinile în buzunare, ca prins asupra faptului, capul coborî între umeri și trecu pe lângă umbra legănătoare a femeii aproape fugind, cu inima strânsă. După câțiva pași se opri întorcându-se. Silueta întunecată apăru încă de câteva ori sub luminile becurilor, arătând pulpanele ispititoare ale pardesiului lovind picioarele.

„Cel puțin dacă s'ar opri și ea ca să se întoarcă, gândea cu sufletul uscat. Aș ști atunci că aceleași gânduri chinue și pe o femeie, dar nu e posibil. Nimic nu mă leagă de ea și pe ea de mine; sunt singurul descreerat rătăcit în stufișul dorințelor ce vor rămâne totdeauna neimplinite”.

Pe urmă își spuse că mai sunt atâtea lucruri în viața unei femei, poate și într'aceștia, acum pierdută: copiii, un soț tiran, o întâmplare astădimineață sau eri, o veste tristă sau o iubire neîmpărțită.

Până la urmă se găsi singurul vinovat al chinului său gratuit. Un imens dor de viață, de activitate, se refăcea întrânsul. Apăsând palmele peste gură dădu drumul unui chiot strivit între degetele încheștate. Pe urmă se hotări să fugă, într'atât trebuia să facă

un gest, o mișcare violentă. Când se opri își dădu seama că plămâni il dureau și se întinse pe iarbă, cu brațele cruce.

— Heil strigă, deodată ca să audă pădurea răsunând.

Repetă strigătul ridicat în brațe. Dintre copaci se desfăcuse umbra ce venea spre dânsul? Sări drept în picioare cu o mușcătură ascuțită în inimă. Era acelaș pas, aceleași pulpane lovind ușor picioarele, sau ochii s'au încăpățânat să păstreze imagina? Acum ar fi dat mult să se poată așeza din nou pe iarbă simțindu-se golit de energie și curaj. Nici de fugit nu mai avea timp, iar doamna ce ținea un copil înfășat în brațe se îndrepta chiar spre el. Cu pași șovăitori, inegali, dar cu o direcție precisă. Pumnii strânși se umeziră și numai după ce femeia se opri în fața sa, fără glas, cu ochii acoperiți, poate plânși sub voal, începu să-și revină. Purta o pălărieuță ce descoperea o frunte rotundă și o parte din părul a cărui culoare nu se vedea, mănuși fine, negre și-o haină de toamnă din cele mai elegante. Ea schimbă copilul în stânga, întinzându-i dreapta fără nici un cuvânt. El o luă, observând un tremur ușor ce i se comunică. Femeia ridică pentru prima oară ochii mari, întunecați și, zâmbind, toată fața sa palidă se luminează. Întâmplarea își pierdea pe încetul din extraordinar. Adrian își spuse: „o doamnă stă în fața mea și sunt singur cu dânsa, într'un parc ca acesta, mai singur decât într'o cameră”. Fu mândru, câteva clipe, aproape fericit. În ochii necunoscutei se regăsea, atâta liniște trimeteau ei spre dânsul, anulând orice spaimă, orice culoare nenaturală. Nici o vorbă nu scosese până atunci, dar nu se simțea necesitatea lor, căci, stând față în față, din căutătură emana o ciudată înțelegere. În ochii femeii apărură neașteptat două mari lacrimi, întinse deopotrivă pe suprafața lucie a globului. Apa adunată în colțuri căzu deadreptul pe haină lăsând privirile sticloase.

O neliniște ușoară străbătu pieptul lui Adrian. „Să-i spună ceva, s'o alinte; doar plânge!” Se simți în generozitatea sa, uriaș. Femeia frământă câteva clipe buzele prelungi și subțiri. Ele tremurau ușor. Prevesteau ceva. Deodată se apropie de Adrian apucându-i palma. Il întrebă încet, cu un glas ce pornea dintr'o boală adâncă.

— Spune-mi ești chiar atât de tânăr cum te arată figura, cum te-au arătat chiotele de adineaori, fuga?

Adrian asculta uluit muzica putredă a aceluși glas ce-i pătrunse moleșitoare în mădulare.

— Sunt de douăzeci de ani, doamnă, răspunse infundat.

Ea se apropie atunci de dânsul foarte mult încât aproape că nu mai rămase spațiu între ei.

— Să știe, să știe, repetă încet, cu vocea pierdută. Apoi ridică ochii.

— Tinere poți oare înțelege lucrul acesta? Să stai lângă un băiat de două zeci de ani singură, într'o pădure departe la doi kilometri de cea mai apropiată casă?

Glasul îi deveni cu totul altul. Lîmpede, străbătut de o vână caldă de orgoliu rănit și 'nacelaș timp de o plăcere adâncă.

— N'ai să înțelegi, cobori din nou vocea la profunzimea șoaptei, și nici nu-ți cer. Atât ajunge pentru mine. Cât nu s'a dat. (Aici râse în gât.) Acum să mergem. Dă-mi brațul.

Adrian se supuse ca un om sugestionat.

Deodată femeia se opri.

— Acesta, lucrul acesta îl înțelegi? Făcu în cramponarea sa, aplecându-i se peste piept, aproape un gest echivoc.

— Da, înțeleg, răspunse el cu ură. Inșă mi-i teamă, dacă vrei să știi. Asta e acum.

Răsturnând capul pe spate femeia dădu drumul răsului din gât. El se răsuci luminos și încărcat de o forță dizolvantă. Lui Adrian îi trecură într'o clipă o sumedenie de gânduri prin cap: o nebună, sau o prostituată deghizată. Pe urmă copilul; ah! vezi? Copilul; la asta nu s'a gândit. Clișeul clasic. Atunci îi fu rușine de mândria de ađineaori, de întreaga lui ființă. O răsuci violent spre dânsul.

— Și copilul? Nu mi-ai spus nimic despre copil.

Crezi că ai mai mult succes așa?

Femeia îi privi deodată mâinele ce o strângeau de brațe, adâncită într'un întuneric de nepătruns al propriilor ochi și chiar toate liniile feței alunecară întunecate.

Stătea astfel pierdută pentru veci; Adrian simți remușcări. Fusesse rău, nedrept, de asta nu mai rămnea nici o îndoială. Dar atunci nu mai înțelegea nimic.

— Mă veți ierta, mă veți ierta? se tângui. Nu știu ce vorbesc; credeți-mă n'am nici o siguranța, nici un sprijin. Am fost nedrept, mă iertați?

Gestul ei se desprinde din acea noapte de mormânt.

Intinsese numai urechea spre glasul lui. Buzele iar tremurau.

— Cum se deosebește glasul tânăr, șopti întrerupându-se des, pentru dânsa. Atâtea nuanțe, atâtea deosebiri esențiale.

O bucurie înaripată mai tremura în aer după ce isprăvi de vor-

bit. Apoi deodată, cu o înfrigurare nereținută îl trase aproape de dânsa.

— Ascultă, îi spune apăsând pe cuvinte. Crezi într'o legătură tainică între părinți și copii? Crezi că anumite lucruri fundamentale ale vieții sunt intuite de copii și aprobate sau nu?

Reluă după o clipă de tăcere.

— Știi prea bine ce caut singură în pădure la ora asta. (Vocea îi devenise ascuțită, aproape țipa).

Nu putu pronunța cuvântul, dar el reeșea triumfător din frământarea ei.

— Ei bine, ei bine, continuă. Copilul acesta e rău, e foarte rău. Plânge toată ziua și noapte când se deșteaptă se agită, urlă. Nu pot spune altfel.

Tăcu gânditoare, ca și cum vroia să se reculeagă. Apoi reluă foarte apăsător în timp ce ochii adormeau:

— De când am plecat însă în seara aceasta, ca niciodată, nici un geamăt, nici o lacrimă, nici un protest. A înțeles oare? Știe? ce vreau în clipa asta, ce gând mă istovește?

Cu un gest necumpănit trase capul tânărului peste dânsa mușcând cu o aprinsă sete din gura ce-și reveni târziu când focul se istovise. Copilul ridică brațele libere agităndu-le.

— Parcă vrea să aplaude, râse Adrian tăcut.

Acum femeia părea că-și sfârșise puterea. Cu umerii curbați, părea iremediabil adormită.

— E îngrozitor, e îngrozitor! Am contat pe plânsul lui, pe opoziția pe care mi-o va face, sperând că mă vor întoarce din drum, că îmi vor deschide ochii, dar tăcerea lui a fost din contră un inexplicabil stimulent. Aveam un martor! Nu mai eram singură, un martor binevoitor.

Plângea cu umerii sguduiți repetând: „adulteră, adulteră”.

Se opri ștergându-și lacrimile.

— Poate crezi că sunt bolnavă? La urma urmei și asta e o boală, cea mai nevindecabilă. Acum să mergem să ne odihnim.

Căutară o bancă. O găsiră în apropiere, așezându-se unul lângă altul. Cuminte, copilul își lipi capul de pieptul mamei. Cu ochii mari și umezi ce umblau în toate părțile, părea că vrea să înțeleagă și el cele ce se petrec. Incepu să gângurească. Sunetele uniforme semănau cu niște mieji de nucă desbrăcați de pieliță puși în rând.

— Acum îmi iubesc copilul. N'am crezut niciodată în realitatea acestui sentiment; dar el mi s'a desvăluit altfel, în modul acesta

minunat, fiind strâns legat de dorința mea, de rădăcinile cele mai trainice ale ființei mele.

Poate că acesta-i adevărul, ca iubirea de copil să nu fie decât o ramură a dragostei de... a dragostei de bărbat!

Adrian o asculta în timp ce privea copilul. Ce lucruri vorbește! Dar nu se mai îndoia de autenticitatea lor, căci ele păreau că sunt răsunetul suferințelor, răsfrânt de o oglindă. Și era teamă să vorbească, căci ce putea așeza el lângă vorbele femeii? Iși spunea mereu: „iată o femeie, dar câte lucruri complicate!” Din acest motiv era aproape desnădăjduit. Poate că ar trebui să procedeze mai repede; fuseseră destule semne: sărutul, cei câțiva pași împreună și pe deasupra acestora cuvântul ațățător: adulteră! Dar el era subjugat. Încă dela început puterea sa de voință încetase.

Acum femeia se aplecase peste copil și părea că numai ei doi sunt acolo. Ii vorbea, cuvinte desperecheiate încărcate de căldură ajungeau la urechile lui Adrian și de ele, ca o iederă tânără, gângureala copilului. El părea un străin ce printr'o conjunctură străină trebuia să asiste la această mică scenă de fericire. Dar fericirea aceasta dela el pornise, el o generase, aproape că strigă gândul.

Fu pentru prima oară când sentimentul bărbăției se dublă cu conștiința păcii și fericirii la care poate da naștere. Acum sufletul său era ca un animal tânăr și viguros ce păzește ca un leu, scrutând orizontul îndepărtat, mulțumirea și fericirea celor din apropierea sa. Sentimentul teluric, primar și viguros se sbătea în sânge ca un imens pește strălucitor în solzii săi.

Rezemat cu spatele de bancă se lăsă bântuit de fericirea mereu înoință ce venea spre inima sa. Copilul adormise și femeia așezându-l pe bancă se îndreaptă cu fața spre el.

— Acum că totul s'a sfârșit, rosti cu un glas ușor, poate că ar trebui să-ți explic puțin.

Adrian făcu un semn grăbit, dar ea nu-l lăsă să vorbească.

— Ți se va întâmpla, vei vedea, să fii stăpănit de sentimente ca astea, absolute. Ele îți vor lua mintea.

Încă ești prea tânăr. (Gata, gata de a se rătăci).

Ce minunat lucru: un bărbat tânăr, și glasul ei răsună din nou adâncit, profund.

Se deslipi de Adrian închisă în sine.

— Stau de atâtea vreme cu un tânăr și nimic nu mi se'ntâmplă Doamne, Doamne, spuse, ca și cum numai dela lucrul acesta simplu ea aștepta sfârșitul pământului, sau o schimbare profundă.

După un răstimp de liniște răsturnă capul pe bancă răsând ușor.

— Ce vei spune oare, în urma mea?

Adrian nu simți decât o poftă ce-l depășea, de a-i săruta gura desfrântă rămasă întredeschisă. Buzele femeii nu se apărară și nici un fior nu le încălzi.

— Cred că totul e inutil, rosti după ce Adrian își reveni zăpăcit, transpirat. Bucuriile niciodată nu concid. Dacă numai ele s'ar putea întâlni, s'ar mai spera într'o fericire în viață. Ele fug însă unele de altele. Atâta distanță este între noi doi acum, câtă nu se poate spune.

Adrian o asculta rușinat. Ea îl înțelese și-l mângâie pe față. O clipă fu o altă femeie, dar repede renăscu spiritul răsvrător întrânsa.

— Te voi ruga un lucru, vorbi adânc, puțin zorită.

Nu e nimic imposibil în ceace-ți cer. Să ne întâlnim câteodată pe banca asta. Vom sta și vom vorbi. Atunci tinerețea ta va trece în mine și eu voi fi fericită.

Dar chiar aceste cuvine păreau rostite numai pentru ea. Cum se ridicase, Adrian o urmă. Stăteau față în față și pentru prima oară el își dădu seama că sunt tot una de înalți. La început ea păruse mult mai mică. Se priveau în tăcere, în ochi.

O clipă, numai una, Adrian văzu în ochii străinei ființa nălugitoare a dragostei apărând cu trupul desgolit cu chemarea înșelătoare a privirilor. Avu, în acel scurt răstimp, intuiția justă a dragostei, ființă viclană ce trăește cu noi și-adoarme cu noi, nelăsându-se trasă afară din ascunzișul călduros.

Cortinele ochilor se lăsară cu greutate peste nălugire, dosind sălbătăciunea crudă.

Femeia își ridică, cu o atenție încordată, copilul, îndepărându-se fără un cuvânt, făcându-i cu mâna un semn obosit.

Mergea ușoară și printre copaci mersul săltat oferea spectacolul pulpanelor lovind în picioare.

O urmări din ochi până umbra sa se pierdu în toiul nopții.

Rămas singur, Adrian descoperi în jurul său prezenta lucrurilor, a băncii umede, a hainelor aspre, a prundișului alb încât întâmplarea se coloră cu un ușor abur neverosimil. Dar cu capul în mâini rechemând amintirea străinei, gesturile, plânsul, sărutul adânc, cuvintele misterioase străluciră înscrise cu litere de foc: „dacă bucuriile ar coincide, numai ele ... Fu deodată înconjurat de singurătate, desgustat de viață. Și mai ales sentimentul acesta i se înfipse hain cu rădăcini viguroase până în fundul inimei.

Mihail Chirnoagă

UN VECHIU FUNCȚIONAR

de GEORGE ATHANAS

Trad. de ANTON MISTAKIDE

Niciodată în viața lui n'a avut programe, planuri, ținte, ambiții. Se lăsase dela naștere, orbește, inconștient, în voia ursitei. Tot avea să-l ducă undeva, — hai, să-l ducă unde-i plăcea ei! Urmă câteva clase de gimnaziu... Și pe urmă se cultivă el singur. Fu numit copist la notariat. A fost și secretar la Primărie. Trăia de azi pe mâine. Familie nu avea. Părinții îi muriseră de mult. Fratele la fel. Iși căsători sora după un băcan și-i dădu de zestre toată averea lor. Ei au vândut-o și-au plecat în America. Nici că i-au scris de atunci. Așa a lichidat cu rubedeniile. S'a pomenit singur singurel, numai cu niște rude depărtate și părăsit. Cum să nu se lase în voia soartei? Nevoi personale n'avea. Legături familiare nu. La ce îi mai trebuiau planurile de viitor, scopurile, ambițiunile, programele? Copia acte, juca tabinet, fuma, mânca, dormea. Nu-i oare viață, o viață plină de toate astea? Niciodată nu i-a trecut prin minte să plece din satul lui, să-și caute o situație mai bună, să schimbe felul de viață. Dar primarul, care ținea mult la el, fiindcă era ordonat, devotat și ascultător, — toate astea din fatalism — adeseori îi promisese că îi va asigura un post bun de îndată ce-i va fi cu puțință, după alegeri... Când primarul fu ales deputat, nu l'a dat uitării. De cum îi veni partidul la putere, îi trimise o numire.

Era la un secretariat de casierie. Secretar de casierie...? Hai să facă și pe secretarul de casierie. Nici nu ceruse, nici nu visase așa ceva. Dar din moment ce a primit numirea, ce era să facă? S'o respingă? A pornit omul și s'a dus la postul său. Într-o insulă depărtată, pe care n'o văzuse în viața lui nici pe hartă. Rămase acolo ani de zile. Il uitase și ministerul și partidul și deputatul din opoziție. Se uită și el pe sine însuși. Nu avea altă grijă decât tocul cu nemuritoare pană de găscă, ce scria așa de rotund cifrele în duplicatele albastre, și briceagul cu care răzuia greșelile tocului. Făcea atât de multe, încât, toc și briceag, lucrau deopotri-

vă, o jumătate de zi scria, iar cealaltă jumătate descria. Și se perfecționase așa de bine în răzuire (nu lăsa nici o urmă!), încât, (așa-i spunea casierul), știa mai bine să răzuiască decât să scrie. Toți ceilalți, până și casierul, veneau la el să le răzuiască greșelele. Fie și asta. Tot fără să-și dea seama, fără să se gândească, se căsători acolo în insulă. „Fata asta e născută pentru tine!” îi zisese primarul. Pentru el? Se prea poate! Și o luă în căsătorie fără cea mai mică opunere, fără asentiment. Adăogarea se pomeni făcută dela sine. Bine, rău — aceasta era o greșeală pe care nici briceagul lui n'o mai putea răzui. . . .

Însă primarul îl sprijini de cum se declară partizan al lui, și deveni domnul casier Andrei. Păcat că nu mai putea — legea cutare din 1878 despre . . . — să rămâie în insula nevestii — și, unde se acomodaseră așa de bine. Au fost mutați într'o insulă din apropierea unei alte plăși. Casieria era pe malul mării, aveau soare și răcoare, aer și valuri. Foarte mulțumit. El își luase tocul scurt și briceagul ros — și astfel nu i se păru mare lucru mutarea. Iși ve dea de treabă.

Nevasta pentru prima dată călătorea în viața ei și a cam încurcat-o chestia asta, așa cum a amărât-o apoi străinătatea. I se spărseseră cinci farfurii la mutat și unul din picioarele canapelei. Așa ceva nu face să-ți tot amintești, dar zilele acelea așa de mult se necăjise biata femeie, încât i se părea că mereu aude cum se spărgeau — tranc, — tranc — cinci farfurii iar ochii mereu vedeau sărind în fața ei — hop! hop! — un picior rupt de canapea! Pe urmă, cu timpul au mai suportat ei două, trei, cinci, opt, mutări și astfel se obișnuiseră, încât, cum treceau opt-zece luni, seara, când domnul Andrei își citea corespondența, întreba coana casieriiță tristă: — N'a venit încă?

Permutarea! . . . Și când venea — după ce plecau, când poposeau în altă parte pe alte tărâmuri, în altă lume, de cum desfăcea baloturile, căuta nerăbdătoare să vadă cam ce s'a spart oare de data asta. Era regulă, obicei. Nu trebuia omis niciodată. Ultima dată, când nu se spărsese (auzi, domnule!) nimic, cât de mult au fost mâhniți amândoi!

— Asta-i semn rău!

— Are să ni se întâmple ceva . . . Și ca să nu se întâmple așa ceva, aruncă singură o cană și o sparse.

Dumnezeu nu le dăduse copii. Ah! Au umblat la fel de fel de locuri, la atâtea moașe, atâția doctori au văzut-o, făcea cură. Astea-s dela Dumnezeu! Hei, ar fi avut și ei o bucurie în casă, un

sprijin la bătrânețe. Orice ai spune, copiii sunt copii. Dar unde-s?

Și cum au trecut anii, Doamne! Briceagul s'a ros de atâta răzuire și domnu Andrei nu și-a dat seama niciodată. Fiindcă niciodată nu s'a gândit la ceva în viața lui. Toate au venit dela sine. La fel și pensia! Ii spusese în ziua aceea neașteptată inspectorul:

— E timpul de-acum să vă odihniți. Veți avea o pensie bună...

Niciodată n'a contrazis pe nimeni. Să contrazică acum pe d. inspector? Primi. Dar, care va să zică, el n'are să se mai aplece niciodată, să redacteze situația generală a încasărilor? N'are să mai primească niciodată circulări? Nici „Monitorul Oficial”?... Nici mutare?... Briceagul n'are să mai trebuiască niciodată? Desigur, briceagul are să-l ia cu dânsul... Cu dânsul... Dar unde? Unde să se ducă să trăiască? Asta-i problema cea mare și grea. Pentru prima oară de când e el, e nevoit să se gândească, să compare, să facă planuri. Dece oare pensiunea nu s'ar face ca și muta-rea?... Să primească ordin dela minister și să se ducă, pensionar, „să-și ocupe postul”? Il tulbura mult aventura asta.

Cum să aleagă, așa pe neașteptate un loc unde, fără mutare, să-și petreacă tot restul vieții? Eforul era mai experimentat, și când i-a simțit necazul îi zise:

— Noi pensionarii săraci ne priponim întotdeauna ori în satul nostru ori în cel al nevastei, ori în locul unde am ieșit la pensie, dacă e eftin... Alege!

Așa dar trebuia să aleagă unul din cele trei locuri.

— Ce spui tu, nevastă?...

— Ce ar fi să ne ducem la insulița noastră, că are de toate?... mai bine? În satul lui? Se înstrăinase atât de mult de el! Lipsea de treizeci-și-cinci de ani. Niciodată nu s'a mai dus. Rude n'avea. Sora lui niciodată nu-i dăduse vre-un semn de viață din America. Nici cu altcineva nu mai avea corespondență de ani de zile. Cât timp trăia prietenul lui deputat își trimeteau câte un „la mulți ani” în zilele de sărbătoare. Dar a murit și el sărmanul, prea devreme, încă tânăr. Uneori citea câte-o veste din locul lui de naștere. O citea o recitea. De multe ori nu-și mai aducea aminte nici de persoanele, nici de lucrurile despre cari se scria. Cine să fie „bogătașul comerciant Hr. Nosis” făcut prizonier de bandiți? Cam prin ce parte să fie oare „râulețul Hlivos” care a venit cu apa mare de a „inundat” regiunea? Poate să se fi tipărit și numirile greșit!...

Nimic nu-l mai lega de satul lui. Nimic nu-l mai atrăgea acolo.

Se străduia să se orienteze astfel mintal. În ce loc putea găsi o casă de închiriat, în ce cartier, în ce poziție? Imaginile toate se decoloraseră în mintea lui... Dar ar fi preferat în mahalaua lui cea veche. Poate chiar și casa lui părintească — cine va fi stăpânind-o oare? — s'o găsească nelocuită, neînchiriată... Gândul că ar putea să mai locuiască odată în ea, îi aducea o oarecare groază. Ii venise în gând, fără să vrea Judecata de apoi, așa cum și-a închipuit-o odată, când auzise vorbind în biserică un predicator despre viața veșnică... Bine; și cu cine va avea relații? Cine mai trăește? Cari dintre cei vechi au murit? Nimic nu știe! Se ducea cu imaginația lui să se așeze într'un grup, într'un colț de cafeenea a satului său, și nu-și putea forma limpede, vie, scena asta, imaginea asta... Nimic nu-l mai lega de satul lui natal. Nimic nu-l cheama acolo... Dimpotrivă, când se gândea la satul nevestei lui o mie de figuri cunoscute, de oameni și lucruri, îi tâșneau pline de viață în minte... Căsuța depe malul mării... Piața mică a promenadei... Cafeneaua „funcționarilor”... rudele și prietenii... primarul, medicul, notarul, grupul dela tabinet... O! acum ce poștă va mai aștepta el? Plicurile s'au terminat deabinelea pentru dansul. Nu va mai trimete!... Inșă, da, în vre-o gazetă nouă poate să-și învelească vreodată existența lui veche, eșită din uz...

Cât de mult îl obosec toate gândurile astea, toate planurile astea! El, care nu se gândise niciodată cum va trăi, să fie acum nevoit să se gândească atât de mult, cum se va reîntoarce, cum va muri!...

— Ei bine, Andrei, te-ai hotărât? întrebă buna lui soție.

— N'ai spus să mergem la insulă? Așa vom și face...

Incepură să-și împacheteze lucrurile. Când au fost gata lăzile, baloturile, cucoana-casieriță și-a adus aminte de două lucruri.. Anume că în ultima lor mutare nu li se spărsese nimic — semn rău!.. Iată că le veni mai de timpuriu și forțat pensia... — și că la prima mutare li se spărsese cinci farfurii și un picior de canapea... „Și să vezi, să vezi, reflecta buna femeie, dacă n'au să se mai spargă și acum la întoarcere, la fel, cinci farfurii și un picior de canapea!..”

Vedeau amândoi cu o oarecare nedefinită tristețe această ultimă cărăbăneală a menajului lor. Era ca o depărtată — depărtată? — prevestire de moarte. Inima li se strângea ca de frică.

Domnul Andrei o luă dela un capăt la altul al pieții și saluta, își lua rămas bun dela toată lumea, intrând în fiecare prăvălie și în fiecare atelier. Unuia îi făcuse un serviciu, pe celălalt îl trimisese

la închisoare. Toți îl iubeau și-l salutau cu dragoste. Văzând una câte una figurile ce avuseseră legături cu viața lui de funcționăraș îi readucea în minte toate întâmplările, toate scenele, toate laturile serviciului său public. Arunca o privire mai adâncă, așa cum nu aruncase nici odată în miezul demnității și a puterii pe care o deținuse. Odată cu plecarea dela slujbă, lua, pentru întâia-și dată, o atât de curată și limpede conștiință a eului său de funcționar... Vedea că era și el un mic șurub în marea mașină a statului, un mic șurub cu un scop oarecare, cu o utilitate oarecare. Se mira și el că atâta timp, atâta amar de ani, niciodată nu se gândise și nu filosofase așa. Auzea sau citea uneori expresia „oficiant de stat” și-i se părea goală, fără un conținut etic. Acum, numai acum, când nu mai era oficiant de stat, când nu mai avea nici o autoritate, nici o competență, acum își dădea seama că nu era „aer” ceeace ținuse el în mână. Își punea iscălitura cu atâta indiferență, cu atâta răceală. Ia s'o pue și acum! Nu mai are valoare. Nu are nici oficialitate, nici autoritate, nici urmare. Nu mai poate nici să vatăme, nici să folosească cu iscălitura lui „interesele obștești”. Pe nimeni nu mai poate pune la închisoare cu iscălitura lui, nici să-l scoată!... Tap! pune a ștampila casieriei alături de iscălitura lui. De câte ori n'a ștampilat cu ea, mii de ori, fără nici o emoție, fără voluptate! Cu câtă emoție se gândește acum că n'are s'o mai aplice! Trebuia să aibă o plăcere, o bucurie această mică funcțiune. Ce păcat că i-a scăpat atâția ani de zile!... E de necrezut aproape că atâta timp, a fost o mașină neinsuflețită, care funcționa orbește și inconștient, în vreme ce ea îndeplinea o funcțiune cu suflet și conștiință. Dar oare, așa cum lucra el mecanic și lipsit de înțelegere, își îndeplinea „cinstit și conștiincios” datoria, sau nu? Era cinstit, socotelile lui erau întotdeauna în regulă, avea întotdeauna „încasări” satisfăcătoare. Ce altceva? Oare sufletul, conștiința, înțelegerea care lipsea din opera lui diminuase calitatea, cantitatea, valoarea?... Dar de ce nu se gândise la toate astea în decursul unei vieți întregi, iar numai acum la plecare îi sar din minte?... Oare așa s'o fi întâmplat și cu ceilalți funcționari, sau numai cu dânsul?... Li se tulbură mintea, iar ochii împăenjeniți zăresc în fund, într'un adânc întunecat, zăresc o mașină uriașe care găfăie și suflă și lucrează și troznește și tot scoate, scoate, produse și nimeni nu poate să înțeleagă ce fel sunt produsele ei și cine sunt cei ce se bucură de ele. A, mașina asta trebuie să fie Statul. Fără indoială!... Deodată, dintr'un locșor al ei, se desprinde un mic șurub, atâtica, microscopic și neînsemnat. Se desprinde

cu putere, cu viteză, se învârtește demonic într'un haos fără fund, se pierde în adâncuri nevăzute, apoi revine sus, se 'nvârtește în jurul lui cu o iuțeală fantastică, se'nvârtește, se'nvârtește, crește, crește, crește, cade pe pământul sferei, pe o insuliță, undeva, rămâne în picioare și ... se face om! Se uită bine la omul acesta domnu Andrei și vede că e chiar dânsul cu pensia și cu agonia sa!... Și dacă se pomeni din nou printre oameni, se renăscu în el o inimă omenească, o cu totul omenească inimă și minte. Văzu acum dintr'o altă latură, depe o altă înălțime, câmpul larg al vieții lui de funcționar, și avu alte treziri și alte nedumeriri! Vede el de ici că omul e oarecum mai mare și mai înalt decât Statul... Că societatea e mai infinită și mai nemuritoare decât Statul... Așa să fie? Atunci și el trebuie să fi avut, oricât ar fi fost el de șurub microscopic și fără însemnătate, trebuie să fi avut datorii omenești mai mari decât cele de stat. Făcuse el bine deosebirea? Le prețuise el bine aceste datorii ale lui atâta vreme cât a fost slujbaş de stat, cu putere, cu autoritate, cu iscălitură, cu ștampilă?

— Dumneata nu ești om? îi zise cândva un debitor al statului, fiindcă nu voia — nu putea — primi să-și plătească în rate datoriile... Jandarmii l-au scos brutal din Casierie. „Nu ești om!” îi strigase iar din ușe. Iar altădată, când denunțase pe un incasator concesionar, soția și copiii acestuia îi căzuseră în genunchi. „Pentru Dumnezeu! fie-ți milă! scapă-ne!” Nevasta lui fusese de față cu lacrimi în ochi. „N'ai inimă! N'ai inimă! Nu ești om!” îi strigă femeia concesionarului.

Nu era om... Acum când a devenit iar om, acum își dă seama câte fapte bune ar fi putut face oamenilor, dacă ar fi știut, dacă și-ar fi dat seama atâția ani de zile că omul e mai mare și mai presus de Stat. Treizeci-și-cinci de ani de slujbă fac — e tare acum la matematică — 12775 de zile. Putea, dacă voia, să facă oamenilor 12775 de fapte bune mai mult. Dacă ar ști asta oamenii, nu l-ar ierta niciodată! L-ar fi lăsat părăsit într'un colțișor, să ruginească acolo ca un șurub bolnav...

Amețit de gândurile astea neașteptate, cu sufletul răscolit, cu inima amară, se refugie la efor. Figura îi era foarte schimbată.

— Ce ai? îi zise cum îl văzu.

— Ori începi să devin înțelept, ori abia acum m'am trezit deabinelea... Trei-zeci-și-cinci de ani am lucrat ca o mașină, fără să simt miezul muncii mele. Acum am impresia că n'am făcut nimic. Sunt nenorocit...

— Fii fără grijă. Cu aceeași amărăciune, cu aceeași agonie plecăm toți dela slujbă...

— Așa? Apoi atunci, prietene, mai bine să murim în momentul când ștampilăm cel din urmă act!

La urmă, cu puțin înainte de a fluera vaporul de plecare, se duse să-și ia rămas bun dela Casierie. Un nod îi stătea în gât. Strânse mâna tuturor, a noului casier, a secretarului, a încasatorului, a aprodului. Aruncă o privire peste tot, la rafturi, la ghișeuri, la dosare, la cassă. La un moment dat, când nimeni nu-l vedea, întinse mâna pe masă, atinse ștampila, o mângâie ușor, apoi o strânse tare, cât putu de tare...

Ochii i se întunecară cași cum o cortină cu multe cute ar fi căzut peste drama lui de slujbaș...

Anton Mistakide

CLUJUL PE RABOJ

de VLADIMIR NICOARĂ

DESPRE MILOSTENIE ȘI FELURITELE EI INFATISERI

O înștiințare lipită pe zidurile Clujului făcut-au cunoscut omenirii că la o anumită sară va fi cea de pre urmă petrecanie cu dănțăluială întru cășlegile de iarnă. Noi n'am crezut; iară întâmplările cari au venit, nouă direptate ne-au dat, deoarece aceea dănțăluială n'au fost cea de pre urmă, că pohta dănțuitorilor fiind mare foarte, ei au lungit cășlegile, trecându-le pre ele și în postul eel mare.

Nu vroim pre nimeni să probozim pentrucă „nu ne vâram nasul unde nu ne ferbe oala”. Călcarea de canoane, întru a noastră pază, nu cade. Au doară avem la Cluj feluriți clerici cari trebuie să le păzească pre ele. Dară, duple a noastră puțină socotință și băgând de samă cum se înfășișază dănțăluiala întru aceste vremuri, ea numai lucru diavolesc poate hi. Muerea așa se lipește de bărbat, că numai cu multă greutate și cu mare trudă, s'or putea trece printre mădularele lor un firicel de ață; picioarele lor de istov amestecându-se, cu uimire te întrebi dacă ele se vor putea desface cu grabă, când va înceta țâr-lâiala lăutarilor; iară pohta ochilor, strânsoarea mânilor și băfâiala fără de hodină a tuturor mădularelor pre care cu multă osârdie o fac dănțuitorii, dovedesc lumii că ei săvârșesc o... lucrare de dulce, au de carne, care numai pocăință și rugăciune nu poate hi, așa precum în postul cel mare s'ar cuveni.

...Iacătă, că betesugul bătrâneței iarăși de rușine ne-au făcut, că despre altele am dorit a scriere și pana furată ne-au fost de pohta vorovirei.

* * *

Băgat-am de samă că aproape toate dănțăluiele făcute iarna sunt împreunate cu felurite milostenii: hie pentru văduvele cari ar orea să se mărite; hie pentru pruncii din flori, cari n'au dorit să se nască; hie pentru osândiții, cu trupul sfârtecat în rezelul trecut, cari amu ar pohti să mănânce din când în când; hie pentru alte multe și felurite binefaceri. Iară aceste milostenii și binefaceri împreunate cu dănțăluială,

mai mult de mueri sunt puse la cale, nu doară că muerile ar hi mai pohticioase de bâțâiala dănțaluielii, ci pentrucă în inima lor să-lășluește mila, duiosia și bunătatea, iară ochii lor slobód mai cu ușurința și multă lesniciune, lacrimile. Așa se spune și așa se crede.

Datoria noastră de cronicar cinstit care numai adevărul trebuie să grăiască ne silește să spunem că: văzutu-s'au adesea foarte multe mueri slobozind izvor de lacrimi, au chiar de leșin cumplit hiind cuprinse, când soții lor nu le cumpără a fustă scumpă și pe placul lor, au o pălărie cu zorzoane, dar nici una nu s'au văzut lăcrămând pre uliță lângă un bătrân neputincios, au lângă un schilod cu fărămătura lui de trup spânzurată între cârji; văzutu-s'au mueri multe ducând pre uliță jeorufe îmbrăcate iarna cu polcuțe de lână au de mătase dară până amu nu s'au văzut ore-una dintru acestea lăcrămând, au mângâind, ore-un prunc zdrențuros și zgribulit iarna lângă casele bogătașilor.

Așa că milostenia muerilor bogate ar zice unii că poveste este, așa precum tot poveste rămâne și milostenia, au binefacerea lor, împreunată cu dănțaluiială. Că, iacătă, cum se înfățișează această milostenie muierască. Nu mai vorovim despre acele muieresti alcătuiuri de binefacere, cari, la sărbătorile Crăciunului dau pruncilor săraci de prin școli câte o băsmăluță să-și sufle în ea nasul — să ne hie cu iertare — au câte un șaluț la gât, au câte un strai vechi, pre care pruncii lor l-au aruncat, socotind că prin aceste daruri, pre Dumnezeu l'au cumpărat, datoria către cei nevoiași și-au făcut, dară mai cu osebite numele lor tipărit în gazeturi l-au văzut. Aici ne vom nevoi a scriere câteva slove numai despre acele milostenii împreunate cu dănțaluiială.

În fiștecare târg au târgușor — deașișderea și la Cluj — muerile au alcătuite felurite soboruri pentru binefacere. Cum dă înghețul, milostenia lor se revarsă, strop cu strop, asupra celor flămânzi și nevoiași, începând dănțaluiiala lor... pentru fericirea omenirei. După o noapte întreagă de milostivă dănțaluiială, cu mănăcări multe și beuturi scumpe și îmbelșugate, când se face socoteala și se trag cheltuielile, se adună un pumn de icosari cu care nu s'ar putea hrăni o săptămână câți-va flămânzi. Dară dănțaluiiala au fost cu multă folosință făcută pentru cei cari s'au bâțâit și s'au ospătat. Înștiințări cu slove mari au fost lipite pre ziduri, pohtirile la dănțaluiială au arătat numele tuturor muerilor milostive, iară gazeturile au huit și au făcut larmă multă, aratând cu câtă osârdie se trudesce domniile lor pentru ajuto-rarea celor nevoiași.

Dirept este că domniile lor și-au frământat mădularele și au asudat foarte, dănțaluiind din milostenie. Iar, dacă folosul a fost cât un strop de miere într'o mare de suferință, asta e numai din vina

sărăcimei, care s'a înmulțit foarte în cât picioarele lor nu dovedesc să dănțaluiască pentru fiște care în parte. Și-apoi câtă trudă, câtă suferință și cât amar au adunat domniile lor, cu prilejul dănțaluielii făcută numai și numai pentru milostenie! Pre soț au trebuit să-l probozească — ba unele chiar au plâns și au leșinat de durere — că nu le dă bani destui ca să se pregătească pentru binefacere cu un strai nou și scump și cu niște papuci de argint cu țaruse la călcâi; au suferit crunt și au crâșcat când li s'au prăjit părul cu niște clește infierbântate au cu niște mașini fioroase cari le zbârnâie în urechi ceasuri întregi; au oftat alte ceasuri în fața oglindei, smulgându-și spincenele cu niște cleștișoare; s'au uns cu felurile mirodenii dintre cari unele grețoase foarte, și câte alte suferinți îndurate numai și numai întru ajutorarea celor nevoiași. Că milostenia, au binefacerea se face cu trudă multă și cu suferință mare, lucruri pre cari, nu le pricep clepetitorii și oamenii pestriți la mașel!

* * *

Când dă colțul erbei și prind a înmuguri pomii, milostenia murească împreunată cu dănțaluiială, începe să scadă și pre măsură ce se încălzește și ziua se face mai mare, dănțaluiiala se ascunde. Că, binefacerea, au milostenia cu dănțaluiială se face numai noaptea și cât tine frigul.

Din această pricină am însemnat și noi într'acest loc frumsețea și folosința acestei milostenii, care, acum din pricina căldurii începe să se ascundă.

Dară — mare este puterea lui Dumnezeu și multă este milostenia muierească — nădăjduim că la toamnă ea va răsări iarăși pentru mulțămirea dănțuitorilor și fericirea celor oropsiți.

CRONICA DRAMATICĂ

CĂINI, 4 ACTE DE H. G. LECA.

Prima piesă a lui Leca jucată în Ardeal, s'a bucurat de un răsunător succes și pe bună dreptate. Leca este un mare meșter al dialogului și al caracterizării persoanelor. Știe să gradeze cu o foarte personală causticitate și să sfârșească un act, lucru de mare importanță în tehnica teatrală. Dar mai presus de toate, acest autor dramatic și-a luat subiectele din viața socială și politică biciuind cu mult curaj — care i-a făcut dușmani ce nu-l iartă nici după moarte — moravurile și năravurile din societatea românească. Și atât de bine a știut să se sprijine pe felul omenesc în cât o piesă, cum e „Căini”, care biciuia

pe lingăii politici deacum trei decenii, rămâne și azi în plină actualitate. Dialogul de mare maestru îl face pe spectator să trăiască clipe de acută actualitate, dându-i posibilitatea să desprindă caracterizarea persoanelor din frânturi de dialog, cum se întâmplă în actul I, când diferite grupe, foarte numeroase, vorbesc în scenă.

Un singur moment piesa apare veche față cu evoluția tehnicii moderne: tirada lui Mircea Froda în finalul actului ultim. Dar d. Aurelian a salvat-o cu sinceritatea simțirii, cu căldura nuanțării, cu sobrietatea gestului adecvat, ceea ce ne dovedește că dsa est un actor cu multe și meritorii resurse. Aducem neprecupețite elogii dlui Nae Dimitriu care a stăpânit întreaga sală cu marea sa creație. A fost pur și simplu zguduitor în actul III.

D. Moruzan a dovedit calități excepționale. Rolul lui mic și de ansamblu i-a dat un nivel de artă. E destul să spunem că am uitat actorul; cu atâta simplitate și prestanță a reliefat o canalie ministerială. D. Sandu Rădulescu ne-a dat stilat și precis pe licheaua care parvine.

Dna Viorica Dimitriu perfectă în rolul femeii care se sacrifică și dna Virginia Braborescu foarte onorabilă în rolul cochetei. Dsa ne-a dat tot ce poate da, deși nu a fost convingătoare în „Femeia-vamp”, așa cum cere rolul.

Întregul ansamblu mulțumitor. Decorul îngrijit și artistic.

„Câinii” sunt un real succes al teatrului din Cluj. Piesa merita să fie jucată și pentru valoarea ei și pentru a ne arăta că în politica de culise n'am progresat cu nimic în ultimele trei decenii.

BICHONEL, COMEDIE ÎN 3 ACTE DE JEAN DE LETRAZ.

Este una dintre cele mai ușoare comedii a cărei superficialitate nu suportă nici o analiză: se sparge ca o bășică de săpun la cea mai nevinovată atingere a criticei. Că subiectul, (un copil din flori), căzut din senin în mijlocul unei familii burgheze, provoacă o sumă de încurcături grotești sau comice, a fost exploatat până la refuz și-ar fi chiar un motiv de slăbiciune, dacă autorul ar fi exploatat acest subiect cu altă vigoare. S'a mulțumit însă numai cu creionarea persoanelor, cu dialogul spumos dar fără spirit, cu situațiile uneori false și o largă înseilare, care duc la un desnodământ vechiu și infantil.

Și cu toate acestea comedia distrează și răscolește sănătoase hohote de râs datorită interpretării. Pentru că „Bișonel” este o lucrare care se sprijină exclusiv pe interpretare. Este pentru trupa din Cluj un mare merit că poate ținea ridicată deasupra rampei această bășică de săpun ceea ce dovedește unele calități ale actorilor.

In primul loc se cuvine să vorbim despre d. Moruzan, care, într'un rol fără text — de oarece are numai frânturi de dialog — a „umplut scena”, cum se zice în termeni teatrali, a prins publicul dela prima intrare în scenă ținându-l la dispoziția sa până la ultima cădere de cortină. Trebuie să recunoaștem — și o facem cu plăcere — că discreta șarje a dlui Moruzan, într'un rol care se pretează la caricatură, bogatul humor nativ de care dispune, debitul verbal, masca perfectă și totala degajare de care ne-a dat dovadă, au concurat într'o egală măsură ca să ne dea o perfectă creație de zăpăcit autoritar și plin de contradicții. D. Moruzan a făcut din nimic o mare compoziție.

D. N. Voicu nu și-a desmințit naturalețea cu care interpretează întotdeauna humorul și degajarea, dându-ne o foarte bună creație care, dacă n'a fost perfectă, este din pricină că masivitatea sa fizică nu cadra cu rolul îndrăgostitului tânăr și timid, nici, mai ales, cu groaza ce o manifestă față de costelioul său patron. Dar nu e vina sa ci a celor cari au făcut distribuția. Părerea noastră este că rolul s'ar fi potrivit mai bine dlui Sandu Rădulescu. Dnii Potoroacă și Potcoavă foarte corecți. Se pare că direcția vrea să-l specializeze pe d. Potcoavă în roluri de amorozi hilari. Le interpretează bine dar o să obosească publicul și o să-și demonetizeze creațiile.

Dna Nunuța Hodoș are o admirabilă creație de fată bătrână, acrită, răzbunătoare și autoritară, rol studiat în detalii și cu un humor sănătos. Dna Lica Rădulescu, în rolul abia creonat de autor și-a dovedit calitățile artistice: simplă, naturală, sobră în gest și atitudine, cu o bună dicțiune și glas cald și armonios. Dșoara Barbu elegantă la prima apariție, dar eșind cu totul din nota generală: prea evident isterică pentru a executa un șantaj; prea șarjat micul rol cu stridențe vocale și cu exagerări disgrațioase.

In general „Bichonel” este un spectacol care place. Interpretarea nu numai că a salvat textul, dar l-a ridicat la un neașteptat nivel.

Vladimir Nicoară

SCRIITORI ȘI CARȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

N. DAVIDESCU; ROMA. (Ed. Fundațiilor Regale)

Opera trebuie judecată în raport cu intenția creatorului și abia după aceea față cu principiile absolute ale artei. În cronica noastră hebdomadară nu putem face decât parțial confruntarea ultimă. Ea cere o îndepărtare de obiect suficientă pentru a-i măsura proporțiile cu acelea ale altor opere ale aceluiași precum și ai altor artiști. Valorificarea în sine a unei opere e mai adesea relativă și numai timpul decide hotărât asupra ei. Dar ceea ce ne incumbă nouă e în cel dintâi loc verificarea realizării față cu intenția care se desprinde din operă. Și acest lucru îl facem cu prisosință.

Confruntând opera poetică de față, a lui N. Davidescu, cu ceea ce și-a propus poetul să facă, suntem obligați să recunoaștem o deplină realizare. Obiecțiile pe cari le-am putea aduce ar fi numai principiale și ar dovedi doar nazurile noastre, cari cer ca atunci când avem în față albul să dorim negrul și invers. N. Davidescu și-a propus să evoce o epocă, o civilizație și spiritul care le-a însuflețit. Și a reușit deplin.

Am mai discutat această întreprindere a poetului când a fost vorba de „Helada” și tot în acest loc. Inspirat de întreprinderile similare ale romanticilor, N. Davidescu și-a propus să deseneze câteva momente caracteristice ale omenirii în mersul său istoric. Și acest plan a dat întâi o „Iudee” apoi o „Heladă” și în fine o „Romă”. Ceea ce deosebește încercările romanticilor de ale poetului român, este că acelea erau concepute epic și cristalizate în jurul unei idei călăuzitoare. și fiecare din ele erau strict marcate de personalitatea puternică a poetului, pe când poetul român urmărește o simplă evocare didactică, liniară, plastică, într’un cuvânt descriptivă. S’ar putea spune că opera lui N. Davidescu e istorie pusă în versuri, sau chiar proză versificată. Nici autorul nu cred că ar contesta caracterul didactic al întreprinderii sale. Dar genul e acesta: îl iei așa, sau nu. Il accepți sau îl respingi. Personal îl accept. Și am acceptat mai ales „Helada” operă unitară, de o armonioasă realizare evocatoare, unde spiritul și culoarea se îmbinau într’o desăvârșire formală aproape rece, marmoreană prin absența totală a subiectivismului și prin dârza căutare a perfecției tehnice. „Helada” era o realizare în sine, în ansamblu și cu anumite frumoase bijuterii parțiale.

În „Roma” ceea ce se poate obiecta e aerul de exercițiu pe care l-a căpătat poezia. Se vede că poetul a pus mâna pe o formulă și o exploatează. Se mai vede că spontaneitatea a obosit. Sufletul e greu și numai tehnica

își continuă desfășurarea sa, în virtutea unei îndemânări bine deprinse. Prea mult făcut e în acest volum, prea multă abilitatea din care libera grație, liberul elan sunt absente.

Ceva mai mult, prea mult prozaism în aceste poeme. Poate că prozaismul să-l fi vrut poetul? Inclîn să cred că da. Inclîn să cred că predilecția pentru anumiți termeni tehnici, prozaici, sau abstracti, pentru anumite întorsături apoetice, se datorește tocmai intenției de a evoca spiritul roman. Care așa era: grosolan, abstract, volitiv și îmbibat de prozaism, de cotidian. A face din evocarea vieții romane operă grațioasă mi se pare un non-sens. Dimpotrivă a cădea în prozaism e a te depărta de liric, dar a păstra justul spirit al epocii. Imi fac totuși o datorie față de spiritul lirismului din a spicui câteva expresii cari nu sunt potrivite întru nimic cu poezia.

Așa e: „Neprețuita tatălui său greutate” și „Indiscutabila destinului cărare” (p. 9), sau „Desbrăcată prin lipsuri până și de vestminte” (p. 37), sau „E de făină negustor în mare — Și e brutar încăputat — De furniturile la stat — Și de bancheturile populare” (p. 64), sau „Pricepea realitatea vie — A Italiei privită'n sus” (p. 93), sau „Și matroana și-a ieșit din rost” (p. 98), sau „Realitatea lor puțin importă” (p. 103), sau aceste franțuzisme nepermise. — „Schimba de'nfățișare” și „adresa” în loc de „îndemânarea” (p. 126). Mai sunt și alte asemenea prozaisme, dar le-am scos pe cele mai grave. În celelalte constat doar intențiunea autorului de a evoca spiritul pozitiv, practic și juridic al romanului. Pentrucă după cum singur își definește intenția el a urmărit și evocarea pitorescă, dar și pe cea intelectuală a epocii:

E cântec încă proaspăt și drama,
E simfonie,
De rătăcire trandafire,
Și mai e'n suflet clopot de-aramă.

Caută-i glasul nu doar în viersul
Scandat în rânduri,
Ci și'n adâncuri proprii de gânduri
Limpezi în luptă cu universul. (p. 5)

Totuși, acceptând și acest fapt, că poetul a utilizat înadins un limbaj pe alocuri prozaic și forme juridice pentru a reda spiritul roman, încă avem a-i obiecta reducerea lirismului și acuzarea spiritului didactic, deja prezent în principiul lucrării.

Am spus însă că poetul și-a ajuns intenția. Într'adevăr lumea romană trăește cu putere în aceste versuri, cu un relief extraordinar. Sunt între aceste poeme câteva din cari toată splendoarea lumii romane se desprinde cu poezie. Astfel citez din „Enea la Didona”:

Iopas, aedul sacru, cânta cu 'suflețire
Eclipsele de soare și fazele lui mari
Călătoria lunii pe vârfuri de stejar
Și-a omului în spațiu obârșie și fire.

Eneea privea gâtul și umerii de ceară
 Invăluți în părul ei negru de-abonos
 Și'n sufletu-i cu foame și'n trupu-i, os cu os,
 Se strecura molatec miros de flori și ceară.

Ea căuta să ducă ospățul nopții până
 Când zorii dimineții se vor fi revărsat
 Și să contemple fața eroului visat
 Să pună gând de roabă pe el și de stăpână. (p. 12)

Am ales un poem din începutul mitologic al vieții romane. Căci autorul și-a dispus aceste tablouri evocatoare în ordinea cronologică, începând cu venirea lui Eneea în Lațium, continuând cu viața virtuoasă și războaiele de cucerire ale romanilor, apoi ajungând în culme cu imperiul, pentru a sfârși cu decadența și risipirea imperiului de către barbari. Planul e sistematic și dovedește încă odată caracterul didactic al lucrării. Caracter care nu apare în „Helada“, mult mai liberă, mai grațioasă și mai spontană în linii. Ar trebui să citez „Idilă“, „Peisaj latin“ sau „In grădină“ mai ales acest ultim poem, pentru a arăta că sunt în acest volum câteva poeme cu o valoare în sine și cari merită să fie desprinse din volum chiar în cazul unei repudieri principiale a lui. Afară de poemele mai sus citate, mai sunt: „Priveliște“, „Mirtul lui Polidor“, „Imagină“, „Întâlnirea de la Tarsus“, „Marsyas“, „Capriciu“, „Gaița curtezanei“ și „Inoptare“.

Iată spre exemplu prima strofă plină de solemnitate cu adevărat romană:

Luntrea ca un gigantic tron în aur părea
 Că prefacă'n jăratec împrejurul ei marea
 Și, cu-ai pânzelor fluturi mari de purpură, zarea
 Despica'n zbor fantastic de lumină și nea (p. 74).

Dar cea mai realizată poemă e „Marsyas“. Toată crunta voință romană e sugerată în prezența mitului aceluia care a înfruntat pe Apolo. Pentru aceea zeul l-a legat de un pom și l-a condamnat să fie jupuit de viu. Un țaran se pregătește să execute pedeapsa:

Un țaran din câmpul Umbriei, bătrân,
 Se uita cuminte și tăios la el,
 Și, pe dosul scurtei sale de vițel,
 Iși trăgea cuțitul rece și hapsân.

Cunoștea povestea bietului satir
 Și, răscumpărare sigură, ținea
 Să-i jupoaică pielea barem, și din ea
 Brău cu flori să-și facă sieși și chimir.

În fața lui stă condamnatul:

Marsyas cu ochii de'nălțare grei
 Și'n nări cu mirosul viilor pe araci

Asculta cum cântă vântul prin capaci
Și privea la oameni silnic și la zei. (p. 107)

Ceeace e remarcabil din nou la această poezie e ca și în „Helada” o desăvârșită perfecțiune formală. O bogăție de ritmuri, de rime și de forme strofice dovedesc în Davidescu un perfect cunoscător al prozodiei și al metricei. N. Davidescu e singurul poet român în stare a scrie un tratat de versificație și acesta îl așteptăm dela el pentru viitor.

Dar perfecțiunea aceasta nu se reduce la mânuirea ritmurilor, a strofelor și a rimelor. E o perfecțiune în expresie chiar, în muzică și în culoare, lată spre ex: această aliterație, care reproduce imaginea melodică a legănării bărcii pe valuri:

Lopețile scandau în hexametri, rar
Val după val pustiul apei solitar. (p. 10)

Impresia muzicală e precis: mișcarea legănată a valului.

În alte locuri poetul e plastic și muzical în același timp. Așa în această „Bucolică“:

Măru — acesta — a fost crescut de Ore
Și hrănit de — un pom, și — apoi de soare
Copt anume pentru sărbătoare
În culoarea blondei aurore.

Nu-l putem lăsa pe jos să cadă
Și să-l calce turmele 'n picioare
Și nici șarpele să-i muște'n floare
Carnea lui de foc și de zăpadă. (p. 8)

În alte părți poezia devine un fin desen în peniță așa ca aici:

Flamanzii cu-un picior sub ei, în puf,
Iar altul în pământ înfipt
Sub pomi, visează, de eucalipt,
Impovărați de-al cerului zăduf. (p. 53)

Atunci când intervine prozaismul și când tehnica devine un simplu exercițiu, atunci lirismul se pierde și se acuză caracterul didactic al poemelor. Dar n'am fi drepti dacă am caracteriza în bloc poemele din „Roma”. În ansamblul lor mai didactice, mai prozaice decât cele din „Helada” sunt însă printre ele frumuseți și realizări parțiale cari pot sta de sine în picioare, ca valori independente de ansamblu. Lirismul autorului se revarsă pe alocuri spontan și atunci crează cu grație.

„Roma” este realizarea exactă a intenției din care a pornit: o evocare în versuri a lumii latine. Comparată cu „Helada” însă, nu mai are spontaneitatea și grația primei, în care poezia se îmbină cu evocarea. Dar, în poeme izolate se identifică poetul din „Helada”, acolo unde exercițiul n'a reușit să epuizeze gestul inițial și abundența psihologică.

M. BLECHER: INTÂMPLĂRI ÎN IREALITATEA IMEDIATĂ.

(Ed. Vremea).

Făceam odată distincția între noutate și originalitate și condamnam prima pentru a promova numai pe cea de a doua ca atitudine estetică valabilă. Spuneam atunci mi se pare că a dori cu orice preț să fii nou nu-ți justifică valoarea și că dacă noutatea nu este prezentată prin prisma unei personalități puternice și într-o formă unitară și organică, ea nu poate pretinde la durată. Socotesc așa dar că noutatea nu poate constitui criteriu de valoare. Valoarea stă în felul cum personalitatea creatorului se congelează în operă și în felul cum ea știe să se confunde cu forma operii și asta se numește originalitate.

Ași putea exemplifica printr'un caz recent această convingere. Am în față doi scriitori: H. Bonciu și M. Blecher. Amândoi ar părea unui cititor neprevenit bizari: pe drept primul. Al doilea nu e de loc bizar dacă judeci cu o cât de puțină pregătire critică. H. Bonciu e tipic pentru noutate, M. Blecher e tipic pentru noutate. H. Bonciu caută să fie nou, să spuie ce n'a mai spus nimeni până la el să fie bizar, să pară absurd, într'un cuvânt să epateze, să violenteze pe cititor. Și în cartea lui M. Blecher se găsesc lucruri noi, dar prezentate atât de simplu, atât de frumos. M. Blecher e înainte de orice o puternică personalitate gânditoare și scriitoricească. Și literatura lui, cu aparențele ei noi se situează de fapt la polul opus al literaturii lui Bonciu. Și dacă am ales pe acesta din urmă ca pe un tip al căutătorului de noutate cu orice preț e pentru că literatura lui Blecher oferă oarecare apropiere în spiritul ei cu grotescul și cu tragicul din literatura lui Bonciu.

E însă o simplă apropiere parțială, de mentalitate și nu poate fi vorba de loc de o influență.

„Intâmplări în irealitatea imediată” este o carte uluitoare. E revelația unui scriitor nou, repet: original, adică având o personalitate adâncă, topită în forme estetice organice, adecvate gândului exprimat. Ceeace e caracteristic pentru cartea lui Blecher e postularea permanentă a atitudinii metafizice. Problema cunoașterii e substanța însăși a acestei cărți. Și problema e expresionată, adică redată estetic. Să nu-și închipuie cineva că e vorba de divagații ideologice de abstracție. În niciun caz asta. Problema metafizică Blecher o trăește și o exprimă ca pe o trăire.

Problema cunoașterii a mai fost pusă în literatura românească. Ea formează nodul romanelor lui Camil Petrescu, precum și unul dintre multiplele centre de interes ale „Întoarcerii din Rai” a lui Mircea Eliade. Dar la aceștia, problema era tratată psihologic sau epic și în orice caz era tratată în alt mod, pentru că artele sunt caracterile personalității lor. Problema cunoașterii este pusă în cartea lui Blecher în modul caracteristic al personalității sale. Voi încerca să analizez problema pusă și-n măsura în care se va putea să descifrez noul mod de expresie al scriitorului.

Cartea povestește copilăria unui „eu”. Se'nțelege deci că e vorba de un fel de jurnal intim, de o confesiune. Dar și genul acesta e cu totul înnoit de personalitatea scriitorului. Nu ne mai aflăm în fața unor spovedanii lirice și grandilocvente, ci în fața unei serii de fapte pe cari autorul le expune cu

cea mai mare luciditate. Interesul faptelor, pe lângă semnificația lor ome-nească, stă în puterea plastică a stilului. Scriitorul are un deosebit talent în a evoca decorul, atmosfera, materia și iața dece.

M. Blecher e un om pentru care materia există. (Voi adopta — chiar ipotetic numai — că eroul și autorul sunt unul singur). E chiar obsedat de materie, o „trăește“:

„În orice parte mi se îndrepta gândul, el întâlnea obiecte și imobilități ca niște ziduri în fața cărora trebuia să cad îngenușiat.”

„Mă gândeam, terorizat de diversitatea lor, la infinitele forme ale materiei și nopți întregi mă svârcoleam, agitat de serii de obiecte ce se înșirau în memoria mea, fără sfârșit, ca niște scări mecanice ce își desfășurau neîn-cetat mii și mii de trepte” (p. 56)

Autorul e preocupat în mod deosebit de lumea exterioară cu toate forme-le ei de forme, de culori, de sunete, de mirosuri...:

„În jurul meu evoluau lucrurile simple și elementare vieții. Un porc se scărpină de gard și mă opream minute întregi să-l privesc. Nimic nu întrec-ea în perfecțiune hârșăitul perilor aspri pe lemn: găseam în el ceva imens de satisfăcător și o liniștitoare asigurare că lumea continuă să existe...” (p. 121.)

Nu e simplu interes pentru materie, nici chiar intuire ascuțită a ei, e trăire. Nu știu dacă voi fi înțeles, dar Blecher „trăește” materia cum se „trăește” un sentiment. Nu percepe materia, o trăește ca ceva care-l străbate. Iată cum își lămurește el singur acest fenomen:

„În jurul meu materia dură și imobilă mă înconjură din toate părțile...: imensă și zadarnică, închizându-mă în ea din cap până în picioare” (p. 124) și mai jos:

„Umblam înebunit de lucrurile pe cari le vedeam și de cari, eram sortit să nu pot scăpa” (p. 124).

Pare ceva absurd ca un om să trăiască imaterialul. Iată totuși cum ascuți-mea conștiinței materiei echivalează aici cu o trăire a ei. La anumite mo-mente autorul se simte făcând parte integrantă din ea. E un pasagiu extra-ordinar, unde intră în noroi. Nu poate fi citat, dar e unul din cele mai sgu-duitoare. Un moment patetic, în care eroul simte că se confundă cu materia. Iată un singur pasaj:

„Intrai în noroi mai întâi cu un picior, apoi cu celălalt. Ghetele mele alu-necară plăcut în aluatul elastic și lipicios. Eram acum crescut din noroi, una cu dânsul, ca țâșnit din pământ...” (p. 139).

Se produce adesea între autor și materie o interpenetrație. Eroul se confundă cu materia înconjurătoare:

„Între mine și lume nu există nici o despărțire. Tot ce mă înconjură mă invadează din cap până în picioare, ca și cum pielea mea ar fi fost ciuru-ită” (p. 19) sau „(... o echitate care mă cufunda încă mai iremediabil în uniformitatea materiei brute)” (p. 20).

Am insistat atât asupra acestui loc pentru că autorul ajunge la o meta-fizică a materiei, ajunge la ideea că numai materia există și că realitatea e materie, din care face parte integrantă și omul:

„... în lume nu există nimic în afara noroiului. Ceeace luam drept du-rere nu era în mine decât un slab colcăit al lui, o prelungire protoplasmatică modelată în cuvinte și rațiune” (p. 18).

Iar sfârșitul acestei deprimante concepții e în strigățul final:

„In jurul meu realitatea exactă mă atrage tot mai jos, încercând să mă scufunde” (p. 188).

Nu voi discuta concepția aceasta. Metafizica aceasta a materiei e desmințită prin simpla esență reflexivă a acestei cărți, prin faptul că autorul e un cugetător care înțelege materia ca pe ceva desprins de el. Dar ideea aceasta metafizică a materiei unic principiu existențial care cuprinde pe om în integralitatea ei nu e o idee științifică. Autorul nu o prezintă ca pe o idee filosofică, ci o prezintă doar estetic. Nu avem a o discuta, ci doar a o înregistra.

Cum ajunge însă autorul la această concepție? Printr'o extraordinar de dezvoltată viață a simțurilor. Eroul acestei cărți trăește în permanență în pătura suflteasă unde materialul senzorial începe să se transforme în fapt abstract, psihologic, dar nu s'a desprins încă de caracterul material al realității. E o viață a simțurilor pe hotarul unde ele încep să treacă în abstracții, în noțiuni și în sentimente. Eroul trăește cu ochii, cu urechile, cu nasul, cu pielea, cu toți porii, cu limba.

Toate simțurile au o ascuțime neobișnuită, patologică. Și autorul e în același timp de o fină luciditate: surprinde, identifică și formulează cu o uimitoare precizie toate senzațiile sale. Lucrul acesta se vede din forța cu care autorul reușește să evoce realitatea. Iată cât de plastic e acest pasaj:

„Pereții malului înalt, de o parte și de alta a pantei, erau abrupti și plini de iregularități fantastice. Ploaia sculptase șuvițe lungi de crăpături fine ca niște arabescuri, însă hidoase ca niște plăgi rău cicatrizate”. (p. 13).

Nu voi continua citatele, dar voi încheia relevând puterea cu care autorul creiază atmosfera unui loc, peisajul, într'un cuvânt, realitatea. Aceasta datorită vieții sale senzoriale. Realitatea îl pătrunde, cum am văzut, până la confundarea cu ea. Ea năvălește în el prin toate simțurile. De aceea reușește să o evoce, să o recreeze estetic. Într'un cuvânt o ascuțită sensibilitate, deschisă către lumea din afară, îl duce pe autor la metafizica materiei pe care o trăește.

Dar cu descrierea și cu viețuirea fenomenelor biologice n'am epuizat substanța acestei cărți. A rămas să arătăm însăși problema centrală a cărții. Și aceasta e ideea de cunoaștere. M. Blecher pune în discuție în cartea sa însuși raportul dintre eu și non-eu. Adică e exagerat spus îl pune în discuție. Il integrează, ar fi mai bine, îl transformă în însăși cheia de boltă a cărții.

Pentru că în fond ceea ce îl neliniștește pe eroul cărții e lămurirea poziției sale față de realitatea înconjurătoare. La un moment dat el își lămurște perfect poziția de eu a sa și de non-eu, a materiei:

„Există așa dar o categorie de lucruri în lume din care eram menit să nu fac niciodată parte, paiate nepăsătoare și mecanice, băeți voinici pe cari nu-i doare niciodată capul. In jurul meu, printre copaci, în lumina soarelui, curgea un curent vioi și amplu, plin de viață și de puritate. Eu eram menit să rămân veșnic în marginea lui îmbâcsit de întuneric și de slăbiciuni de leșin”. (p. 161—162).

Separație precisă între eul subiectiv al celui care cunoaște și între lumea obiectivă, cunoscută adică non-eu, e toată în acest pasaj.

La un moment dat chiar autorul ajunge să formuleze o teorie monadică

a lumii, o teorie leibnitziană, după care lumea e formată din entități entelechiale și impenetrabile:

Era acum ceva cert: lumea avea un aspect comun al ei în mijlocul căreia căzusem ca o eroare; niciodată nu voi putea deveni un copac, nici ucide pe cineva, nici sângele nu va țâșni în valuri. Toate lucrurile, toți oamenii erau închiși în trista și mica lor obligație de a fi exacti, nimic alta decât exacti. În zadar aș fi putut să cred că într'un vas erau dali când acolo se afla o eșarfă. Lumea n'avea puterea de a se schimba câtuși de puțin. Era atât de meschin închisă în exactitatea ei încât nu-și putea permite să ia eșarfe drept flori... (p. 172—137).

Totuși această conștiință a distincției între eu și mediul înconjurător nu-l împiedică să ajungă la acea metafizică a materiei. Ori aceasta presupune tocmai dispariția acelei distincții. Căci eroul se simte confundat cu materia, una cu ea. Aspirația lui de altfel, aceasta este, să devină una cu obiectul contemplat. Când își vede fotografia în vitrină are ciudatul sentiment că e în același timp afară și în fotografie. Altădată spune contemplând o vitrină:

„In vitrină, lumina toamnei cădea mai intimă, mai plăcută. Ce bine ar fi fost să înlocuiesc eu paița cea mică și veselă! Intre cărți și mingi, înconjurat de obiecte curate, așezate corect pe o coală de hârtie albastră. Poc! Poc! Poc! Ce bine, ce bine e'n vitrină! Poc! Poc! Poc! roșu, verde, albastru; mingi, cărți și vopsele, Poc! Poc! Poc! Ce frumoasă zi de toamnă... (p. 159).

Mai departe comparându-se cu un copac, simte chiar deasupra sa cren-gile copacului de lângă el ca fiind ale sale. Și se adresează copacului ca unui camarad și-i mângâie trunchiul.

Așa dar confundare cu materia, disoluție a eului. Aceasta e ideea către care se îndreaptă cartea.

Am arătat în ce constă noutatea problemei pusă de autor. Voi încerca să surprind ceva din modul în care se prezintă forma acestei cărți.

Faptele sunt prezentate cu o luciditate simplă, cu un calm cu adevărat clasic. Limpiditatea stilului, geometria lui de linii, e doar rarerori întreruptă de o frază mai lungă și aci se poate constata influența proustiană, ca de altfel și în anumite comparații sau impresii sensibile. Sau poate nu e o influență ci doar o apropiere temperamentală. Ceeace constituie însă originalitatea modului de expresie al scriitorului e că această luciditate care e aproape realistă, trece la un moment dat în ideal, în halucinant. Și acesta e și sensul titlului, pe care se vede că autorul l-a dat cu o justă autoînțelegeră. Faptele se aureolează de nu știu ce nimb fantastic, de un anumit grad de magie, fără însă a-și perde consistența lor concretă. E uimitor cum scriitorul știe să facă fantastică realitatea, concretul, imediatul care cade sub simțurile noastre. *Umblăm prin real, prin material chiar și deodată simțim cum lunecăm în halucinant.* Și e un halucinant lucid, un nebulos. E extraordinar de perfect îmbucăt realul cu irealul. E o pendulare între natural și fantastic în această carte, pendulare care de altfel face posibilă acceptarea estetică (nu științifică) a acelei metafizice a materiei. E o permanentă întrepătrundere între planul real și cel fantastic.

„Intâmplări în irealitatea imediată“ e o carte grea de sensuri. N'am desprins decât ceeace era esențial, adică central în ea. Dar mai sunt atâtea și atâtea despre cari nu mai pot vorbi acum și cari ar fi inutil a mai fi rezu-

mate. Sunt faptele înșile, sunt aventurile eroului, cari constituie un domeniu aparte. Sunt apoi psihologia copilăriei, aventurile ei, atmosfera ei, cu experiențele ei tragice, cu curiozitățile ei sexuale, lucruri cari se integrează într'o magistrală evocare. E apoi o minunată descriere a unui caz de patologie, preocupare de caz clinic amintindu-ne de cazurile de maladii descrise de Hortensia Papadat-Bengescu în romanele ei. E apoi creionarea tuturor acelor figuri cari-l înconjoară pe erou, dar mai ales figura tulburător de prezentă, deși de loc descrisă fizic, a Edeei. Iubirea copilului pentru Edda e redată cu o rară discreție și forță totodată, fără ca să fie pronunțat vreodată sentimentul, sau precis definit. Și mai e o atmosfera de deprimare, de jalnică abdicare sub povara vieții și a întrebărilor pe cari le pune realitatea înconjurătoare, o accentuare a iluziei vieții și a relativului care ne apasă.

Scrisă minunat, cu mari calități plastice „Intâmplări în irealitatea imediată” e o carte unică. Nici autorul nu cred că ar mai putea scrie ceva în același gen și spirit. Punând cu forță o problemă metafizică și ajungând la o teorie a cunoașterii, autorul își prezintă însă întrebările sub forma pipăibilă a unor fapte, dând astfel o valoare de circulație estetică unor idei și neliniști de altă ordine. Și marea valoare a cărții tocmai aici stă: că se prezintă ca o sinteză încheată, organică, unitară, a unor probleme metafizice și psihologice într'o formă estetică originală. „Intâmplări în irealitatea imediată” e o carte mare.

GEORGE GREGORIAN: SĂRACĂ ȚARĂ BOGATA.

(Ed. Pavel Suru).

Filonul social se găsea în poezia lui George Gregorian încă din volumul precedent: „La poarta din urmă”. Acolo el era însă doar o mică parte din bogata personalitate a poetului care, în acel volum se revărsa toată și se prezenta unitar, organic. Acolo partea socială a poeziei lui Gregorian se integra în viziunea generală de viață a poetului, în metafizica lui, în toată atitudinea față de marele probleme. Noul volum de versuri cuprinde filonul social izolat, amplificat și sistematizat. După cum și titlul arată, poetul cântă în cartea sa durerea socială. „Săracă țară bogată” zicală luată depe buzele poporului, trecută acum drept simbol și drept titlu al unuia din cele mai bune volume de versuri sociale din poezia românească.

Tendința socială a apărut în poezia românească odată cu poezia. Nu mă gândesc chiar la prima poezie românească, la poezia populară, unde în doine și în cântece se găsește o întreagă atitudine socială. Ci la primele gângăviri ale poeziei culte. La Cezar Boliac, sau la Grigore Alexandrescu. Dar la ei poezia socială apare izolat, întâmplător, fără să se organizeze într'o concepție și într'o atitudine. Mai dezvoltată se găsește această poezie socială la Mihai Eminescu și mai târziu la George Coșbuc. După război, odată cu pretinsa „purificare” a poeziei, a dispărut poezia socială. Lirismul a devenit tot mai individualist, mai subiectiv, până la hermetismul care neagă anecdota, teza și deci se opune cu totul socialului. Poetul a devenit un exilat al propriei sale bizarerii. Iar poziția de exponent al sentimentelor multîmii i-a devenit neplăcută.

Dela o vreme s'a încercat în literatura noastră un început de poezie socială, cu tendințe marxiste-comuniste. Trebuie să constatăm cu regret eșecul ei. Poezia nu se poate face nici pe comandă, nici cu plan, nici intențional. Ea e o izbucnire naturală, o expresie organică a unui fond ce se cere cu necesitate exprimat. Toată poezia marxisto-comunistă înflorită ca un mucegaiu pe spinarea revistelor de propagandă a ideilor de stânga, toată această poezie e născută moartă, lipsită de forță, și de originalitate.

Înainte de a apărea însă această poezie, l-am căpătat pe Aron Cotruș. Poezia socială a acestuia a rămas până azi singura poezie socială originală, puternică și realizată estetic. Lângă Aron Cotruș vin azi George Gregorian să aducă nota lui personală.

Poezia lui George Gregorian e și ea izvorâtă din compătimirea celor mici, e celor flămânzi și asupriți:

Sudoarea Ionilor
Sădește'n pământ nestemate
Și truda și sporul sudorilor
În câteva burți lăbărțate. (p. 31.)

sau:

Noi suntem „ăia“ de pe stradă
Murdari și slabi și rupți în coate,
Cu gheata găuri pe zăpadă,
Cu ochii buimăciți de toate.
Când domnii grohăe'n tipsii
Și'nghit pe bucă tolăniți,
Noi robi și lupi de lăptării
Gonim pe uliță lihniți. (p. 35).

Poetul nu precizează anume cine sunt cei din această gloată. La Aron Cotruș era țăranul pretutindeni. Mulțimea din poezia lui Gregorian e compusă și din țărani, și din proletarul dela oraș, dar și din proletarul intelectual, acel veșnic boem. Lor, tuturor, li se adresează poetul când îi chemă pe înălțimele pure ale poeziei:

Sărmanii mei,
Sărmani din lumea 'ntreagă,
Voi robi sub toate bicele de sus
Cu ochii de mizerii prăfuiți
Cu tălpile de goană roase
Veniți pe culmi albastre după mine
În piscul meu de aer și de zări. (p. 81).

Poetul exprimă mizeria mulțimii, o denunță, nu se poate spune că a cântă. Și vocea lui capătă patetice accente de revoltă. George Gregorian e un răzvrătit:

Tu veche depravată,
Bătrână Europă, ce pândești
Cu trup de crin și scară de casap,
Ce-ai jecmănit mereu și jecmănești

Să vâri întreg Pământul la ciorap,
Scârba mea toată! (p. 52.)

Aceleași accente de invectivă pentru aceia cari nedreptățesc pe cei mici și slabi:

Cu pumnu-ași sparge pravila sub care
Gem gloatele de neagră așteptare.
Și mi-ași înfige brațul neînfrânt
— Spre seară când ar bate toaca —
In gușile ce-atârnă de pământ!
Până să crăp în vânt
Cu pieptul lat aș spinteca băltoaca. (p. 116).

Și chiar în poezia finală a volumului, „Testament“ atitudinea de milă față de obișduiți și temperamentul de răzvrătit, se aliază într'un ultim strigăt.

Pe cel născut cu darurile lui
Nu-l pizmui de rodnica'nzestrare;
Sunt bunuri nefurate nimănu
Și nu-i de vină dânsul că le are.
Pe cel ce n'are ce ai tu, fă-l frate
Și mângâe-l cu dărnicie;
Ce nu duci tu, el duce greu din spate
Și-ar fi dorit asemenea să-ți fie!
Dar pentru cel ce-ți rupe din spinare
Ori sub genunchii lui te grămădește
Să 'mbuce ca un porc din soare,
Da, ăștuia, cu tot ce se strivește
Năpârci și lighioane de dulap
Cu sete dă-i la cap! (p. 141—142).

Am transcris toată poezia pentru a arăta energia brutală pe care o desvălue poetul împotriva profitorilor sociali, împotriva îmbuibăților. E o robustetă, o forță sănătoasă care se svârcolește în aceste versuri. Poetul e, cum am mai arătat odată, un optimist organic. El are simțul vieții iubește viața și o simte prin toată sănătatea unui corp athletic. Acest vitalism energetic și sănătos răbufnește și în accentele de revoltă ale acestor versuri:

Cei mulți, cei de-o seamă, câți truda o gem
In funduri de beznă stău ghem.
Dar cum să-i ridic din tărâmul închis
In jurul străvechiului vis
De-o țară pe care străbunii-o visase
Cu creste'n sorite, cu drumuri spătoase,
Cu flacără'n trupuri, cu soare'n case,
Cu-amurguri de hore și chiote'n uși,
Curata lor țară clădită din oase
Și-ajunsă mocirlă sub turma de guși. (p. 22).

În atitudinea de revoltă a poetului clocotește năvalnic și biruitor sângele. Expresia însăși e sănătoasă, energetică. Vocabularul truculent, brutal, popular, care constituie originalitatea poetului, își găsește aici o foarte potrivită întrebuințare.

Așa flămânzi și'mpleticiți, cărând
Pe umeri drugi de soare pentru toți,
Voi sunteți mai bogați
În aur sunător de fericire,
Decât pătrata bestie din jeț
Ce cască lăbărțată pe-avuții
Și gâfâie înămolită'n sozuri
Și grohăe'n săruturi cumpărate
Ca porcul în lături!

Expresia e violentă, e tare și cu atât mai expresivă. Dar nu numai inactiva, revolta, scârba, disprețul, brutalitatea, sunt atitudinile poetului. Une ori el întrebuințează arma mai sfichiuitoare a ironiei, așa ca în „La norocul norocel”, (poezia trecută aici din „La poarta din urmă”) în „Urare stăpânilor de Sft. Vasile” sau în „Metemsihoză”. Iată acest început de eolindă:

Aho, aho, măi democrați
Pe partide lăbărțați
Stați puțin și... nu furați! (p. 123.)

sau acest final în care, ca o concluzie la faptul că prin cinste nu ajungi decât la mizerie, poetul invită — ironic bine înțeles — la excrocherie, așa:

Prieteni ce tăiați cu pana rocii
E timpul să cotim aliniați.
Curaj. Intoarceți foaia și semnați:
Mă'nscriu în capul listei de excroci. (p. 133).

Scrâșnet de revoltă, izbucnire de energetică scârbă, poezia din „Săracă țară bogată” este expresia directă, sinceră a unui tumult sufletesc bogat. Într'o formă plină de vigoare, personalitatea poetului se realizează într'un mod original. De aceea poezia socială din noul volum al lui George Gregorian se înscrie ca un câștig la bilanțul poeziei românești. Este o nouă formă, care alături de aceea a lui Aron Cotruș reprezintă, deși fără puncte de contact, aceiași atitudine și aceleași aspirații. E reprezentarea unitară și organică a unui gen de poezie: o, poezie socială, cu rădăcini și ecouri romantice.

Cu „Săracă țară bogată” George Gregorian dovedește încă odată tinerețea sa. Căci nici inspirația, nici forma în care sunt scrise poeziile nu trădează nici oboseală, nici vechime. Ci o plină și vie actualitate.

I. E. TOROUȚIU: STUDII ȘI DOCUMENTE LITERARE. (Vol. V. Junimea și vol. VII. Sămănătorul).

Am mai avut ocazia să vorbesc despre întreprinderea lui I. E. Torouțiu. Acest profesor secundar, om de o vastă cultură, având și avantajul de a

avea o tipografie proprie și-a pus în slujba istoriei literare toate posibilitățile sale: și intelectuale și materiale. Și a tipărit până acum șase volume, având fiecare în preajma a 500 de pagini și mai are de tipărit încă vreo șase, de același format. Toate cuprinzând scrisori ale scriitorilor români-Primele șase volume cuprind corespondența schimbată între ei de membrii și conducătorii societății „Junimea”. Următoarele șase volume vor cuprinde corespondența dintre membrii mișcării semănătoriste. Ultimul volum privitor la „Junimea” n'a apărut. În schimb a apărut vol VII, privitor la „Sămănătorul”.

În vol V. sunt scrisori ale lui Titu Maiorescu, Ioan Creangă, Al. Odobescu, Petre Carp, Lascăr Catargi, Ioan Slavici, George Coșbuc, M. Eminescu, Iacob Negruzzi, A. D. Xenopol, I. A. Brătescu-Voinești, Barbu Delavrancea, între alții. Scrisorile merg până foarte aproape, ultimii ani fiind 1931—1934.

În vol. VIII. sunt scrisori adresate toate lui N. Iorga, între alții de: A. D. Xenopol, Ioan Bogdan, P. Carp, N. Gane, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, D. Onciul, Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Spiru Haret, V. A. Urechia, Al. Odobescu, Iosif Vulcan, Al. Vlahuță, Em. Gârleanu, St. O. Iosif. Ele sunt importante nu numai pentru cunoașterea mișcării semănătoriste, ci și pentru o viitoare biografie a lui N. Iorga, pentru că din ele se lămuresc multe puncte din viața istoricului nostru și se luminează multe din vastele sale relațiuni. Vor fi evident mai deseamă documentele scrise chiar de mâna acestuia. Scrisorile adresate chiar de N. Iorga și pe ele le așteptăm mai cu interes. Dar și acest volum e de o mare valoare.

„Studii și documente literare” ale lui I. E. Torouțiu reprezintă cea mai bogată culegere de scrisori literare românești tipărită până azi. Ea este echivalentul în domeniul literar al culegerilor de documente istorice publicate în colecția Hurmuzachi. Imens câmp de cercetări, „Studii și documente literare” sunt o arhivă în care viitorul cercetător va scoate nebanuite date, sugestii și interpretări, fie biografice, fie psihologice, fie critice. Departe de a reproșa autorului culegerii că a publicat și cele mai mărunte bilete și cele mai laconice telegrame, îl felicităm pentru aceasta. Publicatorul de documente nu poate face nici o alegere. El e obligat să publice tot și în mod fidel. El nu poate înlătura nici un detaliu oricât de lipsit de semnificație ar părea. Rămâne la latitudinea lucrătorului de sinteze să aleagă cece e semnificativ de cece nu e. Acela care publică documentele trebuie să-și ia toate riscurile prezentând material viu cu material mort la un loc pe care numai critica îl va tria. În acest sens noi ne mirăm că Ion Breazu s'a împiedicat de oala cu brânză pe care i-a împrumutat-o I. A. Cantacuzino lui Iacob Negruzzi. E drept că acest detaliu nu spune mare lucru. Dar asemenea oale cu brânză sunt multe nu numai aci, dar în orice culegere de orice fel de documente, de oriunde. Ion Breazu trebuie să știe că istoria e făcută din mărturiile unor asemenea oale cu brânză. Și că cercetătorul de documente nu le poate ignora, ci e obligat să le acorde aceiași importanță ca și manuscriselor celor mai revelatoare. Istoricismul exagerat nu e niciodată în publicarea documentelor, ci în lucrările de sinteză. Așa că oala cu brânză a lui I. A. Cantacuzino stă foarte bine într'o culegere de documente; ea ar fi ridiculă și inutilă într'o vastă lucrare de sinteză.

Privind risipa de muncă și de bani, băgate în aceste volume, nu ne mângâiem decât cu gândul că ele vor fi răsplătite prin toate lucrările care-și vor trage materialul de aici. Și atunci cum ne-am permite să ne formulăm nazurile sau capriciile în fața unor asemenea documente? Căci care laudă ar putea, răsplăti pe autor de opera lui? I. E. Torouțiu e unul din cei mai de seamă fermenți ai istoriei noastre literare. „Studii și documente literare” ne așteaptă.

RADU BOUREANU; GOLFUL SÂNGELUI. (Ed. Fund. Regale)

Din primul volum al său, din „Sbor în alb”, Radu Boureanu a mutat în cel nou cam 14 poeme, dacă am numărat bine. Aportul nou e constituit așa dar de 14 poeme, adică 10 din ciclul pe care l-am putea numi „Golful sângelui” și 4 adăogate ciclului „Ana Maria de Valdelievre”.

Trebuie să ne plângem oarecum de lipsa de unitate a acestui volum. deoarece între vechea manieră a poetului și cea nouă, e o simțitoare deosebire. În poeziile mutate din „Sbor alb” ceea ce se desprinde e o predilecție pentru vis și pentru ireal pentru imaginarul vecin cu istoria și cu legenda, pentru ideal, pentru astral. Așa în „Cântec pentru legendă”, „Domnița din lut”, „Toate cuvintele”, „Pădurea adormită”, „Alean”, „Albă ca zăpada” și întreg ciclul „Ana Maria de Valdelievre”, în toate poezul celebrează imaginea incertă și îndepărtată a unor domnițe sau femei pierdute într'un trecut ca alură de legendă. În „Calul roșu” conflictul dintre real și ideal e mai accentuat în simbolismul poeziei:

Și- am sburat
printre stele mai mari ca pământul
pe care am umblat,
erau stele moarte în drum; le-a atins,
cu aripa de foc și din nou s'au aprins.

Zadarnic apoi am bătut,
la porți albastre de cer, de vis,
zăvoare lunare nu au gemut,
în canaturile largi ale cerului închis. (p. 68)

Acest „Cal roșu” e simbolul imaginației care te poartă într'o altă lume. ● lume de dincolo, ideală, stelară, imaterială. Dar când ea dispăre recazi în materialitatea cotidiană:

și singur m'am trezit,
sub clopotul, care prinde mai greu să se afunde,
și m'am trezit ca un copac fără frunze,
pe o colină neagră. (p. 68)

Acest „Cal roșu”, împreună cu „Lalele negre”, sunt cele mai frumoase poeme simbolice scrise de Radu Boureanu.

În acest ciclu mai constatăm modul poetic discret, impresionist, coloristic și delicat al expresiei. Poetul lucrează într'un material verbal foarte

ales, cu cele mai suave cuvinte, cu predilecții pentru astral și pentru distincție, pentru candoare, pentru rafinament. Pentru dulceața discretă a expresiei din acest ciclu e revelantă această strofă:

Toate cuvintele cari îmi vin,
le șoptesc în palme, le suflu,
să te ningă ninsoare de crin. (p. 79)

Comparația aceasta e precisă. Cuvintele sunt într'adevăr în acest ciclu ca fulgii de zăpadă și dau impresia moliciunii la pipăit. Forma aceasta contribuie să adâncească atmosfera de vis, de irealitate, de legendă, a acestei poezii. Așa în această strofă:

Călcând pe clape de umbră'n poemă,
ai foșni în tipare trenă de ceață
lume crescută în vultură de opiu,
ar trece prin oglinzi, fără viață. (p. 101)

Dar cea mai realizată poemă a ciclului e disigur, „Ana Maria de Valdelievre” poema II, care e scoasă din „Sbor alb”. Silueta domniței stăine moartă pe pământ românesc e evocată turburător și fascinant. Mai e apoi „Amiază” poemă cu puternice culori, cu o vigoare neobicinuită acestui poet delicat, poemă izolată în maniera sa.

Ceeace se constată în noul ciclu de poezie, în „Golful sângelui”, e tendința de a face poezie cu idei, poezie cu gândire. Din chiar prima poemă se desprinde ideea acestui ciclu, care se poate rezuma în conflictul produs în sufletul delicat al creatorului de degradarea la care-l obligă lumea materială. Avântul este oprit și idealitatea sugrumată:

Ești de prisos, în sânge, în orice corăbier,
care-a pornit pe valul acestui veac de moarte.
Flotile ideale mai defilau pe cer,
noi, lunecăm pe puntea elanurilor sparte. (p. 8)

și pentru a arăta degradarea în material:

închid dramatic între paranteze
armata mea de elanuri obeze. (p. 11)

O neliniște cosmică, o subciurare de răsunet universal și dramatic e închisă în sufletul poetului:

Un cosmic pârjol mă străbate fără răgaz,
când credeți că numai sângele suie în obraz.
Aici lângă coastele mele de vas,
înscris pe nici-o hartă, e un nou trafilgar.
Acele pânze ca aripi de flamini întinse,
în golful sângelui meu sunt învinse... (p. 7)

Poema inițială e și cea mai isbutită în exprimarea acestei idei. Căci po-

etul nu are o conformație ideativă, ci formalistă. În fond prezența conflictului dintre ireal și material se afla și în „Sbor alb” dar nu ca teză, ci ca atmosferă. Și acolo poetul promovea visul și irealul, dar ca atmosferă. Aici refugiul în vis cată să devină o atitudine:

Eu sunt în trecere dar fruntea înclin
cu plete clătinate de pelin,
și te chem mamă înaltă a visurilor. (p. 11)

În „Sbor alb”, visul era un cadru, aci el devine proclamație

ascultați: cum se sbate în colivie,
pasărea visului în ostrețe vegetale de aur. (p. 16.)

Am spus însă că spiritul poetului nu are aptitudini ideative, ei formaliste. El e înclinat să creeze forme, nu să promoveze idei. Singur o presimțte și o spune inconștient, dar cu dreptate, când spune că gândește în forme:

Toate erau gândite în forme cunoscute. (p. 23).

Intr' adevăr poetul gândește în forme, nu în noțiuni:

Imagini, imagini se desfac pretutindeni. (p. 15)

spune tot el și mai departe:

Sunt atâtea herghelii de gânduri dar e argilos alfabetul (p. 27)
și uneori găsește chiar imagini de o rară virtuozitate:

Luntrea inimii aplecată,
răstoarnă minciunile în apele verzi,
dă la o parte luna, cu palma de lopată. (p. 31)

Așa dar noul ciclu se caracterizează printr'o încercare de ideeție, care însă nu e concludentă dată fiind conformația plastică a poetului. Se mai constată o influență a hermetismului. Poetul caută acum o formă sibilinică, nemulțumit cu forma simplă și directă din „Sbor alb”. Și versurile nu mai au aici diafanul și pufosul primelor versuri, ci devin colțuroase, răsucite, contorsionate. Preferam prima manieră deși în această nouă poetul a dat două poeme frumoase: primul, care dă titlul volumului și „Argonaut”. În aceasta din urmă calitățile plastice ale sale se organizează și reușesc să contureze elanul către expresie pe care vrea să-l redea poetul:

Cea din urmă iluzie cu pânze,
din golful sângelui am trimis,
peste valuri svelte ca o fugă de mânze,
către cuvântul cu hotarul nescris.

E cea din urmă lână de aur,
care-o mai caut cu mâinile 'ntinse,
dar voi porni cerșind în zăpada,
ce se ridică la tâmplele ninse. (p. 43)

În general neunitară în idee, împărțită în două prin modul poetic, poziția acestui nou volum ne prezintă reușite parțiale, în câteva admirabile poeme. Ceeace-i lipsește poetului e organicitatea. Dar ea e răscumpărată în bucățile sale de antologie. Pare că Radu Boureanu nu este un poet de suflu lung ci un bijutier care se pleacă asupra detaliului. Noi apreciem însă și efortul de învoire al său, care e mărturia unui adevărat poet. Și așteptăm încă și altceva.

**BOCCACCIO: DECAMERONUL. VOL. III. TRAD: AL. MARCU.
(Ed. Cartea Românească).**

Am mai scris despre această traducere cu ocazia apariției primelor două volume. Și am mai vorbit și despre opera de traducător a profesorului Al. Marcu. E una dintre cele mai frumoase activități ale sale, putând fi pusă pe același plan cu activitatea în același domeniu a lui E. Lovinescu, sau G. Murnu. Ceeace au făcut aceștia pentru literatura latină și cea greacă, face azi Al. Marcu pentru literatura italiană. Va trebui să vorbesc odată mai pe larg despre marea traducere a „Divinei Comedii” a lui Dante. Dar pentru aceasta va fi nevoie de un studiu special, comparativ. Fie spus încă odată că Al. Marcu a contribuit în cea mai mare măsură la cunoașterea lui Dante la noi, prin traducerea sa. O traducere despre care se poate spune mai mult decât că e monumentală.

Pe Boccaccio îl căpătăm pentru prima oară în traducere integrală. Până acum se făcea la noi traducerea doar a celor nuvele picante cari se găsesc pe ici pe colo în opera marelui florentin, dar nu sunt numai ele acolo. Și mai ales nu sunt picante în măsura în care apar în traducere. Pentru că traducătorii de până acum s’au străduit să scoată în evidență tocmai picaneria lui Boccaccio, picanterie și o senzualitate care sunt foarte vagi în original. Am mai spus atunci când au apărut primele două volume din Boccaccio: e prima traducere cinstită a marelui scriitor italian. E o traducere exactă, iar nu una comercială.

S’a obiectat acestei traduceri că ar fi tradusă într’o limbă arhaică și s’a opinat că Boccaccio nu poate fi tradus decât într’o limbă modernă, vioaie etc. Adică am citit această obiecție într’o notiță de revistă. Cred că obiecția nu e justificată. Că Boccaccio ar putea fi tradus într’o limbă modernă, colorată, vie, pitorescă, nimic mai adevărat. Și „aceea” ar fi o traducere. Dar și aceasta e una și încă mai bună. Pentru că Al. Marcu a vrut să păstreze spiritul limbii arhaice italiene în care e scris originalul. Și pentru aceasta nu putea decât să recurgă la anumite forme arhaice românești. Iarăși textul lui Al. Marcu nu este de un arhaism de speriat. E exagerat a spune că limba traducerii e limba vechilor cărți bisericești! În niciun caz Boccaccio nu putea fi tradus în limbaj gazetăresc, nici măcar neologistic. Al. Marcu a păstrat atâta arhaism cât era necesar să dea impresia de vechime parfumată pe care o are textul italian. De aceea această traducere e bună. Boccaccio nu trebuie modernizat. Pentru că este falsificat astfel. Boccaccio trebuie păstrat în penumbra prăfuită a trecutului. Numai astfel ne va putea evoca minunata și aventuroasa viață a Renașterii, cu atmosfera ei de

lupte și magnificență Al Marcu a știut ce a făcut. Noi îl preferăm pe Boccaccio așa tradus, oricărui Boccaccio improspătat și deformat eventual.

ANTON BALOTĂ ȘI RADU GYR: EPOSUL POPULAR IUGOSLAV. (Ed. Convorbiri literare).

Un bun cunoscător al limbilor slave și unul dintre cei mai de seamă poeți tineri, s'au asociat pentru a aduce la cunoștința publicului românesc ceva din poezia populară iugoslavă. Singura obiecție ce avem de făcut acestei broșuri e că e prea sumară, că ni se oferă prea puțin. E și un regret în această obiecție, deoarece cele patru balade epice iugoslave ne deschid orizonturi noi cu totul asupra poeziei populare a poporului vecin și ne fac să presimțim noi și nebănuite frumuseți. Interesantă e forma acestei poezii, dar interesantă e mai ales concepția ei. Modul ideologic al ei cu totul nou și diferit de acela al baladei epice românești. Sau să fi ales autorii tocmai baladele cari diferențiază spiritul popular jugoslav de cel românesc? Iată explicație cu care ne rămân datori. Oricum, constatăm în aceste balade moduri tematice neașteptate. Astfel e ciudată tema din „Asanaghinița” unde femeia e isgonită de soț și e obligată de frații săi să se recăsătorească, dar dorul după copii săi o ucide. E un lucru cu totul nou. La fel e moartea soției lui Milici, înainte de a ajunge cu soția la casa lui. E chiar ceva ciudat aci ceva care lipsește parcă: deoarece prin ce se eplică această fatalitate care face ca fetele lui Vida Maricici să moară imediat după cununie și înainte de a ajunge la soțul lor acasă? Lipsește de aci motivarea. E o bizară fatalitate care trebuie să-și aibă explicația undeva în credințele populare jugoslave. Tot atât de nouă e „Fata dela Cosova” în care fata își caută iubitul pe celebrul câmp de bătălie unde turcii i-au învins pe sârbi. Și în sfârșit în „Moartea Maicăi Iugoricilor” e impresionantă prin spectacolul voinței oțelite a bătrânei care rabdă fără o lacrimă pentru a se prăbuși în moarte atunci când doi corbi îi lasă în poală mâna unuia dintre cei nouă fii morți la Cosova. (Lupta dela Cosova e evenimentul în jurul căruia se brodează cele mai multe balade populare jugoslave.) Răbdarea și dârzenia bătrânei sunt deasemeni necunoscute sub forma aceasta poeziei românești.

Frumoase sunt aceste balade și din punctul de vedere formal. Iată spre ex. descrierea feerică a unui lagăr militar:

Ce vezi albind în codrul ca smaragdul?
Omăt să fie, lebede strălimpezi?
S'ar fi topit dac'ar fi fost zăpadă,
iar lebedele sborul și-ar fi luat.
Nu-s lebede și nici ninsoare nu e,
ci albul cort al lui Aga-Asan. (Asanaghinița).

Sau jalea cu accente încantatorii a maicăi Iugoricilor:

„Mâna mea, tu, verdele meu măr,
Pomișorul meu cel tânăr, unde

Ai crescut și unde-ai fost cules?
Răsăriși în poala maicăi tale
Și la Kosova, pe câmp, mi te-a cules...*

Acciași calmă jale, stoică atitudine și lirică incantație în implorarea lui Milici cărua. i-a murit mireasa și se adresează naturii:

Munți cărunți nu-i fiți atât de crunți,
Iumă neagră, nu-i fi grea povară,
Brazilor, cădelnițați din cetini,
Draga mea logodnică umbriți-mi...
Cucule în zori oprește-ți viersul,
N'o trezi din somnul ei adânc...*

Multă jale e concentrată în aceste cuvinte. În general aceste balade au un suflu jalnic de tragedie. Un pesimism adânc plutește peste ele, o resemnare grea, care întovărășește spiritul lor războinic. Voința se asociază cu durerea.

Radu Gyr se vede că și-a dat toată osteneală să scoată în evidență frumusețea lirică a poemului, care stă, mai mult în limbă. Și pe alocuri a reușit. Baladele sunt frumos prezentate și oferă în orice caz un interes mai mult decât documentar.

Însă Anton Balotă și Radu Gyr ne rămân datori o prezentare mai largă a poeziei populare iugoslave. Și mai ales a baladei epice. Pentru ca să nu rămânem cu aceste numai patru balade, foarte frumoase de altfel, ci să căpătăm aspectul complet al sufletului jugoslav.

TR. CHELARIU: AUR VECHIU. (Junimea literară-Cernăuți.)

Eronată concepție despre poezie au poeții cernăuțeni. E o atitudine generală a lor, după un ton dat de Mircea Streinu. E părerea, tradusă în fapt că poezia e expresia directă și necontrolată a tot ceea ce trece prin mintea și sufletul creatorului. Și ca o rezultantă a acestei convingeri, poetul trebuie să scrie, să scrie, nelimitat, cu o furibundă abundență și să publice — oh! mai ales fără nici o milă pentru cititor! Volumele de poezii ale cernăuțenilor se prezintă astfel, fiecare, în format de opere complete și atâtea poezii câte sunt într'unul singur n'au scris Alfred de Messet sau Alfred de Vigny o viață întreagă! O lipsă de pudoare mare îți trebuie pentru a da tiparului orice producție a ta, indiferent de calitate. Ori poetul se recunoaște în primul rând prin simțul alegerii. El trebuie să dovedească bunul său gust la formarea volumului și acesta trebuie să reprezinte todeauna un material antologie. Calitatea poeziei nu se realizează în pogoane de versuri. Și într'un asemenea volum de care te temi să nu-ți cadă pe picior, se găsește adesea mai puțină valoare decât într'o plachetă unde 20 sau 25 de bucăți stau ca bijuteriile într'o vitrină. O spun aceasta pentru că poeții cernăuțeni nu sunt lipsiți de merite. Și în primul rând acel domn Mircea Streinu care latră atât de apotetic, se răfoește la oameni crezând că-i poate impresiona și care ar avea mai mult de câștigat (o! nu material, căci nu asta e important!) de pe urma unei mai poetice modestii. Poeții cernăuțeni au calități frumoase, cari se confundă însă într'o pastă imensă de producție neselectată.

Mai puțin decât Mircea Streinu, dar încă mult cantitativ și el în volum, e Traian Chelariu. În „*Aur vechiu*” într-un volum de 124 de pagini se cuprind nu mai puțin de 56 de mari poeme. Trebuie să recunoaștem că față de sutele de poezii pe cari le cuprinde fiecare volum al lui Mircea Streinu, acesta e foarte modest. Dar judecat în sine, e abuziv. În doi ani de când n'a mai scos un volum, poetul a scris prea mult. Este imposibil a trece în revistă toată această producție vastă. Nu putem să ne ocupăm de ea decât aruncând o privire generală asupra ei și reținând după aceea adevăratele valori antologice pierdute în ea.

„*Aur vechiu*” cuprinde două maniere perfect distincte. Prima manieră se întinde dela începutul volumului, până la „*Fragmente pentru discursul etern*”. Aceasta din urmă e un ciclu deosebit formând a doua manieră.

În prima manieră se constată o predilecție a poetului pentru hermetism și pentru cuvântul rar, căutat ostentativ. Așa, în cea mai bună poezie din volum, în „*Blagoslovire*” găsim cuvinte ca: abate, laguna, barpuna, imuna, arvuna cari sar în ochi și jignesc prin hiatusul pe care-l produc. Goana asta după vocabular epatant, pe care am condamnat-o la un poet mai bun Simion Stolnicu, e de un lamentabil efect. Cuvântul bizar, arbitrar introdus în poezie, își trădează astfel deplasarea lui în mijlocul materialului necesar. Căutarea aceasta de expresii izbitoare produce artificialitate. Pentru că în ansamblul poeziei aceste cuvinte căutate prin dicționar distonează. așa cum ar distona o perie de dinți agățată de ramurile unui brad.

Hermetismul poetului nu e un element condamnable, atunci când este sincer. Traian Chelariu are înclinare spre hermetism. Totuși acesta e de prea trădătoare influență barbiană. Citiți „*Luteție, stamină de aur*” sau „*Rânduri pentru o artă poetică*” pentru a vedea cum poetul a păstrat în ureche nu numai întorsături sintactice din „*Joc secund*”, dar chiar cuvinte specific barbiene.

Ceeace-l diferențiază pe poet, de hermetismul barbian, atunci când personalitatea sa izbutește să scape de strânsimea influențelor, e mai întâi o preocupare de preistorie și alta de geologie. O preocupare fie de popoarele apuse, fie de materia universală. Dar mai mult în ton, o ușoară solemnitate, un ton de clasicism, o cadență latină care dă impresia de traducere din poezia lui Ovidiu sau Virgiliu. Aceasta se poate constata și în „*Icar*” unul din cele mai bune poeme din volum și se potrivește cu fabula mitologică.

— „Dedal, fără pereche părinte, dar ascultă” —
răspunse el. — ce largă m'ademeni, ce multă
această contemplantare a mării! Care chin
asemene-i să'ndemne. să tulbure, să lege
pe oricine în ora ispitei înțelege
că bea întâia dată olimpicul venin! — (p. 29)

În alte poeme ritmul e holovănos, e dur, poezia e aspră și abruptă, dând impresia de evocare a substratului tragic al sufletului românesc.

În ciclul „*Fragmente pentru discursul etern*” poetul a părăsit rima. Ritmul e mai mult interior. Poezia are un caracter de proclamație, de afirmație, de discurs. Într'adevăr poetul vorbește despre idei, despre sentimente, despre lume, despre aparențe, despre adevăr și iluzie.

Cât e-adevărul
 în minereul muncit
 zilnic cu noi întrebări?
 Câtă părterea? (p. 113).

sau:

Orice trăire a voastră e ca un râu și un fulger:
 scapără, alb și abea,
 prima scântee și mult e
 de când o
 înșerpură nmiit
 vânjoasele brațe.
 Tunet apoi închee solemnele clipe
 cari au bătut mai scurt
 ca zborul unui erete.

În acest ciclu hermetismul a dispărut, claritatea lasă, să se vadă ideile poetului în mod perfect, dar prozaismul, grandilocvența, discursivul su-grună adevăratul lirism. Aceste poeme, din ciclul ultim sunt lipsite de organizarea necesară cerută artei.

Dintre cele mai bune poezii voi cita „Sânge ca o legendă”, „Colină sci-tică”, „Jumătate a vieții”, „Fântână”, „Noi suntem”, „Cetire în cești” și „Icar”, dar mai ales „Blagoslovire” care e cea mai realizată din tot volu-mul. Poetul și-a organizat aci simțirea într'o desfășurare ritmică și logică de o bogată ampoare. Iar forma e de o calmă simplitate franciscană, re-ușind să evoce blândețea sfântului pe care-l și citează în motto. În această direcție va avea să se îndrepte talentul lui Tr. Chelariu dacă vrea să-și gă-sească adevăratele posibilități și o dezvoltare organică. Citez pentru închei-ere primele strofe din „Blagoslovire”.

Fii blagoslovită mare simplitate
 ce învălui zarea și ntețești furtuna,
 munții, marea, vântul, soarele și luna,
 cerul celor patru anotimpuri date
 să ne lămurească'n codri mătrăguna
 spinul și izvorul nisipit cu duna, —
 fii blagoslovită, cum ai fost într'una
 pentru mâna blândă ce aruncă runa
 și culege semnul și urnește struna
 pentru vitejia vetrelor din sate
 când în fumul serii se sfârșesc uitate
 pentru ficcare lemn și vietate (p. 65).

Mai sunt încă în poezia lui Tr. Chelariu: o latură de legendă, una de influență din versul popular și una din incantație verbală. Acestea sunt de-asemena rodnice și ele vor putea alcătui elemente ale viitoarei sale fiziono-mii lirice. Pentru că posibilități, am văzut, Tr. Ghelariu are și frumoase chiar.

IONEL NEAMTZU: OAMENI. (Publicațiile grupării Thesis-Sibiu).

Ionel Neamtzu știe să scrie. Are stilul cursiv și precis al epicului. Ca atare ar fi inutil să-i mai dăm sfaturi sau îndemnuri în această direcție. Știe ce este epicul, știe să se ferească de orice subiectivism parazitărilor. Și mai ales știe să scrie. Rareori câte-o impuritate, mai mult o neglijență.

Volumul pe care-l prezintă e format dintr-o năvelă amplă „Student la Iași” și din opt schițe.

Obiecția pe care avem a o aduce năvelă este diluarea ei și lipsa de suport semnificativ. În fond unde vrea să ajungă autorul cu acea trădare a eroului care părăsește o femeie pentru o alta? Lipsește o idee generatoare a interesului, lipsește ridicarea faptelor mai sus de nivelul plat al povestirii lor, într-o lume de înțelesuri, de substanțe. Autorul se vede că înțelege că substanța unei năvele stă în ideea ei, în ceea ce desvăluie dincolo de faptele povestite, în domeniul sufletesc. Toată povestea cu Maglum și cu Tamara nu spune mai mult decât povestea însăși.

Defectul general al schițelor e altul. De data asta autorul a pus accentul pe semnificație, dar și-a tratat subiectul prea sumar. A redus interesul, l-a banalizat. Spre ex „Cruciulița” cu spaima studentei care fuge acă în plină perioadă a examenelor fiindcă presimte că începe să iubească și asta nu vrea, e un subiect interesant, dar abia schițat, schița se termină. Nu e în nici-un caz subiect de schiță. E acolo un proces psihologic prea interesant asupra căruia autorul trebuia să insiste. În general autorul lasă subiectul tocmai acolo, unde ar trebui să-l înceapă. Astfel în „Un judecător” e admirabilă situația dintre cei doi soți, presimțirea lui că nu se mai pot înțelege, și libertatea pe care în sfârșit i-o dă. Dar sfârșitul e bruscat. Iertarea pe care i-o dă el femeii care îi mărturisește că l-a înșelat vine prea repede. Sfârșitul e precipitat. De fapt tocmai aici e dificultatea psihologică, aici ar trebui să fie situat nodul năvelei. Oare revelația aceea n'a produs nimic în sufletul eroului.

Mai bine tratată, cu toată reducerea ei la succint, e schița „Un medic”. E și cea mai bună, după „Plimbare nocturnă”. În aceasta autorul și-a a trasat bine tema și-a desfășurat-o calm. Dorința de aventură a croinei, avântarea ei în periferia, apoi lăsa șovăire și retragerea în fața aventurii reale sunt bine gradate.

„Incendiu” e prea anecdotică, prea frivol inutilă. Iar în „Un creator”, „Un om” și „Un nebun” autorul a șarjat prea mult, s'a jucat cu eroii și cu subiectul.

Oricum Ionel Neamtzu dovedește talent de observator realist. Ii rămâne să adâncească aceea ce vede pentru a nu rămâne la suprafața faptelor, să intre curajos în domeniul psihologic. Acest volum poate fi aplaudat ca un serios exercițiu pentru viitoare încercări. Și ca o speranță.

N O T E

IDEI – OAMENI – FAPTE

George Enescu

Marele nostru violinist George Enescu este o figură proeminentă a galeșiei muzicale din lumea întreagă. E un virtuos al arcușului care, de câteva decenii, farmecă sălile de auditor atât aci, în continentul vechi, în Europa, cât și în continentul nou, peste Ocean, în America, Vorbind de George Enescu, vrând să-i fixezi personalitatea, ai impresia că nu e suficient cuprinsul unui singur continent. Geniul său îl profilează pe cadrul vast al globului, în care nesfârșitul oceanelor țârmuresc lumi deosebite, lumi de alte graiuri, alte culori și altă mentalitate, lumi cari se înfrățesc în înțelegere, doar în suprema vibrare sufletească a sublimiei arte care este muzica.

Acei cari l-au cunoscut pe George Enescu și-au dat seama de deșertăciunea încrederei în sine, a mândriei și a cultului propriei lor valori. George Enescu marele nostru muzicant, se strecoară în lume modest, alunecând parcă incomodat de celebritatea care deschide ochi admirativi în juru-i. Și cât e de natural? Câtă creștinească înțelegere a acelor cari vin să-i solicite o îndrumare în întortochiatul drum al portativelor!...

Apoi, pe scenă, la concert, ce înfrățire cu vioara, în cât om și instrument, contopiți, nu formează de cât un rug în care se aduce prinos celui mai autentic zeu al sublimului: arta...

La Oradea, acum câțiva ani când George Enescu a venit pentru prima oară, cu toate că era cunoscut și ultimului cetățean, auditoriul a fost redus ca număr. O reticență de altă na-

tură — eram în primii ani ai întregirii și minoritarii nutreau alte speranțe, și aveau altă atitudine — oprise mulțimea dela concert. George Enescu a cântat, fără să țină cont de sală. Și arcușul său a transmis în afară unde de înaltă tensiune cari au înfrânt opreliștea politicului. Erau naționalități atunci în oraș? Erau diferențieri de credință, nuanțe politice, antagonisme și uri de rasă? Erau atunci majoritari și minoritari? Nu.

Arcușul fermecat al maestrului George Enescu lansase atunci primul mesaj al înfrățirii pe tărâmul superior al artei. Și la al doilea concert sala a fost luată cu asalt. Cât de modest, dar cu cât drag l-au sărbătorit apoi grupul de scriitori și ziariști din localitate, și cu câtă familiaritate, maestru George Enescu, s'a apropiat de ei. Era el, geniul muzical al românismului, între noi? Un prieten al tuturora, care savura o glumă bună, modest, cel mai modest poate din tot grupul... În această pricină, în cea ce privește modestia, George Enescu a avut până în toamna trecută un deaproape înrudit, vrednic în ale camaraderiei, și valoros în ale scrisului, pe Gib I. Mihăescu.

Cu toate că nici nu s'au cunoscut poate personal, eu care i-am cunoscut pe ambii pe bunul dispărut, pe scriitorul Gib I. Mihăescu, mai deaproape, și pe maestrul George Enescu, din relația inerentă de publicist și gazetar față de concertant, găsesc o mare afinitate sufletească: modestia, ca bază și tendința spre himalaicele culmi ale artei, ca țintă... George Enescu realizat în întregime, de aceia mare, mondial; Gib I. Mihăescu în plină dezvoltare, de aceia apreciat numai

între hotarele țării și de pușini. E păcat că moartea ne-a frânt justificata nădejde pusă în el. Un „Oedip“ al scrisului, ca acela pe care ni l-a dăruit maestrul Enescu în muzică, îl puteam avea într'o zi dela Gib I. Mihaescu.

George Enescu e și un mare suflet: un mare compozitor, un mare virtuos al viorii și un mare suflet. E gradația uniformizată la care poți vorbi despre acest mare artist, după cum vedeți... Mare, mare mare...

Un caz povestit de însuși beneficiarul, de Stan Golestan. Enescu vine la Paris. Află că compozitorul Golestan e la strâmtoare. Fusesse bolnav timp îndelungat. Și ca să-i vie într'ajutor fără tobe și surle, organizează un concert. Concert dat de George Enescu; un regal pentru o Capitală, chiar ca aceea a Luminei, cum e Capitala Franței.

Ei bine, venitul întreg al acestui concert, fără ca să știe nimeni, George Enescu l-a vărsat aceuia care era în strâmtoare, lui Stan Golestan...

Pe George Enescu îl știam un compozitor foarte apreciat. Partiturile sale completează de zeci de ani încoace programe la cele mai de gală praznice muzicale. Auditorii i-au savurat rapsodiile, simfoniile... minunate.

Anul acesta, maestrul ne-a rezervat o surpriză, ne-a dat o operă: „Oedip“ care s'a cântat pentru prima oară la Paris, la Opera mare. Lucrarea aceasta este considerată de marii critici muzicali ca o operă epocală... De 25 de ani nu s'a scris așa ceva, și v'a trece mult până când geniul omenirii o să producă ceva identic...

Numele lui George Enescu e un steag de vitejie purtat de glorie în lumea largă. În faldurile lui e marca geniului românesc care cucerește teren în sufletele cele mai alese ale aleșilor omenirii.

Suntem mândri de maestrul George Enescu... *M. G. Samarțeanu*

Garabet Ibrăileanu.

A murit în vârstă de 65 de ani. De zece ani auzeam mereu că-i pe moarte. Mă obișnuisem cu vestea aceasta și nu mai credeam în ea.

În ultima vreme Garabet Ibrăileanu nu mai publica. Numele lui apărea tot mai rar în public. De mult renunțase a mai conduce vechea revistă ieșeană „Viața Românească“ și i-se vedea de acolo oboseala. Iar ultima sa manifestare literară a fost romanul „Adela“. Garabet Ibrăileanu a murit pentru literatura încă de acum cinci ani.

Noi tinerii ne-am obișnuit să căutăm semnificații în toate cele. Și în moartea lui Ibrăileanu sunt ispitit să văd una, dar aceasta mi se pare cea adevărată. Garabet Ibrăileanu a murit fiindcă nu mai putea să vrea să trăiască. Nu mai avea voința să trăiască. Nu mai putea lupta cu moartea. În agonia lui de zece ani de când tot auzeam că e pe moarte, l-a învins până la urmă aceea care nu iartă. Dar nu l-a învins decât pentru că a oșosit el.

Cred că un om moare când nu mai are tăria de a voi să trăiască. Cred că Panait Istrate n'a greșit când l-a arătat pe acel bătrân țaran trăind fiindcă așa vrea el, cu o dârzenie de neclintit. Moartea nu te ia fiindcă vrea ea, ci fiindcă nu mai poți tu să vrei să trăiești. Asta m'a învățat moartea lui Garabet Ibrăileanu. Pentru că de la portretul pe care i l-a făcut Ionel Teodoreanu în „Medeleni“, așa l-am conceput pe bătrânul critic: ca pe un om care vrea să trăiască. Fobia microbilor asta arăta: o dorință de a trăi, de a ocoli moartea. În trupul lui subminat de boală era totuși o vajnică sete de existență care nu l-a părăsit niciodată. Puternică vitalitate, văd în însăși viața lui nocturnă. G. Ibrăileanu își răsturnase viața: ziua dormea, iar

noaptea trăia! Văd și aici parcă un simț al vieții. Ibrăileanu se scula să trăiască atunci când ceilalți semeni ai lui erau cufundați în acea moarte iluzorie care e somnul! A trăi ziua e a trăi ca toți. Dar a trăi noaptea e într'un fel, a triumfa asupra întreruperii vieții. Căci somnul e o întrerupere a vieții și la asta parcă Ibrăileanu nu consimțea.

G. Ibrăileanu era și un singuratic, un izolat. Nu-i plăcea sgomotul, lumea, societatea. Inbea conversația dar acasă la el, în odăița plină de cărți, noaptea, înconjurat de hârtii și cu țigările ale căror cartoane le pârjolea la flacăra chibritului ca să le sterilizeze. Izolarea aceasta nu era o renunțare la viață, ci tocmai o prețuire a ei. În ascunzișul său Ibrăileanu trăia mai cu intensitate decât cu oricare din noi. Că simțea viața, că o trăia cu pasiune, o vedea și din titlul și din conținutul volumului de ougetări: „Privind viața” și din substanțialul său roman „Adela”. Ultimii săi ani au fost doar o luptă crâncenă pentru a rămâne în viața pe care o iubea așa de mult. A vrut să trăiască și atât timp cât a vrut-o a reușit să se mențină în ea. De aceea Ibrăileanu era mereu pe moarte în svonorile prietenilor săi. Dar acum n'a mai putut. Cine știe, poate că pesimismul și scepticismul său au triumfat asupra presiunii instinctive care-i alimenta voința. Și atunci G. Ibrăileanu s'a dus dintre cei vii.

Viața lui nu e anecdotică. E viață de timid și retras cercetător. Toate evenimentele mari ale vieții sale au fost articolele și cărțile publicate și cele citite și mai ales acea efervescentă viață a gândului pe care o ducea în singurătatea sa și o împărțea fie în conversațiile cu prietenii, fie în cursurile dela Universitatea din Iași.

G. Ibrăileanu a fost un critic. Un

critic care n'a dat o operă monografică desăvârșită, cum n'a dat nici Titu Maiorescu, un critic nu al scriitorilor, ci al ideilor și care a lăsat, ca și Titu Maiorescu o operă ideologică importantă. Cea mai de seamă carte a sa e „Spiritul critic în cultura românească” operă de imuabilă calitate intelectuală. În ea ideologul care era Ibrăileanu s'a realizat unitar și total. În celelalte volume a risipit informație și idei, fără să mai ajungă la o sinteză ca în primul volum. Sunt multe lucruri fragmentar interesante și parțial bune și în „Scriitori români și contemporani” și în „Studii literare”. E surprinzător cum un pedantism didactic dus până la exagerare, până la ridicul, se putea învecina în acest spirit cu o intuiție subtilă, cu o fără percepere a nuanțelor, a detaliilor rafinate. Paginile scrise după Marcel Proust, sau Th. Hardy dovedesc o delicateță și o flexibilitate spirituală contrastând cu secile distincții din observațiile asupra versificației lui Eminescu.

G. Ibrăileanu a fost un animator. El a condus ani de zile „Viața Românească”, fundată de C. Stere în 1906 Revistă de atitudine precisă, cu resortul ei bine fixat pe vremuri. Pe când o conducea însă Ibrăileanu revista avea și o directivă și o fizionomie și o mare importanță. Ibrăileanu știuse să formeze un cerc de scriitori, uneori e drept cam cenaclu, cam exagerat partizan, dar admirabil prin solidaritate și prin emulația pe care o provoca. Ibrăileanu a știut să însuflețească pe cei din jurul său și să-i îndemne la creație. Iar conducerea lui n'au renegat-o niciodată, pentrucă i-au simțit altruismul. Nici un renegat nu a plecat dela „Viața Românească” pentru a-l ataca apoi pe conducător. Ibrăileanu a rămas totdeauna iubit și stimat de prieteni, cum era chiar și de către dușmani.

G. Ibrăileanu a fost un scriitor. Niciodată n'ași fi crezut că acest om e în stare să scrie „Adela”. E drept că nu l-am cunoscut personal. Și din critica lui părea un om sec, sterp. Stilul lui era bolovănos, lipsit de ornamente, lipsit de atracție, un stil adesea de o expresie regretabilă, direct aliterară. Era maniera lui critică, impersonală, rece, abstractă și nebarbativă pentru acela care caută farmecul literar.

Și deodată a venit „Adela”. Un roman de analiză, un roman de analiză bun de tot, un roman perfect, admirabil, plin de substanță. Și „Adela” care ne-a adus revelații asupra vieții sale intime, fiind cum se bănuia destul de bine, autobiografie, romanul acesta a arătat că Ibrăileanu știa să și scrie și că dacă a scris prost în critică e pentru că așa a vrut, pentru că așa credea el că se face critica. „Adela”, acea suavă poveste de iubire a doctorului Emil Codreanu, de subtilă psihologie amieliană, era scrisă bine. Nu într'o expresie propriu zis frumoasă, odică artificială, căutată, ostentativ imposibilă. Nu! Stilul „Adelei” era un stil natural, limpede, clasic, era haina adecvată mersului interior al analizei. Era ceea ce se numește un „stil interior”, adică o perfectă expresie directă a unui conținut psihologic. În „Adela” G. Ibrăileanu n'a adus numai cel mai magnific document asupra vieții sale, nici numai cel mai frumos roman analitic românesc, ci și un nou scriitor: pe sine însuși.

Acum când G. Ibrăileanu a murit, când adversitățile ideologice au dispărut la marginea vântului care-i spulberă cenușa, lacrima pe care o vărs cuprinde și regretul că nu l-am cunoscut. Ibrăileanu a fost unul dintre aceia puținii în fața cărora am dorit să stau. Acum lucrul nu se mai poate. Aici cel puțin G. Ibrăile-

anu, care era un gânditor, un scriitor și un suflet sbuciumat, a fost.

Octav Suluțiu.

Codul Penal

Un eveniment capital și decisiv putem spune în viața noastră de stat și a cărui importanță nu a scăpat nici unei conștiințe românești, îl constituie fără îndoială sancționarea și promulgarea codurilor penal și de procedură penală română unificate, cari, după predarea lor solemnă Suveranului României întregite, au luat cu drept cuvânt denumirea de codurile Carol al II-lea.

Prin acest fericit început de unificare legislativă, se încheie un trecut considerat că a dăinuit prea mult — acela al aplicării unei legislații străine moștenite în provinciile cari s'au alipit la patria mamă, se dă satisfacție acelu principiu de consolidare națională inherent unei desăvârșite și trainice organizații de Stat și se cimentează pentru totdeauna unitatea noastră ca popor unul și indivizibil, statornicit de dreptatea istorică în hotărârile lui firești.

Codurile promulgate, cari în curând vor fi puse în aplicare, reprezintă din toate punctele de vedere o operă de vastă erudiție juridică cu care neamul nostru se poate în adevăr mândri.

Ele sunt contribuția prețioasă a celor mai distinși penaliști pe cari magistratura, universitatea și baroul ni-a putut da în acest scop, iar inovațiile cuprinse în articolele de lege constituie tot ce știința modernă penală a descoperit, a verificat și adoptat ca elemente absolut indispensabile pentru apărarea, protejarea și salvagardarea cât mai bine a onoarei, vieții și bunurilor cetățenilor unui stat național și organizat.

Operă de înaltă sinteză juridică, elaborat prețios în știința noastră penală, ea este străbătută de acel suflu

nou adus de vremurile de prefaceri cari au urmat marelui războiu, ținând pasul vremii pe care o străbatem. Redactorii acestor coduri s'au arătat cu totul geloși de garanția securității, fie individuale, fie colective, fără de cari progresul social n'ar fi cu puțință de realizat.

Fără a intra în analiza structurii intime a acestor noi coduri, amintind numai că unele delictive grave au fost criminalizate, că au luat ființă noi infracțiuni și că instituția curților cu juri, a cărei aplicare a fost până acum suspendată în ținuturile de dincoace de Carpați azi unite pe vecie cu Regatul vechi, iar în codul de procedură penală se introduc inovații importante în ce privește procedura în fața judecătorului de instrucție și lansarea mandatului de arestare, prin aceasta se pun pe deoparte capăt tuturor acelor controverse de drept ivite în fața instanțelor judecătorești ca de pildă aceea când un fapt, calificat în codul penal maghiar drept crimă și sancționat ca atare, îi corespundea în legislația penală a vechiului Regat o calificare mai ușoară și era sancționat cu o pedeapsă mai mică.

Unificarea primelor coduri făcându-se sub egida însăși a M. S. Regelui Carol al II-lea, a cărui înaltă sollicitudine s'a manifestat în toate privințele, și sub ministeriatul harnicului și distinsului Ministru de Justiție Dr. Valer Pop, se ridică la valoarea unui simbol național și dă începutului unei domnii fericite și prospere, o aureolă care se va păstra nealterabilă dealungul veacurilor. Fie ca acestui început de unificare legislativă să-i urmeze cât mai grabnic unificarea și a celorlalte coduri, ca prin această mare operă, patria întregită să intre în mod permanent și desăvârșit pe adevăratul făgaș al progresului și al civilizației la cari îi dă dreptul menirea ei și aceea a unui popor tânăr și în plin progres

precum și misiunea istorică ce o are de îndeplinit România în această parte a Europei. C. Constantinescu.

Revoluția lui Horia și Bihorul.

Cu toate că neamul românesc a fost împărțit între atâtea state, suferințe, a format o unitate compactă și conștientă. Izvorul de cultură era același: cartea bisericească tipărită în țările românești mai ales-cărți cari mai sunt folosite și astăzi la slujbă; aspirațiunile politice aceleași: de libertate socială și națională. De altfel nici desbinarea politică n'a fost posibilă în toată vigoarea ei. De aceea, toate micile „țări” de dincoace și de dincolo de Carpați își aveau îndrumate activitatea și aspirațiunile spre același țel. (Argumente mai bogate în această privință avem, începând mai ales cu veacul al XVII-lea). Zbuciumul Românilor de pe Tisa și din Ardeal, avea puternic răsunet peste Carpați; după cum și nenorocirile ce se abăteau asupra fraților de dincolo, erau bine cunoscute la noi, ba păstrate pentru urmași, de preoți și dieci, în manuscrise sau notițe pe margini de cărți. Am găsit într'un manuscris al popii din Beiuș, Paul Papp de Poiana-Blenchi — dela sf. veac XVIII-lea — în versuri, admirabil redate: căderea Hotinului și legenda lui Brâncoveanu. Reproduc un fragment din cea din urmă:

Foarte rău se scârbi
Pre boeri că-i întreba
Și tare rău că-i mustra:
Care din voi mă vicleniră,
Fără veste mă vândură?
Nu-i destul că v'am cinstit
Boeri mari că v'am făcut?
Cum de mine vă'ndurați
De țară mă 'nstrăinați...?

Cu atât mai mult nu putea trece un eveniment mai însemnat însă în Ar-

deal, fără să găsească ecoul în sufletele Românilor din Bihor. Nu întotdeauna însă, actele Ardelenilor erau apreciate la adevărata lor valoare. De altfel nici nu-i de mirare pentru că Bihorul a cunoscut mai devreme și în toată tirania ei, stăpânirea ungurească, fără să poată reacționa. De aceea, nici nu puteau fi însoțite de cuvinte prea entuziaste însemnările găsite pe margini de cărți bisericesti despre mișcările revoluționare ale Românilor de peste Biharea: Crișenii nu prea aveau ce mai pierde — li se luaseră aproape toate drepturile — așa încât, în acea epocă, având pace din partea stăpânitorilor, împăcați cu soarta, ei nu puteau înțelege luptele ce se petreceau în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, în Ardeal. Frământări vor fi în Bihor, numai când catolicismul le va periclita legea strămoșască și mai târziu în epoca ofensivei naționaliste a Ungurilor.

Așa se explică de ce mișcarea religioasă a lui Sofronie (1761) se bucură de-o apreciere puțin măgulitoare din partea aceluiaș preot Paul Papp, care, mai târziu, va fi silit și el, în vremea episcopului uniat S. Vulcan, să-și apere cu forța biserica și legea.

Revoluția lui Horia era văzută ca o răscoală împotriva legilor și buneii rândueli.

Prea erau mari munții și grea, pentru noi, stăpânirea ungurească, ca să putem gândi și acționa la fel cu Moșii.

Pe un Evangheliariu tipărit în București la 1750, proprietatea bisericii din com. Săliște Vașcău, am găsit următoarea însemnare:

Îa ce lucru minunat grăesc și înfricoșat lucru, vrednic de povestit și întâmplare vorovesc — lucru de moarte cumplit, neauzindu-se — nimicitoriu ce s'a întâmplat pe Criș în

Câmpeni sat și în Abrud oraș frumos și prin țară mai în jos, la Idu și Cricău... Ce mă rog - de ascultare să vă spu aceia întâmplare: că având Crișan nevoie că nu le dau chisturile voie, s'au vorvit cu niște hoți să-și omoare domni toți, nici doamne, nici domnișoare să nu rămână în picioarele. Ce Dumnezeu cel prea sfânt au zdrobit acel rău gând... căci cari văzându-se în pace... vor ști ce izbândă vor face bătând câteva sate... Bătând până la Mihăileni, au trecut către Câmpeni, cu hotnogi și cu căpitani, să-se bată toți..."

A doua notiță am găsit-o pe un hieiu aparținător bisericii din Șoimuș-Petrcaș —

scrie Popa Dimitrie:

„Să se știe și aceasta că în anul 1784 și în cinci, s'au ridicat la Ardealu un omu anume Horea Ursă findă omu prost și au sculat oaste și au omorât mulți domni din Ardealu și le-au prădat curțile și tot ce au avut, până ce au prinsă împăratu de veste, apoi au venit cătane fără seamăn mulți și au prădat oastea Horii și pe el l-au prins și l-au dus la împăratu. Și tot întru acest anu, au venit un căpitan nemțesc dela împărăție de au scris toate sufletele (1784) dela cel mic până la cel bătrân, cum și prolica și numele și de câți ani, parte bărbătească și femeiască..."

Dar dacă la revoluția moșilor dela sfârșitul veacului al XVIII-lea — despre cari, cum am văzut se știe prea puțin vag — Crișenii n'au luat parte activă sau, cel puțin informațiile nu ne îngăduie încă altă concluzie — în cea din 1848 au fost mulți din ei, îndeosebi cei din satele de sub Biharia, alături de A. Iancu, transportându-i alimente și praf de pușcă, peste munți. Sunt cunoscuți între oamenii lui Iancu, protopopul

Sabo și popa Groza ș. a. De aci înainte, periclitată fiind ființa etnică a neamului nostru, de către Ungurii veacului al XIX-lea, României, atât cei din Ardeal cât și cei dela Apusul munților Apuseni, conștienți de pericolul ce-i amenința, vor construi pe bare solide acea puternică unitate românească, care a dus la marile acțiuni dela sfârșitul veacului al XIX-lea.

Titus L. Roșu

Turismul.

În general despre turism se vorbește mult. Pentru unii el constituie un sport, pentru alții înseamnă a vizita orașele sau a urca munții. Pentru noi însă, turismul este o necesitate permanentă, un factor educator, o stăpânire a naturii, o școală ideală pentru dezvoltarea spiritului și fizicului.

Turismul prezintă azi o importanță deosebită și în cele mai multe țări, el nu mai constituie o problemă — ca la noi de pildă — ci un izvor nesecat de bunuri și o mândrie.

Privit în ansamblu, turismul, dă naștere la două mari interese; de ordin economic și de ordin politic. Bugetul unor țări, cum sunt Germania, Elveția, Franța, Italia, Belgia, se reazemă în bună parte pe veniturile realizate dela streinii sosiți pentru vilegiatură.

Germania a făcut din turism cel mai eficace mijloc de propagandă, mergând până acolo încât a înființat un subsecretariat special pendinte de ministerul propagandei.

Franța trece chiar în bugetul său, la capitolul veniturilor, între șase și opt miliarde franci anual, drept cheltuieli ale turiștilor streini. Nici Anglia n'a privit problema fără seriozitatea cuvenită și toate țările europene fac toate eforturile pentru dezvoltarea turismului.

Incontestabil, că România din punct de vedere turistic, atât prin pitores-

cul ținuturilor și frumuseților sale naturale, cât și prin bogatele sale aspecte geografice, ocupă un loc de frunte în configurația țărilor europene. Dureros însă, că la noi, abia acum s'a pornit un curent năvalnic de promovare a turismului și legea alcătuită în acest scop deschide perspective luminoase.

Regiunile caracteristice ale României, localitățile sale balneare, masivele sale muntoase, orașele și satele cu specificul lor pitoresc, garantează o mulțime de binefaceri.

Turistul strein este atras în țara noastră, de multiplele sale aspecte și forme variate. La noi, el va găsi în orice loc ceva de studiat, de folosit, de admirat. Natura românească e plăcută, calmă. În ea trăește o populație blândă, inteligentă, care stă la dispoziția turistului. Pitorescul românesc este lipsit de bruscări, de elemente extreme; în el respiră măreție și lumină, punându-se astfel în concordanță cu sufletul acestui popor, care nu cunoaște deșerturi ucigătoare, păduri sălbatice, cutremure sau uragane distrugătoare.

Natura și țăranul român sunt parcă înadins elemente nespuse de favorabile pentru vizitarea unui ținut. Ele constituiesc tezaurul turistic românesc pe care se reazimă un viitor prosper și strălucit.

Legiferarea turismului românesc făcută în actuala sesiune parlamentară, asigură o rapidă dezvoltare a turismului, cu consecințe incalculabile.

În sfera acestor considerațiuni, Bihorul, prin așezarea sa geografică și prin numeroasele stațiuni balneo-climaterice ce le posedă, constituie un important centru turistic care, mâine, trebuie să se întegreze în ritmul turismului, european, formând o axă de polarizare a năzuințelor și intereselor tuturor celor ce vor veni să viziteze partea nord-vestică a României.

Ion Isaiu.

CRONICA MĂRUNTĂ

O gazetă ne aduce știrea că Fundațiile Regale au destinat un fond național pentru editarea operii profesorului Demostene Russo intitulată „Elenismul în România”. Ni se pare cam suspect acest „fond național” destinat editării unei opere pur românești cum ar fi lucrarea dlui profesor Demostene Russo și intitulată „elenismul în România”.

Ce operă poate fi aceea a dlui profesor Russo și ce necesitate pur națională face pe cei dela Fundațiile Regale să institue un fond național pentru editarea ei?

N'o fi oare un gest de pioasă recunoștință față de oarecari strămoși veniți de prin Fanar, cultural așezați pe scaune de conducere cumpărate cu peșcheshuri la Tarigrad, pentru fericita stoarcere a coloniștilor băștinași ai fostelor Principate, române?

Urmașii acestor modulare rămase încă pripășite sus în direcătoriile țării, nu încearcă oare, mistificând, o reabilitare a strămoșilor lor, fanarioți, cari pătează atât de dezgustător istoria țării?

Dl Victor Papilian profesor universitar și scriitor apreciat a fost numit director al Teatrului Național din Cluj. Dl Zaharia Bârsan, fostul director, a demisionat.

Problema tetrelor din provincii necesită o atenție mai mare din partea conducătorilor acestei țări. În Ardeal, mai ales, avem nevoie de teatru românesc. De teatru serios însă, nu de instituție de căpătuire a protejaților și de chiul. Ceea ce s'a făcut până acuma la Cluj și în celelalte provincii ale țării, a fost pur și simplu ola

bătae de joc. Palmă aplicată pe crezul nostru cultural. Sub Zaharia Bârsan, teatrul a lăncezit. Sub concesionari, s'au făcut numai afaceri. E timpul să se facă teatru odată.

Avem speranțe că dl Victor Papilian va face teatru. Să nu se lase condus de proeminența abdominală a administratorului Pop, cum a făcut Zaharia Bârsan. O deziluzie provocată și de dsa, ar însemna desființarea teatrului.

Acestea spuse, urăm colaboratorului nostru Victor Papilian succes.

Dl Mihail Sebastian găsește de cuviință să ne dea îndrumări din când în când, prin „Rampa”, în scurte notițe. Așa, numărul trecut al „Familiei” îl găsește prea regional și... de aceea, ceva mai slab ca de obicei. Ne face o plăcere să ținem cont de observațiunile binevoitorilor. Dar cu dl Mihail Sebastian nu știm dacă ne vom putea acomoda. Cândva, acum un an ni se pare, ne îndemna să ne metamorfozăm și să devenim un „Erdélyi Helikon” românesc al Ardealului. Cum? Din ce punct de vedere să fim așa ceva? Tecnicește? Cred că însemnăm mai mult. Ca material publicat? De unde poate ști dl Mihail Sebastian ce material publică „Erdélyi Helikon” întru cât apare în unguerește. Din ce i-au spus prietenii? Nu e suficient ca să îndemni pe alții să fie ceace alții și-au spus că este modelul pe care-l dai.

E suficient să spunem că la această valoroasă revistă maghiară se cultivă specificul ardelenesc în literatura maghiară. Tocmai cea ce găsește slab noi, în numărul trecut. M. S

REVISTA REVISTELOR ROMÂNEȘTI

Revista fundațiilor regale. An. III.
Nr. 2. Februarie a. c.

T. Arghezi publică un ciclu de 10
poeme minunate. Cităm pe cel mai
scurt, dar și unul din cele mai bune:
„O zi”:

Ziua de ieri s'a ținut după mine,
crezând,
Ca un câine flămând,
Că e legată cu ceva, cu vre-o curea,
Cu vreo frânghie, de viața mea —
Și la o răspântie cu statui
S'a întors, văzând că nu-i.

S'a pierdut neputincioasă și pribeagă
După ce vremea întreagă
M'a urmat, pas cu pas, până azi
La amiazi.

Cine și-a pierdut o zi cât o viață
Să o caute repede. Se înoptează. Se
lasă ceață.

Oscar Walter Cisek publică în traducere proprie nuvela sa *Tătăroaica*. O poezie de Ion Minulescu, poeme într'un picior de I. Pillat, Gh. Marinescu serie despre rolul intelectualilor în viitorul popoarelor. Vai! Bătrânul savant mai crede în iluzia că intelectualii pot schimba ceva în porcăria care se cheamă: lume! Artur Gorovei are un studiu interesant despre „Element popular în literatura cultă”. Frumoase sunt și noile „Note din Grecia” în cari Al. Rossetti descrie sculpturile din muzeul de pe Acropole. Tudor Vianu scrie despre „Generație”. Continuă corespondența lui Duiliu Zamfirescu către Titu Maiorescu. Un studiu științific de Ion Plăcinteanu. Șerban Cioculescu semnează un amplu studiu asupra operii lui Liviu Rebreanu, pe care o cercetează cu prilejul celor 50 de ani pe care-i împlinște scriitorul. Din justele caracteri-

zări ale criticului care trece în revistă ficare operă a scriitorului desprindem două fragmente rezumative:

„Reușita d-lui Liviu Rebreanu, ne-terminată istoricește, se datorează așa dar exclusiv personalității sale, care și-a găsit în epică formula potrivită. Observator, laborios, constructiv, întrunind înmănunchiate însușirile romancierului de formulă obiectivă, purtând în experiența sa viziunea limpede a societății din care a răsărit, dsa a pus capăt perioadei de tranziție a epicei noastre și a deschis o perioadă nouă, de belșug creator”.

„In d. Liviu Rebreanu noi salutăm pe cel dintâi mare cântăreț al clasei noastre fundamentale: țărănimea. Nu se diferențiază structural de ea. O reprezintă viguros, prin limpezime, bun simț, măsură, stăruință, voință de înfăptuire. Conștiința sa are un admirabil ritm teluric. Meșterul s'a realizat sub comandamentul ancestral, al harnicilor răscolitori ai țării. A răscolat literatura într'un sens constructiv, deștețind brazda și însămânțând ogorul sterp. N'a primit nici o îngrădire și însăși înfrângerile sale îl cinstesc, fiindcă vădesc năzuinți înalte și deschid puțința nouă altora, acolo unde însuși n'a izbutit. În toate domeniile activității sale epice, a lăsat urme, chiar dacă n'a durat clădire.”

Vladimir Streinu scrie un judicios articol despre ultimul roman al lui E. Lovinescu. Emil Gulian, într'un studiu substanțial despre poezie, condamnă hermetismul care nu corespunde unei adecvări temperamentale, căutarea unei perfecțiuni formale lipsite de conținut, prețiozitatea, verbalismul bizar, toate defecte ale poeziei de modă și definește adevărata poezie în armonia dintre un

fond substanțial și o formă adecvată. Emil Gulian definește principiile poeziei din toate vremurile. Păcat că articolul e prea sumar și lipsesc exemplele necesare.

Gândirea. An. XV. Nr. 2. Februarie a. c. cuprinde un admirabil studiu filosofic așa cum numai Lucian Blaga știe semna, despre „Spiritualități bipolare” în care autorul stabilește distincții între cele trei forme fundamentale ale creștinismului: catolicism, protestantism și ortodoxie. N. Crevedia semnează în același număr pioase amintiri despre Gib. I. Mihăescu, aducând noi detalii pentru cunoașterea vieții marelui romancier prea de timpuriu dispărut. Victor Ion Popa publică una din schițele sale bune. Frumoase sunt poeziile lui V. Voiculescu și poemul lui Aurel Marin: „Întorcerea în pădure”. O amplă cronică literară scrie Ovidiu Papadima. Al Busuiocanu și Aurel D. Broșteanu scriu fiecare adâncite și pline de serioase considerații critice, cronici plastice. O bogată cronică mărunțică semnează Nichifor Crainic. Desprindem din condamnarea uniților din Blaj cari neagă minunea de la Maglavit acest pasaj: „Negând minunea, în catolicism ei singuri își iscălesc certificate de necredință sau de ateism. Iață unde duce logic atitudinea lor!

Revista cursurilor și conferințelor. Anul I. No. 1. Martie a. c. Se poate felicita G. Preduț, fondatorul acestei reviste. Este ceva care ne lipsea. În străinătate sunt multe reviste închinăte tipăririi conferințelor. În Franța spre exemplu afară de „Conferencia” e chiar revista „Revue des cours et des conférences” după al cărui model se face aceasta. Într’adevăr multe conferințe se pierdeau deoarece conferențarii nu le scriau, sau nu le publicau. Multe gânduri realizate în spontaneitatea vorbirii, multe improvizații ferice, erau sortite să dispară, din cauza lipsei unei organizări a publicării

conferințelor. O asemenea organizare vrea să devină noua revistă. În chiar primul număr se publică cinci conferințe, ținute de Ion Petrovici — două foarte frumoase! — de Mircea Djuvara, de Gr. Trancu-Iași și de Al. Crăiniceanu, precum și un curs de Ioan Mihălcescu. Toate sunt lucruri de un înalt interes documentar și intelectual. O sugestie ne-am permite totuși. Rostul acestei publicații va fi să publice mai mult conferințele rostite, conferințele nescrise, deoarece acelea trebuie salvate de la pierire. Conferințele unui N. Iorga, Ion Petrovici, Nae Ionescu și alții cari vorbesc fără hârtie în față, acestea trebuie să-și găsească locul în revistă. Deasemenea și cursurile cari nu se scriu anticipat. Și abia în al doilea rând conferințele scrise și cursurile scrise. Atunci această revistă își va atinge scopul, de păstrătoare a cuvântului vorbit și amenințat cu dispariția prea repede. Inceputul e frumos. Ne-am și grăbit să-l înregistrăm în dorința și în speranța unei dezvoltări și a unei durate serioase. Noua revistă e necesară, pentru că umple un gol.

Ideia românească e o temeinică revistă de ideologie, critică și poezie, ajunsă la al treilea compact caiet. În fruntea lui e studiul lui Pavel Costin Deleanu despre „Reacțiune radicală și revoluție în România”. Arșani Acterian scrie frumos și cu miez despre originea lui Eminescu, interpretând date din biografia lui scrisă de G. Călinescu. Eugen Ionescu scrie în continuare o viață a lui Victor Hugo, interpretată original, cu multă vervă și cu mult talent. Frumoase poezii de Horia Stamatu, Emil Botta și Emil Vâlsan, precum și traduceri din Georg Trake de St. Ion George. Semnalăm și temeinicele critice aduse „Istoriei Românilor” a lui C. C. Giurescu de către Anton Balota. Revista are un vast material de critică și cronică în rest.

STRĂINE

FRANCEZE

La nouvelle revue française din Februarie a. c. se deschide cu memoriile pe cari le publică Alain sub titlul „Histoire de mes pensées”. Jean Cocteau publică un admirabil ciclu de poezii. „La partie d'échecs” în care regăsim pe poetul iubit de acum zece ani. Transcriem doar o strofă:

Coq de roche il éclate aux montages
Rocheuses

Ton cri de roc en roc,
Eveillant dans leur couche humide
des chercheuses,

Les chercheuses d'or, coq!

Gabriel Bounoure analizează scrisul și gândirea lui André Saurés, în pertinente observații critice. La texte și documente se publică textul unui nebun. E o amuzantă logorice în care se pot citi anumite obsesii și manii cari revin mecanic. În „Reflecțiile” sale Albert Thibaudet scrie despre legătura dintre cinema și literatură și încheie că în realitate cinematograful nu va ajunge la o adevărată realizare decât prin literatură! E tocmai ceea ce caută să evite actualii cineasți! Oricum observațiile lui Thibaudet oferă material de gândire. Denis Saurat, cunoscutul istoric al religiilor scrie un scurt articol în care arată că Baudelaire, Rimbaud, Hugo și Mallarmé cunoșteau Cabala și că ideea „corespondențelor”, sau „Vocalele” lui Rimbaud sunt simpla traducere poetică a ideilor Cabalei. Revelația e interesantă pentru critica literară.

Esprit revista de studii politice și spirituale a ajuns la al 4-lea an. Deși luptă cu greutate materiale se prezintă în aceleași frumoase condiții materiale. În No. 39, din Decembrie 1935 se discută problema colonizărilor. E o

problemă delicată pentru Franța, care e țară colonială în mare parte. Totuși e remarcabilă obiectivitatea cu care e pusă problema. Concluzia e că o nouă repartiție a coloniilor e necesară. Și o schimbare în mentalitatea colonială. Aceasta să nu mai fie îndreptată spre exploatare, ci spre crearea unei specificități locale. Lucrul e dificil: cum o să mai trăiască bine câteva țări europene când vor renunța la o exploatare și cum vor mai putea să-și mențină coloniile când vor crea țări cari s'ar putea întreține și singure. Fără „sprijinul” (aud?!) albilor! Robert Delavignette scrie frumos despre o țărănime neagră și pentru un spirit african, dar cred că oamenii de stat își cam râd în barbă de idealismul acestor tineri ideologi! Cât despre emanciparea coloniilor mari, aceasta e o concluzie normală pe care o va realiza istoria, chiar împotriva voinței europene.

În No. 40, din Ianuarie 1936 se discută problema funcționarului și se publică un edificator jurnal al unui funcționar de prefectură. Sunt lucruri remarcabile ca psihologie și ca problematică socială.

No. 41 din Februarie a. c. e închinat Belgiei. Țara vecină cu Franța e studiată din toate punctele de vedere. politic, economic, social, intelectual, cultural, colonial. Articolele sunt semnate chiar de belgieni. O nouă ordine socială e preconizată, evident în spiritul revistei, care are mulți aderenți în Belgia. E un număr plin, remarcabil, de o vastă informație, oferind un material de gândire și sugestii noi.

Les nouvelles littéraires, No. 696 publică o frumoasă poemă semnată de Ilarie Voronca și dedicată memoriei lui. Gib. I. Mihăescu.

No. 697 cuprinde admirabil scrise „Amintiri diplomatice“ de Paul Claudel. Marele scriitor francez e un fost diplomat de curând ieșit la pensie. În aceste amintiri arată munca zadarnică și illogică a diplomaților și mai ales fobia telefonului, povestind în termeni halucinanți o aventură telefonică-diplomatică.

În No. 698 din 29 Februarie Julien Benda scrie un articol în care încă odată susține necesitatea abținerii intelectualului de la politică și propune • cruciadă în favoarea spiritului. Cânditorul francez scrie:

„Insensibilitatea față de problemele politice, chiar luându-le sub forma lor superioară de probleme morale, nu mi-se pare deloc incompatibilă cu intelectualitatea. N'ar trebui să fiu mult îndemnat să spun chiar că ea e indicul celei mai înalte“. Și mai departe:

„Pentru cei cari cred, ca noi, că sunt sub cer lucruri mai grave decât schimbările sociale, oricât de necesare ar fi acestea și că spiritul aparține acelor lucruri, această religioasă a acțiunii apare ca o catastrofă care-și întinde din ceas în ceas ravagiile sale“.

În același număr Maurice Martin du Gard publică o nouă serie de cugări intitulată „Caractere și confidențe“ din cari desprindem câteva din cele mai profunde:

„Nu trebuie să pierdem niciodată din vedere că tinerețea în Franța nu este admirată decât la bătrâni. De altfel numai acolo poate fi admirabilă“.

„Cutare nu-și explica ura violentă pe care i-o purta unul din prietenii săi. A înțeles-o însă când a aflat că acesta iubea todeauna, zece ani după, femeile pe cari el le avusese“.

„Dacă vanitatea ține atâta loc în spiritul oamenilor; dacă ei sunt de obicei atât de invidioși și atât de agitați, e pentru că n'au viață inte-

rioară. Și pentru cea mai mare parte a scriitorilor, a se întrece, a se depăși, e a avea tiragii mari și mai multe articole pentru cartea cea nouă decât pentru cealaltă. Mulți, cred, fără acest imbold, n'ar mai scrie. Atunci, numai, și-ar da seama că nu trăesc cu adevărat și că nu sunt nimic“.

„În clinica din Valmont-sur-Montreux Rainer Maria Rilke nu mai vroia să vadă pe nimeni în ultima sa zi. Și sfârși prin a respinge chiar pe medicul care vroia să-i facă o inspecție: „Vreau să mor de moartea mea... repetă el până la capăt, nu de moartea doctorilor. Vreau să mor de moartea vieții!“

Francus

MAGHIARE

Nyugat (Anul XXIX, No. 2. Februarie 1936). Revista budapestană se deschide cu articolul d-lui Babits Mihály în legătură cu discursul ministrului de interne al Ungariei care a declarat recent la Szombathely: „când o națiune cultivă cu predilecție literatura minoră, se poate aștepta oricând la consecințe foarte grave“.

Problema atinsă de d-l ministru nu este tocmai atât de simplă și de obișnuită, cum apare poate la prima vedere, — spune Babits Mihály — ci, dimpotrivă, prezintă o importanță deosebită și se cere analizată cu toată seriozitatea. În istoria literaturii întâlnim nenumărate cazuri, când politicienii, din neștiință sau dintr'o înțelegere mioapă, au condamnat cele mai serioase și mai de valoare opere literare, spunând că atentează la bunul mers al statului și contribuiesc la pervertirea sufletelor, pe câtă vreme alte cărți, cari ar fi meritat cu drept cuvânt opoziția publică, au fost primite cu entuziasm. Și această stare de lucruri se menține și astăzi, în pofida dreptății și adevărului. Or, tocmai aici e punctul nevralgic al prob-

lemei. Romanele senzaționale și pornografice, scrise în stil gazetăresc, cari întâmplător îndeplinesc anumite condiții exterioare, sunt acceptate și ridicate de politicieni la rangul de cărți superioare, iar operele cu o valoare intrinsecă bine determinată sunt boicotate și clasificate „cărți minore”. Mai întâi trebuie să se traseze linia demarcațională de oameni competenți și pe urmă să se procedeze la o clasificare a cărților literare, știindu-se că scriitorul adevărat poate produce schimbări esențiale în sufletul națiunii.

Puține cazuri se pot cita — continuă Babits Mihaly — când literatul a trăit în bune raporturi cu politicianul. Prietenia lui Vörösmarty cu Deak Ferenc, deși e socotită simbolică n'a servit ca exemplu viitorului. Doar că Ady a trăit în cea mai cruntă dușmănie cu Tisza. Politicianul și literatul maghiar nu-și mai înțeleg graiul. Iar prăpastia continuă să-i despartă. Principiul politicii maghiare e democrația. Dă posibilitate de trai cât mai multor cetățeni, dar scriitorii nu sunt ajutați, ca să poată lucra în liniște și la adăpostul zilei de mâine. Deci politica maghiară nu e condusă de principiul democrației culturale. Nu vrea să înțeleagă că o națiune are nevoie de cât mai mulți scriitori, cari să muncească pentru propășirea țării, și de cât mai mulți cititori, cari să-și hrănească spiritul cu produsele lor. Ministrul de interne — încheie Babits Mihály — n'a aprofundat problema ca să vadă cauza adevărată a „literaturii minore”. Și el știe perfect de bine că literatura nu poate fi ajutată decât materialiceste. Literaturii trebuie să i-se dea apoi independența care i-se cuvine, lăsându-i porțile spiritului larg deschise. În cazul acesta „literatura minoră” ar dispărea din vitrine. Scriitorul nu va mai vâna succese ieftine, știindu-și

existența asigurată, ci va munci cinstit pentru educarea sufletelor și propășirea țării.

Szép Szó. (Anul I. No. 1. Martie 1936). A apărut la Budapesta o nouă revistă: Szép Szó (Cuvânt frumos). Este redactată de publiciștii: Ignotus Pál și József Attila. În manifestul-program, revista își propune să discute în coloanele sale toate problemele cari frământă lumea de azi și cari, în majoritate, sunt ignorate de celelalte publicațiuni. Tinde să fie o sinteză a activității culturale și politice din cursul unei luni. Numărul de față are colaborarea d-lor: Ignotus Pál, József Attila, Fejtő Ferenc, Horváth Béla, Lesznay Anna, Németh Andor, Kepes Géza, Radnóti Miklós, Wöres Sándor, Takács Ferenc, etc.

Ideologia acestei publicații noi? O pronunțată nuanță de stânga.

Erdélyi Helikon. (Anul IX No. 3. 1936). În articolul de fond, Babits Mihaly se ocupă de romanul „Jégtörő Mátyás” al scriitorului ardelean Tamási Áron. Autorul articolului spune că Tamási Áron e înzestrat cu un talent deosebit. Dela primele începuturi literare s'a dovedit a fi un bun nuvelist. Dar cu timpul opera lui de căpetenie n'a devenit nuvela — după cum era de așteptat — și nici romanul — cu toate că în prima sa carte de respirație largă evidenția însușiri alese — ci a ajuns un povestitor de elită. Calca pe care a parcurs-o Tamási Áron spre sufletul poporului e firească. Nu poate fi vorba de un impuls exterior, ci se datorește stucturii sale sufletești, care întotdeauna a gravitat în jurul masselor oropsite. Nici nu se poate spune că începuturile cărților sale au motive de basme țărănești, ci încetul cu încetul a fost atras în mrejele lor. Ultima carte Jégtörő Mátyás, are un început de roman fantastic. Și

cu toate acestea, Jégtörő Mátyás se încadrează în literatura basmelor. Căutând cartea lui Tamási Áron, fiecare se identifică cu eroii săi.

Reményik Sándor publică versuri de factură înaltă. I. Szemler Ferenc semnează în traducere proprie cinci

poesii de Nichifor Crainic. Kós Károly scrie rânduri elogioase despre drama lui Tamási Áron „Énekes Madár”. Nagy Géza evocă figura lui gróf Apor István și epoca în care a trăit, în articolul „Viața unui erou al culturii ardelenă”. *Lascaș Tuduciuc*

CARTI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

- Sanda Matei — Taina arborelui de Myonga, roman, 50 lei
 Vamba — Jurnalul năzbâtiilor lui Ionică Furtună, lei 75
 Dimitrie I Stăhiescu — Calistrat Hogăș, 40 lei
 George Mihail Zamfirescu — Sfânta mare nerușinare, vol. I, lei 75
 George Mihail Zamfirescu — Sfânta mare nerușinare, vol. II, lei 75
 Dr. Andrei Veress — Bibliografia româno-maghiară, vol. III.
 I. Simionescu — Polonia, 8 lei
 Spardek — Cum navigă corăbiile, 8 lei
 Căpitan M. Zapan — Gazele otrăvitoare întrebuintate în război, 8 lei
 V. Alexandri — Poezii epice, 12 lei
 M. Eminescu — Poeme populare, 12 lei
 I. Budai — Deleanu-Tiganiada, 12 lei

DELA EDITURA „ADEVĂRUL”

- Radu, D. Rosetti — vechituri, lei 80
 C. Stere — Uraganul, lei 80
 Pericle Martinescu — Adolescenții dela Brașov, lei 80

DELA EDITURA NAȚIONALĂ-CIORNEI”

- C. Topârceanu — Pirin-Planina, episoduri tragice și comice din captivitate, 70 lei
 Ion Călugăru — Copilăria unui netrebnic, lei 75

DELA EDITURA „FUND. PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ REGELE CAROL II”

- Tudor Șoimaru — Constanța, lei 80
 Em. Ciomac — Poezii armoniei, lei 60

DELA ALTE EDITURI

- P. Mihaescu (Sărmanul Clopștok). — Ginta Latină, nuvele. Ed. Cultura Națională
 G. Ursu — Istoria literară a Bârladului, lei 30. Ed. Atelierele grafice „Peiu” Bârlad
 Mihail Celariannu — Femeia sângelui meu. Ed. „Librăriei Socec”. București
 Traian Chelaru — Aur vechiu. Ed. Tip. „Glasul Bucovinei” Cernăuți
 M. Toneghin — Bucureștence, 50 lei. Ed. „Tip. Bucovinei”.
 Neagu Rădulescu — Nimic despre Japonia, 50 lei. Ed. „Pământul”
 Iancu Constantinescu — Cu aripi noi spre creste, lei 60. Tip. A. N. Craiova
 Petru Stați — Icoane de lumină, lei 20. Ed. „Cuget Moldovenesc” M. I. Văluță
 P. P. Panaitescu — Documente privitoare la Istoria lui Mihai Viteazu. Ed. Fund. Regele Carol I.
 Gh. Tulbure — Sate și dascăli, lei 45. Ed. revistei „Școala noastră” Zălău